

Stroom Jaarverslag 2004

Doi-2004

Inleiding Jaarverslag 2004

PACPAC IV

Bij de presentatie van de jaarrekening 2004 noteerde het bestuur:
'Ter afsluiting wil het bestuur deze gelegenheid gebruiken om Lily van Ginneken te danken voor de grote verdiensten die zij voor Stroom heeft gehad. Het zijn vooral haar visie, haar doorzettingsvermogen en – waar nodig was – ook haar onverzettelijkheid geweest die Stroom tot een toonaangevende instelling hebben gemaakt. Niet voor niets heeft mevrouw Van Dijk-Staats, wethouder van Cultuur, haar bij de officiële opening van de Hogewal op 16 januari 2005 de stadspenning van de gemeente Den Haag verleend. Dit, alsmede de grote belangstelling van publiek en media maken duidelijk wat zij voor Stroom, maar ook voor de stad Den Haag en voor de beeldende kunstwereld heeft bereikt.'

Namens het bestuur van Stroom Den Haag
Arno van Roosmalen, directeur

Nu met een nieuwe beleidsperiode 2005-2008, de nieuwe taak architectuur en het nieuwe pand aan de Hogewal, ontstaat er voor de nieuwe directeur Arno van Roosmalen, alle ruimte voor nieuw beleid. Het ga hem goed evenals alle medewerkers die zich zo intens voor de firma hebben ingezet en zonder wie nooit voor elkaar gekomen zou zijn, wat er voor elkaar gekomen is.

Lily van Ginneken
Voormalig directeur Stroom (1990 t/m 2004)

2004 was het jaar waarin zich voor Stroom nogal wat veranderingen aandienden. Er kwam een extra taak bij in de vorm van het Bureau Architectuur, de verhuizing naar het nieuwe adres aan de Hogewal werd een feit en de directeur kondigde aan dat het tijd werd voor een opvolger.

De opvolger werd tegen het eind van het jaar gevonden in de persoon van Arno van Roosmalen, die per 1 januari 2005 de nieuwe directeur werd van Stroom Den Haag. Van Roosmalen studeerde kunstgeschiedenis in Groningen en was sinds 1999 programmacoördinator van TENT. Centrum Beeldende Kunst Rotterdam. Voordien was hij 5 jaar conservator Stadscollectie in Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam. In beide functies deed hij rijke ervaring op met het organiseren en samenstellen van tentoonstellingen, interdisciplinaire activiteiten, lezingen, debatten en publicaties. In de afgelopen 10 jaar maakte hij deel uit van een reeks van landelijke commissies, jury's en adviesraden.

Een belangrijke verandering voor Stroom was ook dat de gemeente het initiatief nam om een architectuurafdeling bij Stroom onder te brengen. Het lag enigszins voor de hand omdat wij met het beleid van kunst in de openbare ruimte altijd veel aandacht hebben besteed aan de condities van de stad, door middel van projecten in de stad, lezingen, symposia en excursies. Door de verbinding van beeldende kunst en architectuur, zou Stroom dit interdisciplinaire veld extra kunnen profileren.

Voor de inrichting van het Bureau Architectuur bij Stroom stelde de gemeente, onder een aantal voorwaarden, een extra budget ter beschikking, om te beginnen voor 3 jaar. Dat betekende dat we voortvarend te werk moesten gaan. De personele invulling werd geregeld, een klankbordgroep ingesteld, externe middelen geworven (met succes, want eind van het jaar kende het Stimuleringsfonds voor Architectuur een subsidie toe voor 2005), activiteiten geprogrammeerd en het overleg gestart met Haagse architectuur-organisaties zoals BNA Haaglanden en HaAc. Zo namen wij deel aan de Dag van de Architectuur en organiseerden samen met BNA Haaglanden een drukbezochte excursie en discussieavond die De Veranderende Stad tot onderwerp had.

Daarnaast liep het programma met Stroom-activiteiten gewoon door. Al met al waren ook dit jaar bij de uitvoering van de subsidieregelingen zoals de Presentatieregeling Individuele Subsidies, de Tentoonstellings- en Documentatiesubsidie, de Aankoopsubsidie, de Atelierbemiddeling en Bijzondere Projecten weer zo'n 500 Haagse kunstenaars betrokken.

Er ontstond echter wat onrust op het bureau van Stroom toen na de inlevering van het Meerjarenbeleidsplan 2005-2008, bekend werd dat de Nederlandse gemeenten, de provincies en het ministerie van OCW met elkaar hadden afgesproken dat het rijksgeld voor beeldende kunst en vormgeving dat bestemd is voor de gemeenten, niet meer besteed zou mogen worden aan de subsidiëring van individuele kunstenaars. Ofschoon deze maatregel voor de beleidsperiode 2005-2008 bedoeld was, was het op dat moment wel erg kort dag om hiervoor een adequaat beleid in de plaats te stellen. Reden waarom 2005 wat de uitvoering van de subsidieregelingen betreft, als een overgangsjaar zou gelden waarin samen met de gemeente nieuw beleid ontwikkeld kon worden.

Om de atelierbemiddeling te optimaliseren hielden we in september een enquête onder diegenen die bij Stroom op de atelierwachtlijst stonden. Dat betekende een duidelijke bijstelling, omdat het aantal zoekenden tot de helft, zo'n 175 tot 200, werd gereduceerd en hieruit ook duidelijk werd waarnaar men op zoek was. Er bestaat bijvoorbeeld een grote voorkeur voor een atelierwoning. Ook de tijdelijke woningen tegen een zeer geringe huur in de renovatiewijk Transvaal blijken nog steeds populair bij de studenten van de KABK.

Voor de Bovenkamer-lezingen blijft jaar in jaar uit veel belangstelling

bestaan. We hebben ze dan ook de eerste helft van het jaar gecontinueerd. Er werden voordrachten gehouden door een aantal docenten van de KABK, door de kunstenaars die gelijktijdig in de Toussaintkade exposeerden en last but not least door de 81-jarige Sedje Hémon, die in een volle Studio 3 vertelde hoe ze haar beeldend kunstenaarschap samen liet vallen met haar muziekpraktijk.

In onze winter-dependance aan de Toussaintkade waren weer uiteenlopende presentaties te zien. Om te beginnen toonden twee schilders, Henk Hubenet en Mark de Weijer ieder zeer individueel werk in een gezamenlijke installatie. Onderwerp was de schilderkunst zelf, waarbij een nauwgezette reeks van handelingen tot abstracte beelden leidde, die zintuigelijk waren in kleur, huid, schaal en verhouding. Hubenet presenteerde 5 grote schilderijen en De Weijer plaatste 10 banken in de ruimte, combinaties van autonoom en toegepast.

Bij Pietertje van Splunter's project 'Binnenstebuiten' ging het eveneens om de schilderkunst, het zoeken naar de grenzen van het schilderij. Ze keerde de ruimte van een galerie binnenstebuiten, en liet daarnaast de schilderkunst als het ware ontploffen in een feestelijke orgie van kleuren waarvoor ze vele verschillend gekleurde balonnen aan het plafond hing en op de grond talloze kleurige plastic bakken verspreid in de ruimte zette, gevuld met uiteenlopende kleuren verf.

In de laatste maanden van het jaar werd de Toussaintkade een soort studiecentrum annex repetitielokaal, toen de Interfaculteit Beeld en Geluid (ontstaan uit een fusie tussen het Koninklijk Conservatorium en de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag) er introk. De deelnemers gingen tijdens de manifestatie 'De Taal van Beeld en Geluid, Cooking the Universe' met het 15-jarige archief aan de slag, bestudeerden het, pasten het toe in nieuwe montages, en deden performances met en o.l.v. Dick Raaijmakers.

We bezochten ook dit jaar weer de eindexamens van de KABK en kozen 6 afstuderenden voor de Aanmoedigingsprijs: Margot Lamers, Martie de Groot, Myung Feyen, Erik Jutten, Annelies Kuiper en Zaida Oenema. Van hun eindexamenwerk werd vanuit Stroom in de KABK-galerie, de tentoonstelling 'Een keuze van...' samengesteld.

De Ouborg Jury, voor het laatst in deze samenstelling bijeen, kende aan production designer Ben van Os de Ouborg Prijs 2005 toe. Van Os is bekend om de spectaculaire aankledingen die hij voor tientallen internationale speelfilms heeft ontworpen. De prijs wordt hem in 2005 uitgereikt in het Gemeentemuseum ter gelegenheid van de opening van een tentoonstelling van zijn werk.

Bij het Bureau Kunst in de Openbare Ruimte is sprake van een groeiend aantal kunstopdrachten voor scholen. Dat betekent dat er tegelijkertijd zo'n 13 verschillende scholen onder handen zijn, waarbij elke opdracht in een ander stadium verkeert. Het zijn bewerkelijke aangelegenheden als gevolg van het overleg met de schoolleiding en de betrokken architecten, het uitkiezen van kunstenaars, het begeleiden van de voorstellen, het formuleren van subsidieaanvragen, en tenslotte de zorg voor het realiseren van de werken. Al met al zijn het langdurige processen die vaak vreugdevol worden afgesloten met de oplevering, zoals dit jaar het geval was met Ingrid Mol's keramische sculpturen bij de basisschool Statenkwartier en het bijbehorende enthousiast ontvangen stripboek, Gijs Assmann's zeer aanwezige sprookjesfiguren, eveneens van keramiek in de J.C. Pleysierschool en de trofeeën van Sylvie Zijlmans en Hewald Jongenelis in de basischool De Vuurtoren.

Begin dit jaar kon ook de enthousiast ontvangen publicatie 'De sleutel ligt onder de mat' worden gepresenteerd, die Marieken Verheyen met vormgeefster Esther de Vries samenstelde naar aanleiding van het door haar gerealiseerde project Droomhuis bij basisschool De Triangel. Het is een speels en tegelijker-

tijd informatief boekje geworden en een voorbeeldige manier van educatie.

Tevens werd doorgewerkt aan de lopende projecten zoals het Sokkelplan waarvan dit jaar 2 nieuwe beelden werden opgeleverd: die van Leo Vroegindeweij en Peter Otto. Van de projecten in Wateringse Veld vraagt vooral het Bomenmuseum van herman de vries veel aandacht omdat er in het te ontwikkelen stratenplan zoveel mogelijk uiteenlopende boomsoorten geplant moeten worden, hetgeen nogal wat deskundigheid vereist. Ook de vinexlocatie Ypenburg blijft op de agenda voor nieuw te ontwikkelen projecten, waartoe in dit jaar initiatieven werden genomen. Inmiddels zijn er in het kader van het langlopende project Fiets&Stal verspreid in de stad 7 bewakingshuisjes bij fietsenstallingen gerealiseerd door binnen- en buitenlandse kunstenaars en vormgevers. In ontwikkeling zijn momenteel nog de ontwerpen van John Körmeling en Dan Graham.

Tot onze grote voldoening kwam dit jaar het project www.fusedspace.org voor elkaar. De voorbereidingen voor deze internationale ideeënprijsvraag hadden nogal wat tijd gevergd, maar de oproep voor innovatieve toepassingen van nieuwe technologie in het publieke domein, kreeg een respons van ruim 300 inzendingen uit 35 landen. Via een radiouitzending op Internet die nog steeds te beluisteren is via de website, werden de 3 prijswinnaars bekend gemaakt: de Zweedse Ulrike Wachtmeister, het Amsterdamse kunstenaarsduo Joes Koppers en Susann Lekas en Marcus Kirsch en Jussi Angesleva uit Ireland/UK. Het was vooral te danken aan de de coördinatie van Gerda Zijlstra dat dit samenwerkingsproject tussen Stroom, SKOR, Premsela, De Informatiewerkplaats Den Haag met ook de medewerking van V_2, de tientallen internationale juryleden en de honderden deelnemers, voor elkaar is gekomen.

Was www.fusedspace.org een project dat indertijd vanuit de werkgroep kunst in de openbare ruimte was geïnitieerd, ook het idee van de manifestatie De Zee, het Strand en de Haven kwam vanuit de werkgroep. Met name Jan de Graaf maakte zich er sterk voor. Het accent van de activiteiten lag in de haven van Scheveningen, waarbij de kantine van de Visafslag, in tijdelijk beheer van restaurateur Ramon Arias de Bles als thuisbasis functioneerde. Gedurende de zomer vonden in en rond de haven Sea Travels plaats met rondleidingen in het gebied. Kunstenaars lieten zich door het thema inspireren, zoals Denis Oudendijk, Jan Körbes, Krijn Giezen en Annelies Dijkman die tientallen reacties kreeg op haar oproep of mensen (vooral Scheveningers) voorbeelden hadden van extreme klimaatomstandigheden aan zee.

Op de 4de etage van het Spui organiseerden we begin dit jaar nog twee kunst-in-de-openbare-ruimte-presentaties. Harmen de Hoop met wie Stroom vanaf het eerste project De Campagne (1992) een relatie heeft, stelde een overzicht samen van zijn recente werken. Hij is iemand die al jaren zonder opdracht en toestemming in de stedelijke openbare ruimte werkt en van zijn ingrepen verslag doet via gratis brochures. Ter gelegenheid van deze presentatie had hij speciaal de publicatie Haagse Handelingen gemaakt. Wat gebeurt er als de Haagse burger privé in strijd handelt met de publieke code?

En tenslotte als laatste presentatie: Ingekomen Stukken, die we ook dit keer weer samen met de SKOR organiseerden. Op de oproep documentatie in te sturen als men zich enigszins in zijn manier van werken bij de openbare ruimte betrokken voelde, reageerden 468 kunstenaars en ontwerpers. Meer dan ooit.

Daarna hadden we niet alleen de energie en mankracht, maar ook deze 4de etage nodig om ons voor te bereiden op de verhuizing. Het werd de opslag voor de verhuisdozen, als het papieren archief in de uitpuilende kantoren was doorgenomen en opgeruimd. Ook het depot aan de Doornstraat werd uitgeruimd en overgebracht naar de 4de etage van het Spui om daar te worden opgeschoond. Daar werden de oude kunstenaarsdocumentaties zo geordend dat ze konden

worden overgedragen aan het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie. Daarnaast werd er Strooms eigen boekenvoorraad geïnventariseerd.

Tegelijkertijd werd het nieuwe Stroom-pand aan de Hogewal 1-9 grondig verbouwd. Eind 2003 begon daar het slopen, zodat voorjaar 2004 de Rotterdamse aannemer Dickhoff-Spindler aan de gang kon. Toen die per 1 oktober klaar was, ging dezelfde ploeg kunstenaars die met het slopen had geholpen, aan de slag met de afbouw, zoals het leggen van de vloeren, het bouwen van de kasten en al het schilderwerk. Eind november verhuisden we in 2 dagen.

De architect die, technisch bijgestaan door ABT Arnhem/Delft, het plan voor de verbouwing maakte was Wim Cuyvers. Hij nam de oorspronkelijke plattegrond als leidraad voor zijn zeer sobere aanpak. Cuyvers vindt verbouwen een grotere uitdaging dan het neerzetten van nieuwbouw. Bovendien beschouwt hij architectuur niet als doel, maar als middel om tot resultaat te komen. Om budgettaire redenen moesten we mooie plannen schrappen, terwijl we tegelijkertijd leden aan voortschrijdend inzicht en bestemmingen wijzigden. Cuyvers hield ons scherp ten aanzien van onze eigen uitgangspunten en kwam telkens weer met verrassende en werkbare oplossingen. Steeds wist hij onze wensen in zijn eigen agenda te schuiven, zonder dat het geheel er op achteruit ging. Wat opvalt aan het resultaat zijn het grote gebaar, de kloeke formaten, de ruimtelijkheid, het rechttoe rechtaan gebruik van werkmaterialen zoals carat platen voor de boekenkasten in de bureau's, dennenplanken op de vloer, betonplex als bureaublad en aanrecht in de keuken, of gegalvaniseerd ijzer voor de kasten in de bibliotheek en de hekjes naar de kelder. Een opvallend element is de entree van geelgekleurd glas.

Op 16 januari 2005 vond aan de Hogewal 1-9 de officiële opening plaats van de nieuwe huisvesting van Stroom. Bij die gelegenheid verscheen een aantal publicaties. Onder de titel 'Grensverlies, Bijzondere Projecten 1990-2005' was een overzicht samengesteld van Bovenkamer-lezingen, Toussaintkade-presentaties en overige projecten en manifestaties in de afgelopen 15 jaar. In 'Tekst over Tekst' (Ned/Eng) had de architect Wim Cuyvers een keuze uit zijn columns bijeen gebracht met zijn visie op architectuur, zijn manier van kijken, literaire voorkeuren en passies.

Het feit dat we een aantal maanden 'stil hadden gelegen' werd bij de inauguratie van de Hogewal ingehaald met de opening van meerdere presentaties tegelijk. Het pand aan het Spui waaruit we net vertrokken waren, werd voor het laatst gebruikt voor de presentatie van de jaarlijkse 'Stand van Zaken'. Op de plaats waar de bureaus en de kasten stonden, bevonden zich door het hele pand de installaties, videowerken, schilderijen en tekeningen van 26 Haagse kunstenaars die in 2004 een subsidie ontvingen i.h.k.v. de Presentatieregeling Individuele Subsidies. Op de Toussaintkade 55 was de installatie 'Blauw op straat' te zien van Nicoline van Harskamp rond het thema beveiliging. En op de Hogewal stond vooral de nieuwe ruimte centraal. Naast enkele werken van Carl Andre (werk gemaakt voor en in Den Haag in 1969), had de architect Wim Cuyvers de door hem ontworpen ruimte gebruikt voor een presentatie van zijn werk. Bij mijn afscheid verscheen niet alleen de gratis krant 'Something old, something new...' maar kwam ook de Amerikaanse kunstenaar Vito Acconci speciaal voor deze gelegenheid vanuit New York naar Den Haag, om een inspirerende performance-achtige lezing te geven met teksten ontleend aan zijn essays toegespitst op de situatie.

Lily van Ginneken
Voormalig directeur Stroom (1990 t/m 2004)

Inhoud

Servicebureau

Toetsing 9
Presentatieregeling Individuele Subsidies 9
Bezwaar- en Beroepsprocedure 10
Tentoonstellings- en Documentatiesubsidie 10
Aankoopsubsidie 10
Documentatiebestand 10
Atelierbeleid 11

Bureau Bijzondere Projecten

Subsidies 14
De Bovenkamer-lezingen 14
Toussaintkade 55 16
Aanmoediging voor Academieverlaters 19
Ouborg Prijs 2005 20

Bureau Kunst in de Openbare Ruimte

Kunstprojecten bij Scholen 22
Situaties waarbij Stroom op verzoek van de gemeente adviseert 26
Onderzoeksbudgetten 26
Nieuwe projecten 26
Lopende projecten 27
Beheer en Onderhoud 35
Tentoonstellingen Spui, 4de etage 36
Openingstentoonstelling Hogewal 1-9 37

Bureau Architectuur

Doel en activiteiten 40

Kunstbeleid Algemeen

Informatie 43
Bibliotheek 43
Publicaties 43
Educatieve activiteiten voor scholen 45
Publieksactiviteiten 46

Bijlagen

Stroom Publicaties 50
Stroom Videotapes en DVD's 51
Financiële Gegevens 52
Personalia 54
Colofon 56

Servicebureau

WELCOME ARIO

Het Servicebureau voert het voorwaardenscheppend beleid uit voor Haagse professioneel werkzame kunstenaars door middel van subsidieregelingen, adviezen en atelierbeleid.

Toetsing

Per 31 december 2004 stonden 864 beroepsmatig erkende kunstenaars ingeschreven; een toename van 25 in vergelijking met 2003. De Toetsingscommissie kwam in juli en november 2004 bijeen voor hertoetsing en toetsing van nieuwe aanmeldingen.

- 153 kunstenaars werden beoordeeld op professionaliteit
- 112 van hen werden erkend (van wie 48 academieverlaters)
- 21 aanmeldingen werden afgewezen
- 20 kunstenaars werden wegens ontbrekende informatie/documentatie voorlopig niet meer als professioneel erkend

Presentatieregeling Individuele Subsidies

De Beoordeling

Voor de uitvoering van de Presentatieregeling Individuele Subsidies 2004 werden 261 aanvragen ingediend. De commissie kwam 12x bijeen om ze te beoordelen.

- 144 aanvragen werden positief beoordeeld
- 105 aanvragen werden afgewezen
- 6 aanvragen werden niet beoordeeld vanwege een hoger inkomen dan de voor deze regeling geldende inkomensgrens
- 4 aanvragen werden niet beoordeeld wegens het ontbreken van relevante informatie/documentatie
- 2 aanvragen werden op eigen verzoek ingetrokken

Met bovenstaande adviezen was een bedrag gemoeid van € 360.000.

In totaal waren de 144 positieve adviezen onder te verdelen in:

- 81 voor een project of presentatie
- 63 voor continuering beroepspraktijk

Evenals het voorgaande jaar betroffen de aanvragen een groot aantal verschillende disciplines (of een combinatie hiervan). Het aantal mannen en vrouwen is praktisch gelijk (respectievelijk 73 en 71) van wie 53 % jonger dan 36 jaar.

De Presentatie: Stand van Zaken 2004

16 januari t/m 13 februari 2005

Stand van Zaken is de jaarlijkse presentatie van beeldend kunstenaars die actief zijn in Den Haag en die in 2004 een subsidie ontvingen i.h.k.v. de Presentatieregeling Individuele Subsidies. Elk jaar wordt de presentatie op een andere manier aangepakt. Voor deze editie baseerde Stroom de samenstelling op het advies van 4 externe adviseurs, te weten Roel Arkesteijn (conservator GEM, Museum voor Actuele Kunst Den Haag), Maurits van de Laar (auteur/galerist, Den Haag), Ewoud van Rijn (beeldend kunstenaar te Rotterdam en werkgroeplid Bijzondere Projecten Stroom) en Arno van Roosmalen (voormalig programmacoördinator TENT. Centrum Beeldende Kunst Rotterdam en per 1 januari 2005 de nieuwe directeur van Stroom Den Haag). Op verzoek van Stroom stelden zij ieder 10 kunstenaars voor. Na het schrappen van alle dubbele namen, leverde dit een lijst van in totaal 26 deelnemers op.

De deelnemende kunstenaars, die recent werk toonden, dat zij merendeels speciaal voor deze tentoonstelling maakten, waren: Loes Aarts, Rachel Bacon, Aris de Bakker, Justin Bennett, Martijn van Boven, Harold de Bree, Hans Ensink op Kemna, Gamal Ez, gerlach en koop, José den Hartog, Jan Körbes, Sabrina Lindemann en Annechien Meier (projectbureau OpTrek), Eelco van der Lingen, Marjolijn van der Meij, Arianne Olthaar, Jos de l'Orme, Ossip, Conny Kim Pols, Zeger Reyers, Evert Rodewijk, Vittorio Roerade, Machiel van Soest, Thom Vink en Nies Vooijs.

Extra activiteit van Mobiel Projectbureau OpTrek:

In het kader van de Stand van Zaken 2004 stelde Mobiel Projectbureau OpTrek op 30 januari 2005 een programma samen met lezingen, film en muziek op het thema: de omgang met stedelijke veranderingen. Hieraan werkten mee:

- Arie van Wijngaarden, projectleider IJburg Ontwikkelingsbedrijf Gemeente Amsterdam, tevens Nederlands contactpersoon INURA (International Network for Urban Research and Action)
- Willem Sulsters, WSA, procesarchitectuur & management Stedelijke Ontwikkeling, Rotterdam
- Neeltje Dijkstra, bewoonster uit Transvaal
- Universal Embassy uit Brussel
- Jeanne van Heeswijk, beeldend kunstenaar, Rotterdam
- Stichting Owaze uit Rotterdam
- Raviv Ganchrow, architect en sonoloog, Amsterdam

Haagse kunstenaars die als professioneel zijn getoetst, kunnen een beroep doen op de subsidieregelingen voor beeldend kunstenaars en op atelierbemiddeling.

De Commissie Toetsing Beroepsmatigheid Beeldend Kunstenaars (ingesteld in 1992) komt 2x per jaar bijeen om degenen die zich nieuw bij Stroom hebben ingeschreven op professionaliteit te toetsen. Zij doet dit aan de hand van de ingediende documentatie. Zij die geen erkenning kregen, kunnen op eigen verzoek na 1 jaar opnieuw worden getoetst. De erkenning geldt voor 5 jaar, voor academieverlaters 3 jaar. Toetsingscriteria worden gewogen in onderlinge samenhang: vakmanschap, marktgerichte en publieke activiteiten, erkenning van het kunstenaarschap (exposities, recensies, aankopen, opdrachten, subsidies), kwaliteit en zeggingskracht van het werk.

Alle professioneel erkende Haagse kunstenaars kunnen een beroep doen op de Presentatieregeling Individuele Subsidies, mits hun (bruto)inkomen van het voorafgaande kalenderjaar na aftrek van de werkelijk gemaakte beroepskosten lager is dan € 15.000. Het beschikbare budget bedraagt € 408.402.

De regeling maakt het mogelijk een subsidie-aanvraag van € 2.500 in te dienen voor:

- een plan voor continuering van de huidige werkzaamheden
- een project zoals materiaalonderzoek, studiereis of een concrete activiteit in relatie tot de beroepsuitoefening
- de organisatie van een kunstenaarsinitiatief
- een voorstel hoe de resultaten te presenteren

Wanneer een bezwaarschrift ongegrond is verklaard, is beroep mogelijk bij de Arrondissementsrechtbank. Hoger beroep wordt aangetekend bij de Raad van State, afdeling Bestuursrechtspraak.

Haagse professioneel erkende kunstenaars kunnen een Tentoonstellingssubsidie aanvragen als zij in of buiten Den Haag exposeren in een erkende expositieruimte. Op deze bijdrage in de organisatiekosten kan ook een beroep worden gedaan bij groepstentoonstellingen. Het is tevens mogelijk een Documentatiesubsidie aan te vragen als bijdrage in de kosten voor documentatiemateriaal. Als jaarmaximum voor beide regelingen samen, geldt per kunstenaar een maximum van € 500, voor een expositie in het buitenland € 725 per jaar.

Derden kunnen gebruik maken van de Aankoopsubsidie bij aankoop van een werk van een Haagse als beroepsmatig erkende kunstenaar tijdens een expositie in een Haagse professionele galerie. Wanneer het werk duurder is dan € 120 geldt een aankoopsubsidie van 15% van de catalogusprijs tot een maximum van € 138. Voor niet-Haagse galeries die zijn aangesloten bij de KunstKoopRegeling van de Mondriaan Stichting, werd deze regeling die per 1 januari 1998 wegens bezuinigingen was opgeheven, per 1 januari 2002 heringevoerd als herbesteding van het gehalveerde voormalige Stadscollectiebudget.

(voor uitgebreide toelichting op het programma van OpTrek, zie http://www.optrektransvaal.nl/projectenactueel.htm)

Deze Stand van Zaken vond plaats in de voormalige huisvesting van Stroom aan het Spui 193-195; de presentaties vulden het hele pand van onder tot boven. Stroom nam daarmee op een bijzondere manier afscheid van de locatie, waar ze vanaf 1993 woonde en werkte.

Pers

Riet van der Linden, Beelden, Vrijblijvende Stand van Zaken, nr 1, 2005

(...) Een tentoonstelling kun je een dergelijke presentatie waaraan geen inhoudelijk uitgangspunt ten grondslag ligt, niet noemen. Toch was van deze Stand van Zaken meer te maken geweest. Er was noch informatie over de individuele kunstenaars, noch werd een poging ondernomen om deze Stand van Zaken in een bredere artistieke context te plaatsen of inzicht te bieden in de Haagse kunstwereld. Afgaand op de namen van de deelnemers (typisch Nederlands en voor het merendeel man) werd ook geen recht gedaan aan Den Haag als multiculturele stad. Omdat elke vorm van informatie ontbrak was het vaak onmogelijk het getoonde werk te begrijpen of op waarde te schatten.(...)

Bezwaar- en Beroepsprocedure

Er is een Bezwaar- en Beroepsprocedure mogelijk in verband met de uitvoering van de Presentatieregeling Individuele Subsidies, de Tentoonstellings- en Documentatiesubsidie en de Aankoopsubsidie. Tegen een beslissing met betrekking tot een subsidieaanvraag kunnen kunstenaars een bezwaarschrift indienen bij de Bezwaarschriftencommissie, die bestaat uit 3 bestuursleden en een onafhankelijke voorzitter.

Bezwaarschriften werden dit jaar niet ingediend, daarom kwam er geen Bezwaarschriftencommissie bijeen.

Tentoonstellings- en Documentatiesubsiedie

Voor de uitvoering van de Tentoonstellings- en Documentatiesubsidie was respectievelijk € 99.832 en € 45.378 beschikbaar.

284 kunstenaars dienden in totaal 356 aanvragen in voor subsidie voor (solo)tentoonstellingen (179) en/of documentatiemateriaal (177), waarmee bedragen waren gemoeid van respectievelijk € 56.441 en € 61.991.

Voorts werden 28 aanvragen voor groepstentoonstellingen of bijzondere subsidies gehonoreerd voor een totaalbedrag van € 47.363.

Het totaalbedrag besteed aan Tentoonstellingssubsidie kwam daarmee op € 103.804, wat een overschrijding van het beschikbare budget van € 3.972 inhield. Het budget voor Documentatiesubsidie werd overschreden met € 16.613.

Aankoopsubsidie

Wanneer particulieren tijdens een tentoonstelling in een galerie werk van Haagse kunstenaars aankopen, is het mogelijk bij Stroom (Servicebureau) een beroep te doen op de Aankoopsubsidie. De bedoeling van deze regeling is om de verkoop van het werk van hedendaagse Haagse kunstenaars te bevorderen. Bij aankoop tijdens een tentoonstelling in een officieel erkende galerie wordt aan particulieren een subsidie van 15 % te verstrekt.

Zowel de Haagse galeristen als galeriehouders uit heel Nederland, aangesloten bij de Kunstkoopregeling van de Mondriaan Stichting, kunnen gebruik maken van deze Aankoopsubsidie, mits zij voldoen aan de bij deze regeling gestelde voorwaarden.

Het beschikbare budget voor het verlenen van Aankoopsubsidies aan Haagse galeries was € 38.571.

8 Haagse galeries maakten van deze subsidieregeling gebruik voor een totaalbedrag van € 34.415 hetgeen een onderschrijding van € 4.156 betekende van het beschikbare budget.

Het beschikbare budget voor het verlenen van Aankoopsubsidies aan niet-Haagse galeries bedroeg € 19.739.

6 niet-Haagse galeries maakten van deze regeling gebruik voor een totaalbedrag van € 3.813 hetgeen een onderschrijding van het beschikbare budget inhield van € 15.926.

Documentatiebestand

Stroom onderhoudt al vele jaren een uitgebreid documentatiebestand van Haagse beeldend kunstenaars die door Stroom erkend zijn (dit zijn er circa 860), zowel op papier in mappen als virtueel op internet (via de zogenaamde Digital Art Finder). Het documentatiebestand bij Stroom wordt regelmatig geraadpleegd door de medewerkers en adviseurs van Stroom in het geval van subsidieaanvragen en te verstrekken opdrachten; door potentiële

opdrachtgevers, tentoonstellingsmakers en galeriehouders; door publiek en kunstenaars die om diverse redenen het bestand inzien (groepstentoonstellingen, informatie over een specifieke kunstenaar, atelieradres).

Het 'papieren documentatiebestand' bestaat uit honderden alfabetisch gerangschikte A-4 mappen met in iedere map minimaal 10 documentatiefoto's van het werk, een c.v. van de kunstenaar en een beschrijving van het werk en is na afspraak bij Stroom in te zien.

De documentatie online is te raadplegen via de Digital Art Finder op de website van Stroom (www.stroom.nl), of via de websites www.haagsekunstenaars.nl of www.kunstenaars.nu

Er kan op verschillende manieren naar kunstenaars worden gezocht o.a. op naam, discipline, thema- en materiaaltrefwoorden. Verder is geavanceerd zoeken mogelijk naar kunstenaars die vrij of in opdracht werken, groot of klein werk maken.

In november 2004 heeft Stroom het verouderd documentatiemateriaal (foto's, dia's) van Haagse kunstenaars geschonken aan het RKD (Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie). Het betreft hier documentatie die, ondanks herhaalde verzoeken, niet door de betreffende kunstenaars is afgehaald. Het RKD draagt er zorg voor dat dit materiaal in haar collectie wordt opgenomen.

Atelierbeleid

Enquête

Eind september 2004 heeft Stroom een enquêteformulier toegestuurd aan de 393 kunstenaars die op de atelierwachtlijst stonden ingeschreven. Nadat de reacties waren verwerkt, bleek het aantal zoekenden tot ongeveer de helft te zijn teruggebracht. Er is nu een duidelijk en actueel overzicht van het waarom, de behoefte en de wensen voor een ander atelier. Dat kan de toewijzing effectiever maken. Het is de bedoeling de informatie van deze lijst actueel te houden door jaarlijks de gegevens te verifiëren.

Het huidige aantal kunstenaars op de wachtlijst fluctueert nu tussen de 175 en 200. Iets meer dan de helft heeft al een atelier, maar is op zoek naar een betere werkruimte. De vraag naar het aantal oppervlakte meters loopt echter sterk uiteen en varieert van 10 tot 200 m2 (de totale vraag naar ruimte is 10.000 m2). Gemiddeld 60 % van de kunstenaars heeft de voorkeur voor een ruimte van 40 tot 60 m2.

Momenteel bestaat het totale atelierbestand in Den Haag uit 265 permanente ateliers en 121 tijdelijke plekken.

In 2004 werd door Stroom 76 x bemiddeld bij het toewijzen van ateliers. 17 kunstenaars kregen een permanent atelier en 60 kunstenaars en studenten van de KABK vonden een tijdelijke werkruimte.

Atelierwoningen

Eind 2004 telde Den Haag 60 atelierwoningen. Nog steeds bestaat er een dringende behoefte aan meer atelierwoningen. Op de wachtlijst geven 102 kunstenaars aan een dergelijke woning te ambiëren. Vandaar dat het initiatief van de Haagse Vereniging van 1854 erg welkom was om in het voormalige schoolgebouw aan de Goudenregenstraat 36, 28 woningen te realiseren waarvan 13 woningen voor kunstenaars, waaraan 12 ateliers worden gekoppeld. De oplevering wordt begin 2005 verwacht.

Transvaal

In samenwerking met Staedion zijn wederom ruim 30 sloopwoningen door Stroom in tijdelijk beheer genomen. De woningen worden voor een zeer geringe huur aan studenten van de KABK in gebruik gegeven. De ervaring leert dat ze er maximaal 1 jaar kunnen blijven en als er 'van actiegebied wordt gewisseld' kunnen doorverhuizen naar een nieuwe woning, hetgeen in 2004 1 x gebeurde. Als gevolg van de herinrichting van de woonwijk Transvaal, komen nog bewoonbare huizen leeg te staan die, voordat ze definitief gesloopt gaan worden, voor een half jaar of langer te huur zijn tegen een laag bedrag.

Regeling Subsidie Atelierbeleid

In 2004 is 5 x gebruik gemaakt van de Regeling Subsidie Atelierbeleid door individuele kunstenaars.

Nieuwe ateliers

- Piet Heijnstraat 87: gerealiseerd via Regeling Subsidie Atelierbeleid
- Beeklaan 371: gerealiseerd via Regeling Subsidie Atelierbeleid
- Van Limburg Stirumstraat 127/129: gerealiseerd via Regeling Subsidie Atelierbeleid
- Westeinde 121: gerealiseerd met objectsubsidie via de Vincentius Vereniging
- Westduinweg 230: voor drie jaar beschikbaar via Vestia

Documentatie van alle professioneel erkende Haagse kunstenaars is bij Stroom aanwezig. Zij moet door de kunstenaars zelf actueel worden gehouden. Het bestand bestaat uit honderden A-4 mappen met minimaal 10 documentatiefoto's van het werk, plus een c.v. en een beschrijving van het werk. De mappen worden regelmatig geraadpleegd door opdrachtgevers, tentoonstellingsmakers, galeriehouders en geïnteresseerden. Dankzij de Digital Art Finder zijn deze documentatiegegevens ook op internet te raadplegen via de websites: www.haagsekunstenaars.nl of www.stroom.nl

De website www.kunstenaars.nu is een initiatief van Het Landelijk Overleg Documentatiecentra Beeldende Kunst (LOOBK). Hierbij zijn de volgende instellingen betrokken: Centrum Beeldende Kunst Drenthe, CBK Groningen, CBK Rotterdam, CBK Utrecht, Keunstwurk Friesland, Kunstgebouw Stichting Kunst en Cultuur Zuid-Holland, NBKS Nieuwe Brabantse Kunst Stichting, Overijssels Centrum Beeldende Kunst, SKZ Centrum voor Beeldende Kunst Zeeland, Stichting Kunst en Cultuur Noord-Holland, Stroom Den Haag.

Uitgangspunt Atelierbeleid: een goed en betaalbaar atelier voor iedere professionele kunstenaar in Den Haag. Stroom is verantwoordelijk voor de toewijzing en werkt tevens aan acquisitie van nieuwe ateliers. Kunstenaars die een atelier zoeken, kunnen zich bij Stroom inschrijven met hun voorkeuren. Regelmatig wordt het overzicht van beschikbare ateliers geactualiseerd. Op de website www.stroom.nl is deze informatie voorzien van beeldmateriaal; filmpjes geven een indruk van de interieurs. Voor informatie kan men zich per e-mail of telefonisch melden, of bij de receptie van Stroom terecht.

Via de Regeling Subsidie Atelierbeleid is het mogelijk om bij aankoop van een atelierwoning een beroep te doen op een subsidie van € 11.340 onder voorwaarde dat een positieve/negatieve hypotheekverklaring wordt opgesteld. Dit is een notarieël vastgelegde overeenkomst tussen Stroom en de Haagse kunstenaar. Er kan financieel worden bijgedragen aan de (ver)bouwkosten die leiden tot een nieuw permanent atelier dat aan het bestaande atelierbestand kan worden toegevoegd.
Toelichting
positief: Stroom heeft het recht een hypotheek te vestigen;
negatief: de kunstenaar verandert niets aan de juridisch overeengekomen situatie en kan aan geen ander dan Stroom een 2de hypotheekrecht gunnen.

Broedplaatsen

Het broedplaatsenbeleid in Den Haag heeft in eerste instantie een concreet pand opgeleverd aan het De Constant Rebecqueplein. Met de ontwikkeling hiervan is in 2004 begonnen. De 4000 m2 werk- en presentatieruimte zal worden gebruikt door kunstenaars van verschillende disciplines en daarmee niet uitsluitend door beeldend kunstenaars. De oplevering wordt oktober 2005 verwacht.

Over het ontwikkelen van een algemeen broedplaatsenbeleid wordt overleg gevoerd tussen de gemeente Den Haag, het platform Broedplaatsen en Stroom Den Haag. In concept is er een subsidieregeling voorbereid met een bijbehorend budget van € 140.000 per jaar t/m 2008.

Informatiecentrum Werkruimte Kunstenaars

Het Informatiecentrum Werkruimte Kunstenaars (IWK) dat in 2002 werd opgericht op initiatief van het Landelijk Overleg Atelierorganisaties (LOA), FNV Kiem en het ministerie van OCW heeft in 2004 een website gelanceerd, www.atelierinformatiecentrum.nl Gemeenten en kunstenaarsgroepen die advies willen op het gebied van atelierbeleid kunnen op deze site de benodigde informatie vinden.

Met een bescheiden ondersteuning van Stroom is de website www.kortbeheer.nl in het leven geroepen. Op deze site is een overzicht van de panden te vinden die door Stroom in tijdelijk beheer zijn verkregen onder andere via de Dienst Stedelijke Ontwikkeling van de gemeente Den Haag.

Bureau Bijzondere Projecten

DAGDAGLIX

Bij het Bureau Bijzondere Projecten kan een ieder een subsidie aanvragen, die een idee of voorstel heeft dat tot het brede veld van de beeldende kunst en vormgeving kan worden gerekend en bijdraagt aan het beeldende kunstklimaat in Den Haag. De verzoeken om subsidie zijn zeer divers en hebben o.a. betrekking op het maken van installaties en presentaties, het realiseren van projecten en het organiseren van manifestaties. Stroom gaat ook in op verzoeken van andere instellingen om niet alleen financieel maar ook inhoudelijk bij te dragen aan door hen geïnitieerde activiteiten.

De werkgroep Bijzondere Projecten beoordeelt de voorstellen en ontwikkelt ook zelf initiatieven voor exposities, lezingen of manifestaties die het debat over de beeldende kunst stimuleren. Dit gebeurt onder andere in De Bovenkamer-activiteiten, die bedoeld zijn als een theorievormende bijdrage aan de dagelijkse praktijk van de beeldende kunst. Dit gebeurt o.a. op een bovenzaal van café Schlemmer, in Studio 3 aan het Spuiplein, in Debatterij aan de Prinsenstraat of in Zaal 5 van Filmhuis Den Haag.

Sedje Hémon (1923) is beeldend kunstenaar, componist en muziekpedagoog. Ze speelde viool en maakte abstracte tekeningen als verbeeldingen van haar partituren. Er vonden vele muziekuitvoeringen plaats van haar schilderijen o.a. in het kader van het Holland Festival. In de publicatie 'Hemon's integratie der kunsten' met kunsthistorische beschouwingen van prof. Dr. H.L.C. Jaffee beschreef zij de wisselwerking tussen schilderijen en partituur. De Artoteek Den Haag publiceerde in 2003, 'Sedje Hémon, componist van alle kunsten' voorzien van een cd, bij een overzicht van haar werk.

Bureau Bijzondere Projecten voert een kunstbeleid voor Den Haag door middel van subsidie-toekenningen, de organisatie van lezingen, tentoonstellingen, manifestaties en overige kunstactiviteiten.

Subsidies

De werkgroep Bijzondere Projecten beoordeelde in 2004 in totaal 52 aanvragen. Daarvan werden 26 subsidies toegekend aan:

· Ruben la Cruz en Karolien Helweg,
project 'Human Kiosk'
· Aris de Bakker,
pelgrimsreis Santiago de Compostella
· J.W. Karman,
vervolgonderzoek toepassing van 3D in film
· Theater Zeebelt,
Nucontinu #14, 'Seppi!' (voorstelling van Moritz Ebinger)
· 75+nap en Zechs,
tentoonstelling 'notxt' in kunstenaarsinitiatief Zechs
· Stichting Haagse Rondgang,
seizoen 2004
· Karola Pezarro,
onderzoek 'De Stad, Ik en het Beeld'
· Stichting ‹tag›,
presentatie van ‹tag› bij alternatieve kunstbeurs 'De Kunstvlaai 5'
· André Bijma,
filmproject 'Portret van Transvaal'
· Quartair en Artoteek Den Haag,
tentoonstelling en symposium 'European Union, kunstenaars uit Estland en Litouwen'
· Justin Gosker, Stefan de Graaf en Mike Rijnierse,
presentatie van werk in 'De Vloek', een leegstaande loods aan de Hellingweg te Scheveningen
· Stichting Filmstad,
6 filmopdrachten in het kader van Filmblik 2004
· Stichting Cultuur Lokaal,
evenement Ex- Is in het Paard met (ex-)studenten van Interfaculteit Beeld en Geluid
· Zeger Reyers,
project 'Aqua-Boogie' in het GEM, Museum voor Actuele Kunst Den Haag
· Ruben la Cruz en Karolien Helweg,
project 'Huisje, Bootje, Autootje' in Schilderswijk
· Theater Zeebelt,
evenement 'Paal en Perk, landschap als karakter' in Haags Filmhuis
· Quartair,
groepstentoonstelling 'My Backyard' met Japanse en Nederlandse kunstenaars
· Urs Pfannenmüller,
installatie voor project in Gorinchem rondom thema 'De nieuwe gevaren van de stad'
· Artoteek Den Haag,
evenement 'Close Encounters' in vinexlocatie Ypenburg
· kunstenaarsinitiatief 1646,
tentoonstelling 'The one and only – the one and lonely' met werk van Hadaz Itzkovitch en Sara Rajaei
· Rachel Bacon,
werkperiode en expositie in Buro Beeldende Kunst in Vlissingen
· Stichting Zeebelt en het Korzo theater,
'Pitch City', een voorstelling van Karin van Dam en Karine Guizzo voor het Cadance festival
· Arianne Olthaar en Marjolijn van der Meij,
korte film 'Nachttiere'
· Ton Schuttelaar,
project 'Het atelier als supermedium'
· Ingrid Mol,
project 'Dromen over Carlo Montana'
· Vereniging Het Binnenhof,
experiment-weekend in villa Ockenburg Alsmede:
· Stichting Imponderabilia,
een financiële tegemoetkoming voor de gemaakte administratieve en organisatiekosten voor het geannuleerde Madurodam-project

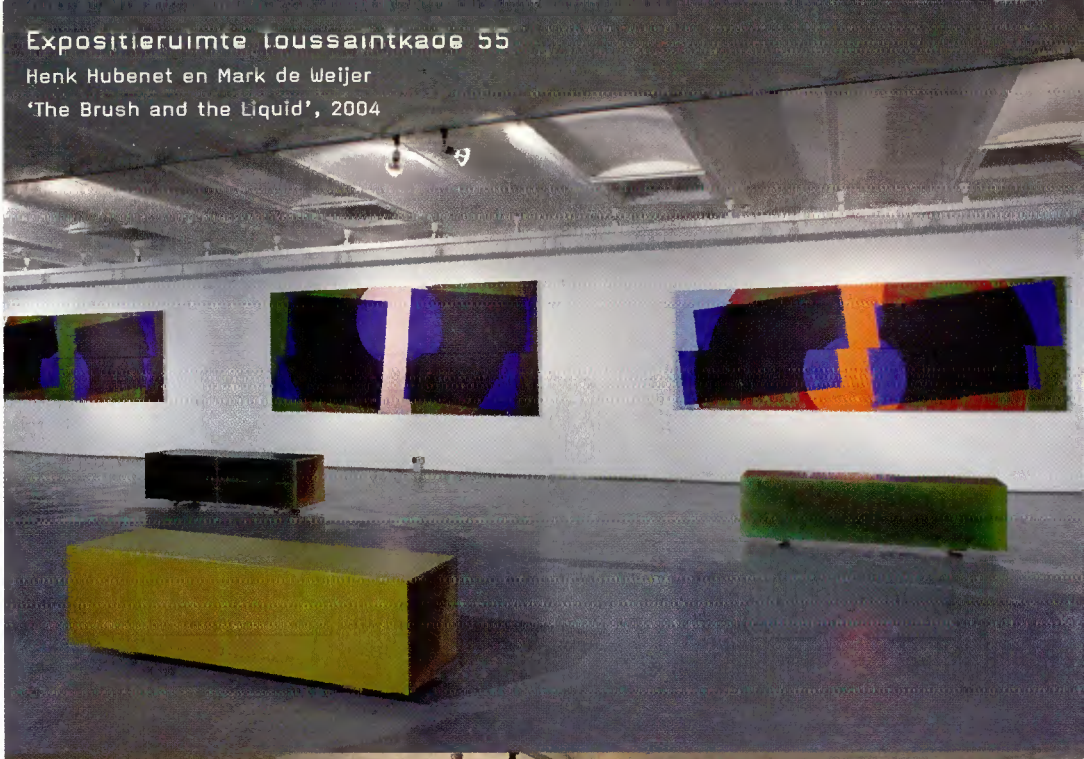
Bovenkamer-lezingen

Stroom inviteert kunstenaars, personen die in de kunst werkzaam zijn of wetenschappers om over de inspiratie in hun praktijk te vertellen, over hun initiatieven en activiteiten, of over de samenwerking met anderen en de mogelijke verwantschappen met andere disciplines. Ook diegenen die een project met Stroom realiseerden kunnen worden uitgenodigd daarvan de achtergronden te belichten.

Sedje Hémon

11 februari 2004, Studio 3, Spuiplein

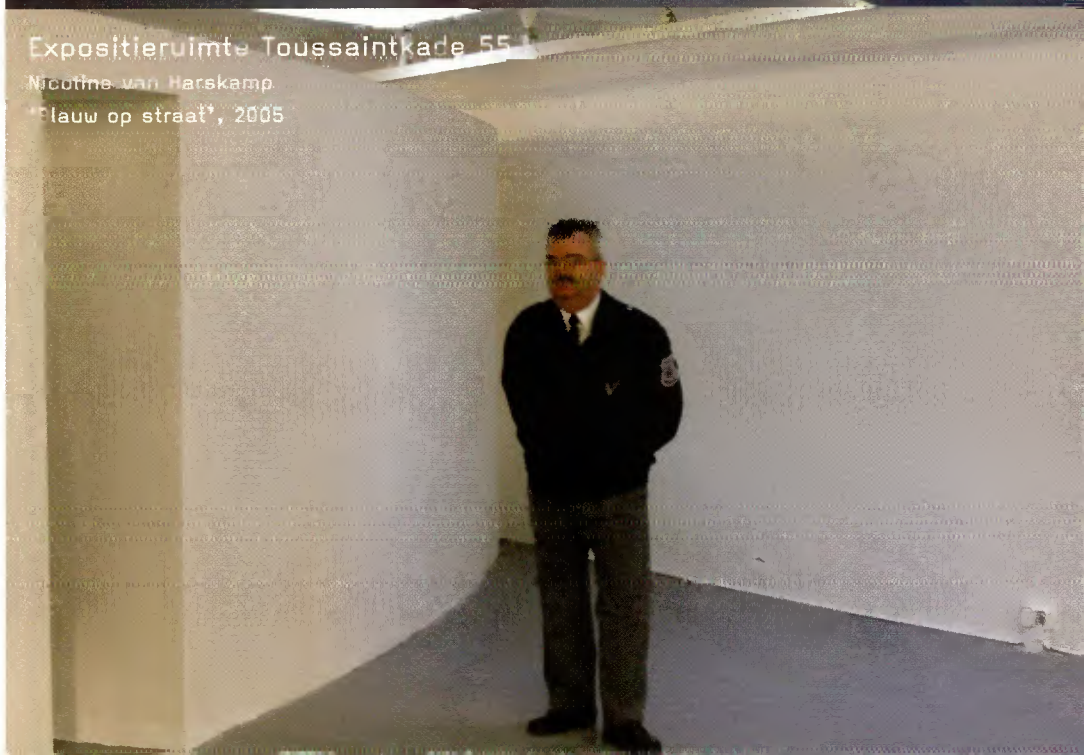
Tijdens haar avond bij Studio 3 lichtte Sedje Hémon de samenhang toe tussen schilderkunst en muziek. Eind jaren vijftig, begin jaren zestig begon zij de relatie te onderzoeken tussen haar schilderijen en muziek. Zij ontdekte een overeenkomst tussen beide en kreeg voor elkaar dat de picturale compositie in haar schilderijen gelijktijdig de muziekcompositie bevatte. Haar abstracte werken bestonden uit lijnen en vlakken. Om haar schilderijen in partituren om te zetten, legde zij een raster over de werken heen, waaruit zij vervolgens de

Expositieruimte Toussaintkade 55
Henk Hubenet en Mark de Weijer
'The Brush and the Liquid', 2004

Expositieruimte Toussaintkade 55
Pietertje van Splunter
'Binnenstebuiten', 2004

Expositieruimte Toussaintkade 55
Nicoline van Harskamp
'Blauw op straat', 2005

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Rob Kollaard

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

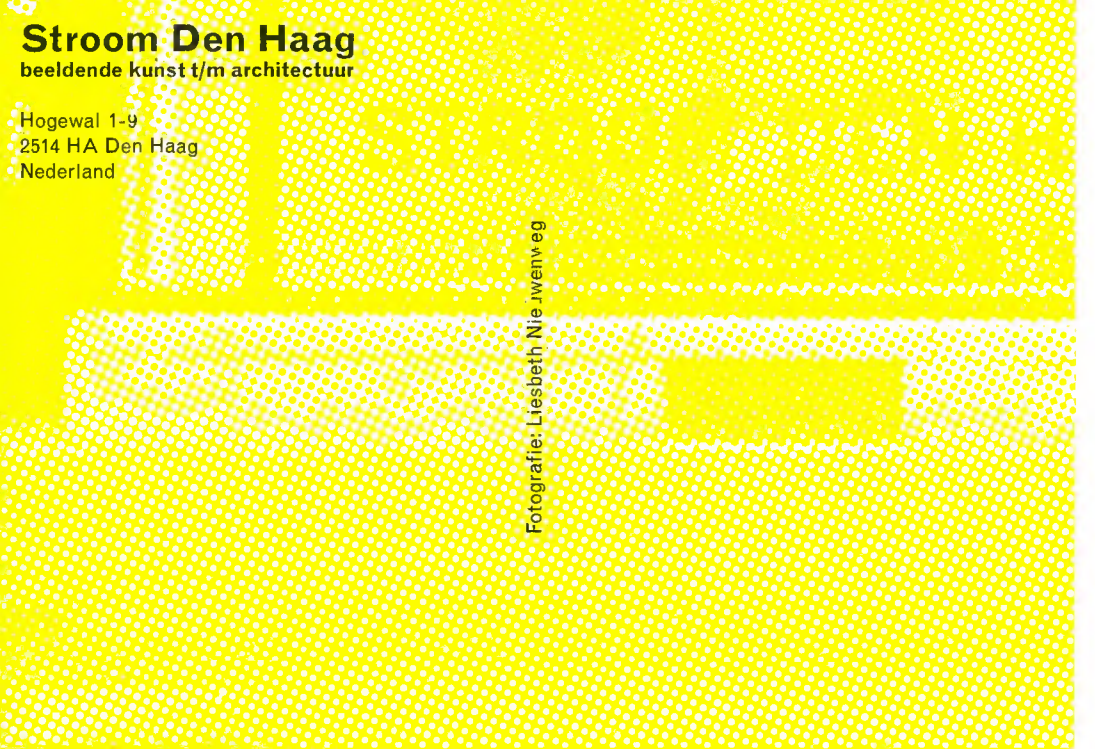
Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Rob Kollaard

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Liesbeth Nieuwenweg

noten destilleerde. Hémon liet diverse voorbeelden van haar werken zien en horen. Wat haar betreft was de computer wel erg laat uitgevonden, daarover toonde zij zich behoorlijk gefrustreerd. Allerlei dingen die zij handmatig heeft moeten uitvinden, zijn nu met interactieve technieken mogelijk. Om dit te illustreren liet zij een aantal speciaal door Martin Sjardijn voor deze avond gemaakte computermanipulaties zien.

Kunstenaars van de Toussaintkade

Henk Hubenet en Mark de Weijer

21 januari 2004, bij Schlemmer

Hubenet en De Weijer zijn met elkaar in contact gekomen via de stichting Ruimtevaart. Door bij elkaar het atelier binnen te lopen, raakten zij gefascineerd door elkaars manier van schilderen. Hun gezamenlijke installatie op de Toussaintkade was daarvan een proeve. Tijdens hun Schlemmer-avond spraken zij afzonderlijk over hun persoonlijke fascinatie voor de schilderkunst, over hun grote voorbeelden, over wat hen drijft en over de betekenis van de schilderkunst op dit moment. Ook lichtten zij de ondertitel van hun tentoonstelling toe ('schilderkunst in relatie tot Newton en Newman'). Hiermee verwezen ze naar twee verschillende manieren waarop kleur kan worden ervaren: de natuurkundige volgens Newton en de cultureel bepaalde van Barnett Newman. Aansluitend op het gesprek werd een Laurel & Hardy film vertoond om de hilarische effecten van samenwerking te laten zien.

Pietertje van Splunter

10 maart 2004, bij Schlemmer

Naast een toelichting op de installatie die zij op de Toussaintkade had staan, ging Pietertje van Splunter nader in op een aantal andere projecten. Belangrijk voor haar is het schilderen, dat is altijd het uitgangspunt, niet alleen als ze autonoom werkt maar ook als ze toegepast een opdracht voor een bepaalde situatie uitvoert. Een voorbeeld daarvan was de monumentale toepassing op het hoofdkantoor van het verzekeringsbedrijf Delta Lloyd aan de Laakhaven in Den Haag. Hoge muurvlakken voorzag zij van banen felle kleuren met daarin optische vertekeningen.

Docenten van de KABK

Nieuwsgierig naar de docenten van de Haagse kunstenaars met wie Stroom na hun academietijd te maken krijgt, hebben we een aantal academiedocenten uitgenodigd met de volgende vragen. De academiedocenten spelen bij de voorbereiding op het professionele kunstenaarschap een essentiële rol. Wat vinden zij in die functie van belang? Wat is hun persoonlijke drijfveer en aspiratie in de kunst? In hoeverre zijn die van invloed op de wijze waarop zij de studenten begeleiden?

Urs Pfannenmüller

7 april 2004, in zaal 5 Filmhuis Den Haag

'Het lesgeven heb ik in eerste instantie niet bewust opgezocht. In het begin vroeg ik mij ernstig af wat mijn bijdrage in het onderwijs zou kunnen betekenen. De praktijk van het lesgeven bleek echter een steun voor mij te zijn bij het verhelderen van mijn doelen. Het werd me duidelijk dat het belangrijk is de eerste stappen naar een persoonlijke formulering van het beeld aan het begin van de studie te zetten. Daarom introduceer ik in het eerste jaar basaal tekenen, beknopt materiaalonderzoek en oefeningen om het beeld te analyseren. In het tweede jaar wordt naar een individuele oplossing van de opdrachten gestreefd. Ik probeer studenten te stimuleren hun eigen idioom aan te scherpen en te onderzoeken waar binnen de beeldende kunst de verwantschappen liggen en de context van hun werk.'

Pim Voorneman

19 mei 2004, in zaal 5 Filmhuis Den Haag

Tijdens zijn voordracht liet hij voorbeelden zien van zijn eigen werk en dat van zijn studenten. Het maakt hem niet uit waar de studenten mee aankomen, als ze zich maar bewust zijn van datgene wat ze doen.
4 maal per jaar geeft hij ze de opdracht een rolletje van 36 dia's vol te schieten. Het onderwerp is vrij, maar er mag niets gemanipuleerd worden. Hij liet resultaten zien en lichtte toe waarom hij die verrassend vond. Daarnaast vertoonde hij een filmpje waarin zichtbaar werd hoe 'zoekend' de beoordelingen van het werk van de studenten kunnen gaan.
In zijn eigen werk staat de context waarin kunst zich openbaart centraal. Presentatie, representatie, receptie en perceptie zijn voor hem inherent aan het tonen van beeldende kunst. In zijn installaties wordt, door subtiele en onconventionele verschuivingen van bovenstaande begrippen, het publiek bewust van het mechanisme van waarneming. Naast de min of meer autonome kunstpresentaties voert Pim Voorneman ook kunstopdrachten uit.

Henk Hubenet zie Toussaintkade 55 presentaties op pagina 16.

Mark de Weijer zie Toussaintkade 55 presentaties op pagina 16.

Pietertje van Splunter zie Toussaintkade 55 presentaties op pagina 17.

Urs Pfannenmüller (1943) is sinds 1996 als docent verbonden aan de afdeling Beeldende Kunst van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag. Daarvóór werkte hij als docent in 1994 aan de Hogeschool voor de Kunsten in Arnhem, afdeling Autonome Kunst. Hij volgde zijn opleiding aan de Malklasse in Basel (1968), de Vrije Academie in Den Haag (1969) en de St. Martin's School of Art in Londen (1970). Aanvankelijk maakte hij uitsluitend tweedimensionaal werk, totdat hij in 1990 voor Stroom zijn eerste ruimtelijke werk 'Panorama' installeerde op het plein voor de Koninklijke Schouwburg in Den Haag. Sindsdien realiseerde hij vele installaties in binnen- en buitenland, bij galeries, musea en kunstenaarsinitiatieven o.a. op de Toussaintkade in Den Haag en in de openbare ruimte het bewakershuisje voor een Haagse fietsenstalling bij het winkelcentrum op het De Savornin Lohmanplein.

Pim Voorneman (1961) is sinds 1990 docent aan de afdeling Beeldende Kunst en de afdeling Grafische en Typografische Vormgeving van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag. Zelf studeerde hij hier van 1980 tot 1985 monumentale vormgeving. Van 1988 tot 2002 was hij verantwoordelijk voor de presentatie en inrichting van de jaarlijkse beeldententoonstelling aan het Lange Voorhout. Sinds 1999 werkt hij in 2 samenwerkingsverbanden: Voorneman en Van Kranendonk Kunstzaken en De Weijer Voorneman. In de ruimte van Zapf Dingbats Den Haag organiseerde hij in 2004 een tentoonstelling waarbij de sociale context, de opening en haar publiek, essentieel waren.

Eugène van Veldhoven (1964) is sinds 1997 docent textielontwerpen aan de afdeling Textiel en Modevormgeving van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag. In die periode was hij ook gastdocent op de kunstacademies in Groningen en Maastricht, en gaf hij lezingen op textielopleidingen in België, Zwitserland en Engeland. Zijn eigen opleiding volgde hij aan de afdeling Modevormgeving van de Willem de Kooning Academie in Rotterdam, waar hij in 1993 afstudeerde. Na kort te hebben ontworpen voor prêt-à-porter en confectie, volgde hij op de Rietveld Academie in Amsterdam een masterclass onder leiding van Junichi Arai, een Japanse 'eminence grise' op het gebied van textielontwikkeling. Gaandeweg is hij zich gaan toeleggen op het ontwerpen van stoffen.

De expositieruimte aan de Toussaintkade 55 in een voormalige broodjesfabriek, wordt sinds het najaar van 1991 gebruikt als expositieruimte, door zowel het kunstenaarsinitiatief Quartair dat het pand beheert, als door Stroom.

Henk Hubenet (1946) studeerde in 1968 af aan de afdeling schilderen en tekenen van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag. Hij ontwikkelde zich tot schilder nadat hij als grafisch ontwerper had gewerkt voor de NPD en uitgeverij Van Goor in Den Haag. Zijn werk bevindt zich in meerdere openbare en particuliere collecties. Hij is voorzitter van de stichting Ruimtevaart, een atelliercomplex in Den Haag, dat hij mede geïnitieerd heeft.

Mark de Weijer (1963) vervolgde na de Vrije Academie zijn opleiding schilderen en tekenen aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag, waar hij in 1993 afstudeerde. Sindsdien exposeert hij regelmatig in binnen- en buitenland; zijn werk bevindt zich in meerdere openbare en particuliere collecties. Van 1999 t/m 2000 was hij nauw betrokken bij Luxus, een van de Haagse kunstenaarsinitiatieven. In de recente periode opereert hij met Pim Voorneman als maatschap met een bureau voor conceptontwikkeling, ontwerp en uitvoering.

Eugène van Veldhoven

16 juni 2004, in zaal 5 Filmhuis Den Haag

Aan de hand van dia's en een video van een tv-documentaire over hem bij het tv-programma Het Klokhuis, liet Eugène van Veldhoven verschillende aspecten van zijn werk zien: zijn fascinatie voor het oppervlak van materialen en zijn specialisme (sinds 1996) in coatings, druktechnieken en andere bewerkingen en nieuwe procedé's, zoals het verwerken van reflecterend glaspoeder. Het meeste werk is bestemd voor de textiel- en automobielindustrie of voor toepassing in het interieur. Hij legde uit dat een ontwerp gekocht kan worden waarvoor eenmalig een bedrag wordt betaald. Het ontwerp mag dan naar eigen inzicht toegepast worden, waarbij de naam van de ontwerper verder niet wordt vermeld. Incidenteel werkt hij ook voor modehuizen en het Nederlands Textielmuseum in Tilburg.

Zijn studenten leert hij onder meer zo te zeefdrukken dat tijdens het drukken een dessin ontstaat. Zij moeten daarbij leren een serie te ontwikkelen, zodat dat proces duidelijk is te volgen en er ook keuze is uit verschillende varianten. Sinds een jaar is Erik Verdonk, afkomstig van de Antwerpse Academie, verbonden aan de mode afdeling. Onder zijn leiding werd een heel nieuw lessysteem ingevoerd en sindsdien gewerkt met jaarthema's. Hierdoor werken studenten heel gericht aan projecten: 2de jaars maken een historisch kostuum, 3de jaars richten zich op folklore, in het 4de jaar kiezen de studenten een afstudeerproject. In het nieuwe systeem werken de docenten samen, er wordt niet zoals vroeger door een individuele docent een opdracht gegeven. Studenten moeten zoveel mogelijk zelfstandig dingen regelen bij het uitvoeren van opdrachten, zodat ze beter zijn voorbereid op de praktijk na de academie.

Toussaintkade 55 – presentaties

Voor de presentaties op de Toussaintkade nodigt Stroom in de wintermaanden Haagse kunstenaars uit om, eventueel met een door hen zelf uitgenodigde gast, hun altijd al gedroomde tentoonstelling te maken.

Henk Hubenet en Mark de Weijer, 'The Brush and The Liquid', schilderkunst in relatie tot Newton en Newman

9 januari t/m 8 februari 2004

Het onderwerp van hun presentatie was de schilderkunst zelf waarbij de abstractie het resultaat was van een nauwgezette reeks van handelingen. Van belang hierbij was de zintuigelijkheid van kleur, huid, schaal en proportie. De uiteindelijke werken van Hubenet en De Weijer waren echter onontkoombaar individueel en niet met elkaar te verwarren. Hubenet liet 5 schilderijen zien, waarin hij improviseerde met vormstilering en kleurcombinaties. Hier tegenover stonden De Weijers seriematige kleur- en materiaal experimenten toegepast op 10 banken waarin zowel het autonome als het toegepaste waren gecombineerd.

Philip Peters in het Informatieblad: 'Hoewel de schilderijen van deze twee kunstenaars als het ware stuivertje wisselen qua positie, impact en betekenis, bewijst de tentoonstelling uiteindelijk dat een combinatie niet per se een confrontatie hoeft te zijn. In dit geval is het een uitwisseling van standpunten die juist door de schijnbare omkering bij oppervlakkige beschouwing tot nadenken en doordenken stemt. Dat beide schilders zich uitdrukken op basis van een schilderkunstig vocabulaire waarvan vaak gedacht wordt dat het allang passé en bijgezet is, geeft een extra dimensie aan deze tentoonstelling die uiteindelijk ook deze schijnzekerheid op losse schroeven zet.'

Pers

Roos van Put, Haagsche Courant, Exposities Den Haag, 24-01-04

(...) Zonder nu aan het werk van De Weijer dat nu is te zien, een waardeoordeel te koppelen, weet het toch weer de meeste aandacht te trekken en dat terwijl de schilderijen van Hubenet van groot formaat zijn, geschilderd volgens een principe van het herhalen van dezelfde vormen die op elk doek tóch net even anders zijn en die door een krachtige kleurstelling meer zouden moeten opvallen. De Weijer exposeert langwerpige kisten – alle in verschillende kleuren en volgens een ander stramien – waarop hij

zowel kleur- als materiaalexperimenten seriematig toepast. En zoals gebruikelijk bij De Weijer koppelt hij daaraan weer een mooie omschrijving – deze kunst zou een autonome waarde moeten presenteren – maar het resultaat is een serie werken die in alle bescheidenheid de monumentale doeken naar de achtergrond verdrijft. Deze doeken lijken eerder de perfecte decoratie bij deze kisten van De Weijer dan dat ze opvallen als zelfstandige presentatie. Ze roepen inderdaad heel veel associaties op met de grote meesters uit voorbije tijden.
De Weijer daarentegen laat zich weliswaar inspireren door genoemde grootheden uit het verleden, maar toont met deze kunsthistorische erfenis in gedachten in zijn kunstwerken een hedendaagse variant die ook nog eens een logische ontwikkeling binnen zijn oeuvre aangeeft.

Pietertje van Splunter, 'Binnenstebuiten'

27 februari t/m 28 maart 2004

Via haar installatie ging Van Splunter op zoek naar de grenzen van het schilderij, nieuwsgierig als ze was naar de onderbewuste geheime wereld achter de façade van het platte vlak. De schilderijen vielen in afzondelijke delen uiteen en bleven niet beperkt tot verf op linnen, maar werden een driedimensionaal beeld waar je in kon stappen en doorheen lopen. De gekleurde ronde plastic bakken in verschillende formaten die verspreid door de gehele ruimte waren opgesteld leken te refereren aan de verftoetsen op een schilderij. Deze enscenering had geen definitieve vorm, het was een werk dat nooit af was en altijd geheel of gedeeltelijk anders kon worden opgesteld.

Michael van Hoogenhuyze in het Informatieblad: 'Krachtdadigheid, vitaliteit en humor maken dat het plezier van de ontdekking meer zichtbaar is dan de ernst van het onderzoek. De helderheid en de kleurkeuze zorgen er voor dat de bijna destructieve kant in haar werk, opgeroepen door het voortdurend ontleden en omkeren van vormen en betekenissen, toch gemaskeerd wordt. Het betekent dat de schilderkunst van Pietertje in het teken staat van de metamorfose. (...) Haar aanpak maakt dat elk werk een stap is in een doorlopend proces. Dat proces is niet alleen een gesprek met haarzelf over wat schilderkunst is, maar ook een permanente reeks stappen in het ontleden van het werk. Als een splijtzwam werkt haar gedachte om de schilderkunst te onderzoeken. Daardoor haalt ze dingen uit elkaar, keert ze de betekenis van dingen om en ontdekt ze onverwachte vooronderstellingen die bij het schilderen horen en die ze weer blootlegt. Maar daar blijft het niet bij. Ze houdt ervan om dingen te maken. Dus van die nieuw ontdekte manieren om het kunstwerk te ontleden realiseert ze weer nieuw werk. Juist dat proces van maken/realiseren maakt dat er een volgende keer opnieuw iets te onderzoeken en te ontleden is.'

Pers

Roos van Put, Haagse Courant, 'Schilderkunst in een andere dimensie', 10-03-04

(...) Het kunstwerk dat zij aan de Toussaintkade toont, zal de klassieke schilder zeker niet zien als een schilderij, terwijl de kunstenares deze installatie wel als horend bij de schilderkunst ervaart. Ook al zie je nergens een doek aan de wand. Te zien (...) is een installatie, een veelkleurig en bont geheel. Op de grond staan allerlei ronde plastic bakken in verschillende formaten, daarin zijn weer alle kleuren van de regenboog te zien. Hoog in de ruimte hangen – evenzo veelkleurige – ronde, ovale vormen die doen denken aan enorme verfspatten, of aan langgerekte druppels in reuzenformaat.
Pietertje van Splunter trachtte met dit werk een galerie en een schilderij binnenstebuiten te keren. Een manier van met schilderkunst omgaan die heel goed binnen haar ontwikkeling past. (...) 'Ook al gebruik ik nu niet het doek in de klassieke betekenis van het woord. (...) Toen ik werd gevraagd door Stroom of ik hier wilde exposeren, sprak me dat eerst helemaal niet aan, vooral niet omdat ik de ruimte goed ken en ook omdat schilderijen aan de wand in deze ruimte niet tot hun recht komen. Maar ik ben wel een schilder dus wilde ik per se iets met schilderkunst doen.'

Interfaculteit Beeld en Geluid, 'De Taal van Beeld en Geluid, Cooking the Universe'

28 oktober t/m 19 december 2004

7 weken lang werd de tentoonstellingsruimte aan de Toussaintkade in beslag genomen door de manifestatie 'De Taal van Beeld en Geluid. Cooking the Universe'. Studenten en leraren aan de nieuwe afdeling ArtScience (de voormalige Interfaculteit Beeld en Geluid die ooit is ontstaan uit een fusie tussen het Koninklijk Conservatorium en de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag) werkten actief aan het ontsluiten van het omvangrijke archief dat in de periode 1989-2004 werd

Pietertje van Splunter (1968) studeerde schilderen en tekenen aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag waar zij in 1990 afstudeerde. Sindsdien exposeert zij regelmatig in binnen- en buitenland. Als bestuurslid van het Haagse kunstenaarscollectief Quartair, is zij actief als initiator en organisator van tentoonstellingen en projecten, waarmee zij inmiddels een levendig internationaal netwerk heeft opgebouwd.

De Interfaculteit Beeld en Geluid werd 15 jaar geleden (1989) opgericht om te reageren op de ontwikkelingen van de digitale technologie en nieuwe relaties te leggen tussen verschillende kunstvormen. Dit ging vooraf aan de fusie van het Koninklijk Conservatorium met de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten. Er werd een programma ontwikkeld met docenten afkomstig uit verschillende disciplines.
Muziek Dick Raaijmakers, Horst Rickels, Edwin van der Heide en Joel Ryan. *Beeldende kunst* Robin DeirKauf, Klaus Baumgärtner en Peter Max. *Muziektheater* Paul Koek. *Experimentele film* Babeth van Loo en Joost Rekveld. *Het electronische beeld* Kasper van der Horst. *Geluidsopname- en weergave* Raympond Raphael en Robert Pravda. *Meta media* Taco Stolk. Daarnaast passeerden docenten met een wetenschappelijke achtergrond zoals Dora Franck, taalkunde, Jan Zoet en Paul Slangen, theaterwetenschap, Michael van Hoogenhuyze, kunstgeschiedenis, Jan Peter van der Wenden, mediatechnologie en Frans Evers, ontwikkelings- en waarnemingspsychologie. In die periode ontstonden vele interfaculteitsprojecten in samenwerking met vele instellingen en manifestaties in en buiten Den Haag.

Nicoline van Harskamp (1975) werkt en woont afwisselend in Londen en Rotterdam. Zij studeerde aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag (1993-1997) en aan het Chelsea College of Art and Oesign in Londen (1997-1998). Sindsdien exposeert zij regelmatig in binnen- en buitenland. Belangrijke recente tentoonstellingen waren o.a. in De Appel in Amsterdam (2005), TENT/Witte de With in Rotterdam (2004), ICA in Londen (2004) en Platform Garanti Centre for Contemporary Art in Istanbul (2003). In 2004 werd zij in Engeland genomineerd voor de prestigieuze Beck's Futures Award.

opgebouwd. Het materiaal dat tijdens de vele projecten werd opgenomen, werd opnieuw bekeken, bestudeerd en gemonteerd. Op vastgestelde data werden bezoekers tijdens presentaties en open studio's in de gelegenheid gesteld getuige te zijn van het maakproces. Deelnemers aan de projecten waren o.a. de kunstenaars en docenten Dick Raaijmakers, Robin Deirkauf, Frans Evers, Horst Rickels, Kasper van der Horst en Jan Peter van der Wenden.

Omdat de manifestatie zich afspeelde op de Toussaintkade in een voormalige broodfabriek, werd het rijzende krentenbrood (net als in de astronomie) als metafoor gekozen voor het ontsluiten van het archief. De honderden audio- en videotapes die de afgelopen 15 jaar tijdens de projecten werden gebruikt, transformeerden tot krenten in een krentenbrood. Gedurende de weken die de manifestatie duurde rees het krentenbrood totdat het optimale volume was bereikt. Tijdens de feestelijke eindmanifestatie op 19 december werd het brood letterlijk en figuurlijk gebakken en door het publiek opgegeten.

Op 28 oktober opende de manifestatie met een performance van Daniel Graber, die staande op een ladder vertelde over zijn ervaringen als student aan de Interfaculteit. In de periode daarna verzorgden Dick Raaijmakers en Horst Rickels een presentatie. Met het project 'Fort Klank' onderzochten zij het geluid van afvalmateriaal en werd getest welke materialen en objecten als muziekinstrumenten gebruikt konden worden, waarbij de keuze o.a. viel op houten en ijzeren balken en olievaten die speciaal uit de Rotterdamse haven waren aangevoerd. Alle projecten werden vastgelegd op video's en geluidstapes en vervolgens bewerkt en vertoond en weer afgespeeld voor het publiek.

Frans Evers schetste in het Informatieblad, dat met name 2 kunstenaars: Livinus van de Bundt en Dick Raaijmakers, het bijzondere klimaat in Den Haag hebben gecreëerd waarop de Interfaculteit van Beeld en Geluid kon ontstaan.

Nicoline van Harskamp, 'Blauw op straat'

16 januari t/m 13 februari 2005

Ter gelegenheid van de inauguratie van het nieuwe Stroom-pand aan de Hogewal werden meerdere tentoonstellingen tegelijk geopend: in het leeg achtergelaten pand aan het Spui, op de Toussaintkade en op de Hogewal.

Nicoline van Harskamp deed voor haar Haagse presentatie een kordate ingreep door de ruimte in tweeën te delen met een halfronde wand waarin ze een reeks kleine monitoren bouwde. Op video-filmpjes liet ze zien hoe veiligheidsprofessionals in de Haagse openbare ruimte zich gedragen. Als een voyeur volgde ze hun bewegingen. Dit observeren van de 'opletters' leverde verrassende en onthutsende beelden op.

Van Harskamp is gefascineerd door het fenomeen beveiliging en hoe dat vorm krijgt in de grote steden. Zij onderzocht dit al eerder in de steden Istanbul, Londen, Glasgow en Rotterdam. In 'Blauw op straat' toonde ze het onderzoek dat ze in Den Haag deed naar de variatie tussen de veiligheidsprofessionals en hun bevoegdheden. Door de hele stad volgde zij met haar videocamera winkelbeveiligers, marechaussees, handhavingsteams, voetbalstewards en diplomatieke beveiligers en noteerde hoe zij, vaak tot vervelens toe, hun omgeving in de gaten houden. Ook de toezichthouder van de tentoonstelling van woensdag tot en met zondag was een professional. Voor meer informatie www.vanharskamp.net

Aanmoediging voor academie-verlaters

Voor de 14de keer maakte een speciale werkgroep haar jaarlijkse ronde langs de eindexamenexpositie van de Haagse Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten. In dit kader hebben Myung Feyen, Martie de Groot, Erik Jutten, Annelies Kuiper, Margot Lamers en Zaida Oenema ieder een aanmoedigingsprijs van € 500,– ontvangen, om hen hiermee te stimuleren in de verdere ontwikkeling van hun werk.

De werkgroep was verrast door de miniatuurschilderijen van Margot Lamers (beeldende kunst, voltijd). Kiekjes-achtige voorstellingen, die niet gefijnschilderd zijn, maar met een zwierige techniek opgezet. Hierdoor slaagde zij er in ondanks het kleine formaat een voorstelling met présence te realiseren.

Bij de tekeningen van Martie de Groot (beeldende kunst, deeltijd) vielen inhoud en vorm heel mooi samen. De tekeningen zijn opgebouwd uit lagen papier op karton waarin is gesneden, geknipt, en waarvan delen aan elkaar zijn genaaid of met spelden zijn vastgeprikt. Een heftige manier van werken die parallel gaat met de vileine voorstellingen uit het menselijk bestaan.

Voor Myung Feyen (beeldende kunst, voltijd) is de persoonlijke omgeving bron van inspiratie. Zij weet dit door de manier van presenteren naar zo'n abstract niveau te transformeren, dat haar verzameling persoonlijk getinte fotoboekjes, enquêteformulieren en aantekeningen op de muur, raadselachtig en geheimzinnig zijn.

Het eigen atelier is nogal eens onderwerp van een presentatie. Erik Jutten (beeldende kunst, voltijd) speelde daar op in met een intelligente installatie. Daarmee zet hij de toeschouwer even op het verkeerde been: betreft het een presentatie of een ateliersituatie? Met behulp van aanwezige requisieten, op video opgenomen gesprekken met medestudenten en een maquette reconstrueerde hij de werkomgeving van zijn eindexamenjaar. Jutten treedt op als manipulator, analyseert, legt bloot en bespeelt zijn collega's bij het ter discussie stellen van de kunstacademische opleiding.

Opvallend waren tenslotte 2 studenten van de afdeling fotografie.

Annelies Kuiper (fotografie, voltijd) liet een intrigerende installatie zien. Zij combineerde hierin 2 uitgesproken contrasterende manieren van fotografie die ze zeer adequaat op de inhoud afstemde. Enerzijds waren dat de grote close-up portretten van familieleden, anderzijds de reeks zakelijk gefotografeerde gevels van kantoorgebouwen. Daarbij hing in tekst een overzicht van de fraudegevallen bij de betreffende bedrijven en een tekstboekje met verhalen over de in dat verband betrokken familieleden. Dit werk bestond uit een vreemde mengeling van afstand en betrokkenheid, waarbij onbegrip omslaat in fascinatie op het moment dat het verhaal achter de beelden duidelijk wordt.

Bij Zaida Oenema (fotografie, voltijd) was het niet zozeer de serie bijna clichématige documentaire foto's van asielzoekers, die boeide, maar vooral de vier verrassende korte videofilmpjes van mensen in wezenloze gedragingen. Op het eerste gezicht lijken de beelden geënsceneerd, zoals we dat in de beeldende kunst kennen; bij nader inzien blijken zij de dagelijkse realiteit van asielzoekers die hun tijd proberen door te komen.

Van deze groep stelde Lily van Ginneken tevens een tentoonstelling samen die van 30 september t/m 22 oktober te zien was in de KABK galerie aan de Prinsessegracht in Den Haag, onder de titel: 'De Keuze van..., Lily van Ginneken kiest uit Eindexamenwerk 2004.'

Voor de toekenning van Aanmoedigingsstipendia aan academieverlaters van de dag- en avondopleiding van de Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten in Den Haag (KABK) is jaarlijks € 2.500 beschikbaar. Een speciaal samengestelde werkgroep maakt een rondgang langs de eindexamenpresentaties. In de presentatie 'Starters op weg' die Stroom om de paar jaar op de Toussaintkade organiseert, vindt een follow up plaats van degenen die in de voorafgaande jaren een aanmoedigingsstipendium ontvingen.

Ouborg prijs 2005 voor Ben van Os

De jury kwam dit jaar voor het laatst in de huidige samenstelling bij elkaar. Ook voor de voorzitter Lily van Ginneken was dit de laatste keer, voor haar vertrek als directeur van Stroom.

Dit keer besloot de jury de Ouborg Prijs toe te kennen aan Ben van Os, bekend om de indrukwekkende aankleding van een groot aantal internationale speelfilms. Eind 2004 beëindigde hij met een feestelijke bijeenkomst bij het bereiken van zijn 60ste verjaardag zijn werkzaamheden als production designer. De officiële uitreiking van de Ouborg Prijs vindt plaats in oktober 2005 in het Gemeentemuseum Den Haag, waar tevens een presentatie van zijn werk wordt samengesteld.

Pers

Willem Hoogendoorn, Haagsche Courant, 'Doordrongen van schoonheid', 26-11-04

(...) Dat hij aan het eind van zijn carrière de Haagse Ouborg Prijs 2005 ontvangt (...) streelt hem overigens zeer. 'Ik waardeer het vooral', zegt hij, 'omdat het een oeuvreprijs is.' (...)

Via producent Kees Kasander kwamen Van Os en Jan Roelfs – tot en met 'Orlando' vormden ze een duo – in aanraking met de eigenzinnige Britse cineast Peter Greenaway, voor wie ze de vormgeving deden van een tiental films, te beginnen met 'A Zed and Two Naughts' in 1985.

'Pas na die film', vertelt Ben van Os, 'had ik het gevoel dat dit mijn nieuwe vak was.' (...) Tussendoor ontwierpen Van Os en Roelfs de vormgeving voor films als 'Havinck' van Frans Weisz, 'Eline Vere' van Harry Kumel met als resultaat dat ze een Gouden Kalf kregen voor hun gehele oeuvre, allicht de reden waarom hij er daarna nooit meer een zou krijgen, hoewel hij nog aan diverse Nederlandse producties meewerkte. Na het succes van 'Orlando' beëindigden Roelfs en Van Os hun samenwerking. (...)

'Ik ben een samenwerker. Ik werk mensen niet tegen, ik werk met ze. (...) Je stelt je in dienst van de film, van de regisseur, van het resultaat. Wat ik doe, zoals in 'Girl (With a Pearl Earring)' is een ruimte ontwerpen waar je als je Vermeer was, graag zou willen wonen, of eten, of schilderen. Ik doe dat met veel, met lekker, met mooi. Ik houd van veel.'

De Ouborg Prijs is de Haagse stadsprijs voor beeldende kunst, genoemd naar de Haagse kunstenaar Pieter Ouborg (1893-1956). Vanaf 1990 wordt de prijs jaarlijks en vanaf 1997 om de 2 jaar toegekend aan een Haagse kunstenaar van wie het oeuvre zowel lokaal als nationaal van belang is. De toekenning bestaat uit een bedrag van € 4.750, een presentatie in het Gemeentemuseum Den Haag en een publicatie verzorgd door Stroom Den Haag.
Eerdere Ouborg Prijs laureaten: Frans Zwartjes (1990), Wil Bouthoorn (1991), Gerard Fieret (1992), Lotti van der Gaag (1993), Tomas Rajlich (1994), Dick Raaijmakers (1995), Martin Rous (1996), Auke de Vries (1997) en sindsdien tweejaarlijks aan Philip Akkerman (1999), Vojta Oukát (2001) en Hans van der Pennen (2003).

De jury bestond uit: Philip Akkerman (beeldend kunstenaar Den Haag), Liesbeth Brandt Corstius (voormalig directeur Museum voor Moderne Kunst Arnhem), Wim van Krimpen (directeur Gemeentemuseum Den Haag), Gerrit Willems (directeur Centrum Beeldende Kunst Oordrecht), onder voorzitterschap van Lily van Ginneken (directeur Stroom).

Ben van Os (1944) begon na zijn opleiding aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag (1962-1968) als binnenhuisarchitect een eigen bureau (1969-1982). Hij kwam in 1982 bij de film terecht toen filmproducent Kees Kasander hem vroeg de set te ontwerpen voor de film 'Naughty Boys' van Eric de Kuyper. Daar ontstond de samenwerking (tot 1994) met Jan Roelfs. Samen maakten ze internationale furore toen ze betrokken werden bij de experimentele films van de Engelse filmregisseur Peter Greenaway. Befaamd was hun conceptuele aanpak, en uitbundige en ingenieuze visualiteit in films als 'ZOO' (1985), 'The Cook, The Thief, His Wife & Her Lover' (1989) en 'Prospero's Books' (1991). Typerend voor de manier van werken van met name Ben van Os is zijn aandacht voor rijke barokke materialen en attributen, voor kleur en belichting, zoals hij onlangs opnieuw liet zien in de film over het leven van de schilder Johannes Vermeer, 'Girl With a Pearl Earring', waarvoor hij in Hollywood werd genomineerd voor een Oscar.

Bureau Kunst in de Openbare Ruimte

DADAGALLERY

Het beleid Kunst in de Openbare Ruimte hanteert de volgende uitgangspunten:

- Beeldende kunst moet geschikt zijn voor de plek en de plek moet geschikt zijn voor de beeldende kunst
- Artistieke kwaliteit, interne samenhang en flexibiliteit staan voorop, discussie en informatie vormen een wezenlijk bestanddeel
- Beeldende kunst wordt niet gebruikt om architectonische of stedenbouwkundige problemen op te lossen
- Een project voor Kunst in de Openbare Ruimte kan ook onderzoek inhouden, zonder dat er daadwerkelijk een werk wordt uitgevoerd
- Werken kunnen voor een korte periode worden gerealiseerd en kunnen zich ook manifesteren als een voorbijgaande actie of gebeurtenis.

Naast initiator en partner van en in projecten, treedt Stroom vaak ook op als adviseur.

De budgetten zijn afkomstig van de gemeente Den Haag, waaronder € 276.806 structureel. Daarnaast bijdragen van derden zoals woningbouworganisaties e.a. Incidenteel wordt een beroep gedaan op fondsen en sponsors. Het ministerie van OCW kende voor de periode 2001-2004 en bedrag van € 134.587 toe.

Ingrid Mol (1970, werkzaam in Den Haag) studeerde in 1993 cum laude af aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag en kreeg de Aanmoedigingsprijs van Stroom. In 2000 richtte zij de Toussaintkade in met een ruimtevullende installatie van keramische beelden. In 2002 realiseerde zij in de gemeente Woerden een monument ter nagedachtenis van de in de Tweede Wereldoorlog omgekomen joodse inwoners. In 2003 bereikte zij de tweede ronde voor de Prix de Rome Kunst en Publieke Ruimte. Onlangs (2004/2005) had zij een grote solo-tentoonstelling in Princessehof, Leeuwarden.

Gijs Assmann (1966, werkzaam in Amsterdam) bezocht na zijn eindexamen aan de AKI Enschede in 1990, de Rijksacademie Amsterdam, waar zijn eerste grote keramische beelden ontstonden. In 1995 en 1997 verbleef hij in het Europees Keramisch Werkcentrum in Den Bosch. Zijn werk is in binnen- en buitenland te zien, zoals bij galerie De Praktijk in Amsterdam, Princessehof in Leeuwarden, Het Domein in Sittard en The Sainsbury Centre for Visual Arts in Norwich (UK). In 1998 ontving hij de Jeanne Oostingprijs voor aquarelleerkunst. Gijs Assmann is hoofd afdeling Keramiek Rietveld Akademie Amsterdam.

Het beleid van het Bureau Kunst in de Openbare Ruimte, waarbij de werkgroep Kunst in Openbare Ruimte adviseert, is open, flexibel en ondogmatisch. Stroom neemt daarbij zelf initiatieven of denkt en handelt op verzoek van andere personen of instellingen mee.

De projecten van Kunst in de Openbare Ruimte hebben een lange voorbereidingstijd. In dit verband worden de volgende groepen vermeld: Kunstprojecten bij Scholen; Situaties waarbij Stroom op verzoek van de gemeente adviseert; Onderzoeksbudgetten; Nieuwe Projecten; Lopende Projecten; Beheer en Onderhoud; Tentoonstellingen Spui.

Kunstprojecten bij scholen

Door de gemeente Den Haag wordt bij nieuwbouw van scholen een bepaald bedrag beschikbaar gesteld voor kunstopdrachten. Stroom bemiddelt daarin en doet per situatie één of meerdere suggesties voor kunstenaars. Wanneer er sprake is van een wat uitgebreider plan van kunst wordt extra subsidie aangevraagd bij de Mondriaan Stichting, die het verzoek honoreert als ze het in kwalitatief opzicht een goed uitgewerkt voorstel vindt.

Opleveringen

Ingrid Mol

Statenkwartier, basisschool

Het project 'LINV 29 de expeditie naar de gulzige aardappelvelden' bestaat uit 4 grote, veelkleurige keramische beelden en een muurschildering op het schoolplein, plus een bijbehorend stripalbum met het verhaal bij dit project. Het gaat over 3 leerlingen van de Statenkwartierschool die door de zanger Loewie Sjansee op expeditie worden gestuurd. In het land van Koning Bakthavar heerst een enorme hongersnood en het lijkt erop dat de koning alles alleen opeet. Om de koning te doen stoppen, trekt het Leerlingen Initiatief Nieuwe Verdeling (LINV 29) op naar het paleis, waar blijkt dat Koning Bakthavar gevangen zit en helemaal niet schuldig is aan de honger in zijn land. De expeditie zet zich voort naar de gulzige aardappelvelden, waarna een spannende ontknoping volgt.

De combinatie van een verhaal en driedimensionale figuren is geïnspireerd op de marktstrategie van grootschalige stripproducenten als de Disney Studio's en Manga, die de hoofdpersonen uit tekenfilmproducties en strips als actiepoppen verkopen in speelgoedwinkels. Ingrid Mol plaatste haar strippersonages levensgroot op het schoolplein, waar ze als speeltuig voor de kinderen functioneren. Zie ook: www.ingridmol.com. Bij deze opdracht werd een stripalbum gemaakt (zie pagina 44).

Gijs Assmann

J.C. Pleysierschool De Zefier & Pedologisch Instituut, voortgezet speciaal onderwijs, Vogelwijk

Kern van de opdracht aan Gijs Assmann was het creëren van een herkenbare eigen plek van de school binnen het complex. Een aap die uit een smeltende sneeuwpop stapt, een verklede wolf, een pauw aan een trapeze. Het zijn sprookjesfiguren die de kunstenaar heeft bedacht en in keramiek uitvoert. Tegen de achtergrond van mysterieuze op de wand geschilderde landschappen, zijn ze verspreid door de school opgesteld. Assmann heeft zich tijdens de voorbereidingen ingezet op de school door er les te geven en zo meer contact te leggen met de leerlingen en leraren. Er werd een extra 5de muurschildering voor het Pedologisch Instituut gerealiseerd. Bij het kunstwerk wordt nog een publicatie samengesteld, met een educatief onderdeel.

Sylvie Zijlmans / Hewald Jongenelis

De Vuurtoren, basisschool, Scheveningen

Met de nieuwbouw van het architectenbureau Scala (Peter Drijver) is de Koningin Julianaschool in Scheveningen omgedoopt tot De Vuurtoren. Zowel vanuit de architect als vanuit de school was er een voorkeur voor een beeldende kunsttoepassing in het trapportaal. In een omgeving waar selectie en competitie onvermijdelijk zijn, heeft het kunstenaarsduo Sylvie Zijlmans / Hewald Jongenelis een aantal groepsportretten gemaakt van ongebruikelijke, door de kunstenaars geformeerde teams. De 'gebruikelijke' trofeeën (symbolen van competitie en succes) zijn verwerkt in een wandsculptuur in het trapportaal, die zichtbaar is vanaf de straat.

In voorbereiding

Hans van Bentem

Shri Vishnu, Hindoe basisschool, Schilderswijk

Hans van Bentem werd gevraagd om voor de door architect Ashok Bhalotra ontworpen nieuwbouw van de Shri Vishnu school een kunstwerk te vervaardigen waarbij de hindoe-filosofische identiteit van de school wordt benadrukt. Van Bentem heeft voor-

Kunstprojecten bij scholen
Ingrid Mol
Statenkwartierschool, 2004

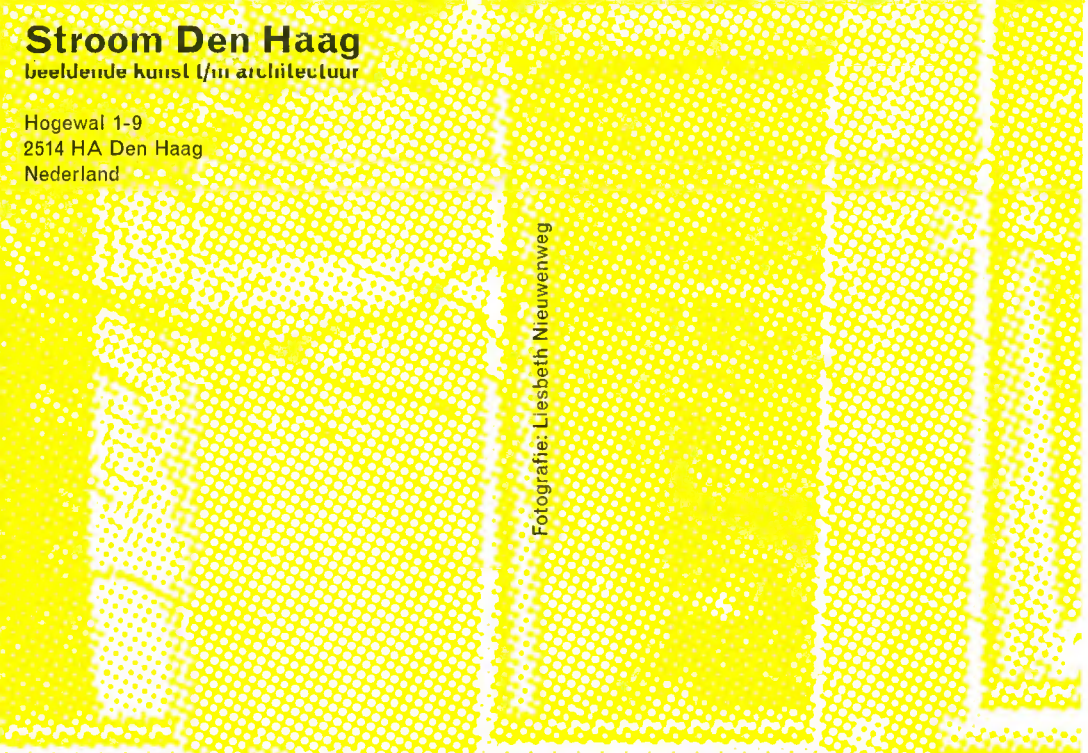
Kunstprojecten bij scholen
Gijs Assmann
J.C. Pleysierschool De Zefier, 2004

Kunstprojecten bij scholen
Sylvie Zijlmans en Hewald Jongenelis
Basisschool De Vuurtoren, 2004

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Liesbeth Nieuwenweg

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

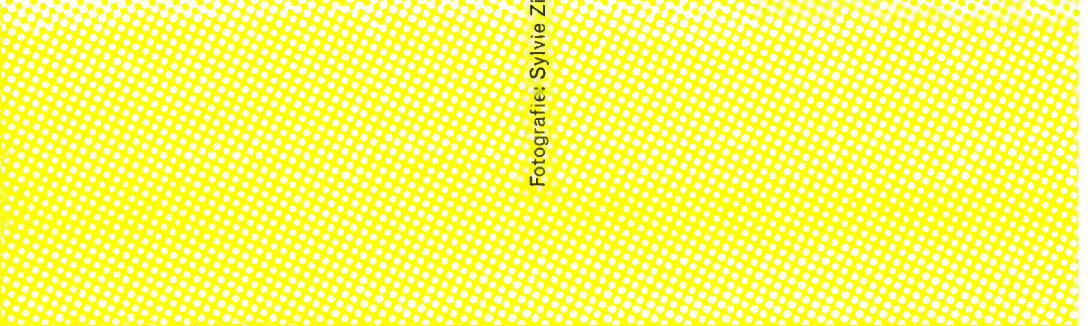
Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Gijs Assmann

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Sylvie Zijlmans en Hewald Jongenelis

gesteld om binnen zijn eigen beeldend idioom een ruimtelijke, symbolische verwerking in sculptuur tot stand te brengen van de 10 incarnaties van Vishnu. Deze worden in diverse technieken en materialen gemaakt waaronder kristal, keramiek, brons, aluminium, granito en neon. Zij zullen door de hele school verspreid worden geplaatst, zodat zij niet alleen een op zichzelf staand kunstwerk zijn maar ook onderdeel vormen van een verhaal; een soort ontdekkingsreis voor de leerlingen. De afzonderlijke beelden worden uitgevoerd in meerdere landen waaronder India (brons), Tsjechië (kristal) en Nederland (keramiek).

Paul de Reus

De Jonge Wereld, basisschool, Leyenburg

Voor de nieuwbouw van De Jonge Wereld werd Paul de Reus gevraagd voor een kunsttoepassing voor de buitenruimte. De kunstcommissie gaf als trefwoorden voor de opdracht: een vrolijk, speels werk in de verder saaie straat. Het werk zou uitdagend, energiek en spannend moeten zijn maar ook veilig, betrouwbaar en warm. De voorkeur ging uit naar een werk dat tevens als speelobject kan dienen. De kunstcommissie koos voor Paul de Reus vanwege het verhalende aspect van zijn werk en de eigenzinnige humor. Hij heeft inmiddels een bijna klassiek, monumentaal, beschilderd bronzen beeld ontworpen van 3 op elkaar staande lagen kinderen verstopt in een reuzen jas met visgraat patroon. Het beeld, 3 meter hoog en 1,5 meter breed, wordt aan de rand van het schoolplein geplaatst.

Rachel Bacon

Da Costaschool, christelijke basisschool, Duinoord

Voor de door architect Bert de Jel ontworpen nieuwbouw van de Da Costaschool ontwierp de Haagse kunstenaar Rachel Bacon een bijzondere entree voor het schoolplein: een smeedijzeren hek opgebouwd uit een lijnenspel dat verwijst naar politieke grenzen in de wereld. Het hek 'Wereldkaart 2004' wordt de in- en uitgang van het speelplein, met de dubbele functie van openen en toelaten en dichtgaan en beschermen. Stukken van de politieke grens tussen 2 landen worden als lange lijnen aan elkaar geregen en in smeedijzer van 2 bij 2 meter nagemaakt. Bij dit werk zal een publicatie verschijnen.

Marieke van Diemen

Prinsenhaghe school, basisschool Schilderswijk

De nieuwbouw voor basisschool Prinsehaghe, een ontwerp van Geurst en Schulze Architecten, bevat een centrale, multifunctionele ruimte annex mediatheek. Het ontwerp van Marieke van Diemen voor die ruimte bestaat uit een object dat in overdrachtelijke zin als focus voor de school moet fungeren maar ook in letterlijke zin bruikbaar is. Het bestaat uit 3 delen: een pyramide, arena en tafel/podium, die op hun beurt weer uit verschillende onafhankelijk van elkaar te bewegen en verplaatsbare onderdelen bestaat. Door die beweeglijkheid kan de ruimte naar wens, wisselend worden ingedeeld en gebruikt.

Jeroen Allart

St. Paschalis, basisschool, Benoordenhout

Atelier Pro (architecten: Leon Thier & René Souverijn) heeft in de Bisschopsstraat een nieuw gebouw ontworpen waarin openheid, transparantie en flexibiliteit centraal staan. De kunstcommissie wil een kunsttoepassing die inhoudelijk daarbij aansluit. Jeroen Allart is gevraagd om een schetsontwerp te maken. Allart maakt schilderijen, foto's, grafisch, driediemensionaal werk en tegeltableaus met o.a. spreekwoorden. Voor de leslokalen ontwierp hij een serie lichtbakken met grote verwisselbare diaplaten waarop afbeeldingen van foto's, schilderijen en tekeningen van de kunstenaar zijn aangebracht. Er zijn 17 lichtbakken en meer dan 60 lichtbakplaten waardoor veel verschillende beeldcombinaties mogelijk zijn. Leerlingen en docenten kunnen uit een speciaal gemaakte diaplaten-kast in de mediatheek beelden 'lenen' en wisselen. Naast de lichtboxen komen in de aula drie grote schoolprenten te hangen met eigentijdse landschappen.

KapteinRoodnat (Marleen Kaptein, Stijn Roodnat)

De Paradijsschool, basischool, Ypenburg

Uitgangspunt voor het ontwerp van KapteinRoodnat is één buis die verschillende vormen en functies aanneemt. De buis (van 50 mm doorsnee) begint bij de hoofdingang, als een soort reling, en gaat dan over het schoolplein meanderen. Zo kronkelt de reling bijvoorbeeld over in een klimrek, die weer overgaat in een voetbalgoal, die weer overvloeit in een zitelement en zo voort. De buis gaat vanuit de buitenruimte door het raam de aula in. Hier 'groeit' de buis gewoon door, maar krijgt nu specifieke functies voor de aula, zoals een podium/hangplek, ruimte om gordijnen te bevestigen als afscheiding voor bijvoorbeeld toneelvoorstellingen.

Sylvie Zijlmans/Hewald Jongenelis (1964/1962, werkzaam in Amsterdam) doorliepen beiden de 5-jarige opleiding aan de Akademie voor Beeldende Vorming in Tilburg. Zijlmans verbleef vervolgens 2 jaar aan de Rijksacademie in Amsterdam; Jongenelis was 2 jaar verbonden aan Ateliers '63 in Haarlem. Naast individuele exposities en activiteiten, werken beiden reeds 10 jaar samen bij tentoonstellingen, projecten en opdrachten, zoals voor Beeld voor Nieuw Sloten (1995), Penitentiaire Inrichting De Geniepoort in Alphen aan de Rijn (1995), OLVG, Amsterdam (1998), Nieuwland Amersfoort (2001) en het Revalidatiecentrum Breda (2000).

Hans van Bentem (1965, werkzaam in Rotterdam) studeerde monumentale vormgeving aan de Koninklijke Academie in Den Haag (1983-1988). Zijn werk is regelmatig te zien in binnen- en buitenland. Sculpturen van zijn hand zijn o.a. te vinden bij de Haagse Hogeschool, het politiebureau in Almere, het gerechtsgebouw in Breda en Museum Escher in Het Paleis in Den Haag. Samen met de Artoonisten maakte hij een monument voor Marten Toonder in Rotterdam (2002). In 2003 had van Bentem een solo in Princessehof Leeuwarden, nam deel aan Den Haag Sculptuur en aan 'Armour; de fortificatie van de mens' in Fort Asperen.

Paul de Reus (1963, werkzaam in Amsterdam) volgde de opleiding ruimtelijke vormgeving aan de Academie Minerva in Groningen (1984-1988) en de Jan van Eyck Akademie in Maastricht (1988-1990). Na de academie werd zijn werk al snel geëxposeerd in galeries en musea in binnen- en buitenland, waaronder de Bloom Gallery (Amsterdam), Ars Futura (Zürich), Georg Karl (Wenen), ICA London, het Museum voor Moderne Kunst Arnhem en De Paviljoens in Almere.

Rachel Bacon (1966, werkzaam in Den Haag) volgde haar kunstopleiding aan het Pratt Institute in New York. Bacon maakt vaak site-specific werk. Projecten en tentoonstellingen vinden veelal plaats in gerenommeerde kunstenaarsinitiatieven als De Nederlandse Cacaofabriek in Helmond (2001), De Fabriek in Eindhoven (2001), Marres in Maastricht (2001), Luxus Den Haag (2002) en Buro Beeldende Kunst Willem 3 in Vlissingen (2005).

Marieke van Oiemen (1959, Hilversum) volgde haar opleiding aan de Academie St. Joost in Breda (1980-1986) en de Rijksakademie in Amsterdam (1988-91). Van Oiemen exposeert regelmatig in binnen- en buitenland. Vanaf eind jaren '90 werkt Van Oiemen aan kunstopdrachten, o.a. voor de Tweede Kamer, Den Haag (2000) en het Bureau Rijksbouwmeester, t.b.v. Asielzoekers Aanmeldcentrum te Ter Apel (2001). Voor het Centraal Museum Utrecht ontwierp zij vitrines en presentatiemodellen (1996-'99, 2003).

Jeroen Allart (1970, woont en werkt in Rotterdam) volgde zijn opleiding aan de Willem de Kooning Academie Rotterdam (1991-1995) en de Rijksakademie van Beeldende Kunsten in Amsterdam (1999-2001). Hij maakt vooral schilderijen die duidelijk, eenvoudig en kleurig zijn maar werkt ook in emaille en keramiek. In mei 2005 exposeert hij in het GEM, Museum voor Actuele Kunst, Den Haag. Hij maakte werk in opdracht voor o.a. Sonsbeek 2001, Organon in Oss en het Ministerie van OCW. Zijn werk bevindt zich o.a. in meerdere museale collecties.

Marlaen Kaptein (Nijmegen,1971) studeerde af aan de Design Academy in Eindhoven in 1997, Stijn Roodnat (Delft, 1973) studeerde af aan de Design Academy in 1999 en is daar momenteel verbonden als docent. Het ontwerpersduo kreeg bekendheid door onder meer hun flexibele ontwerp voor de Martinez Gallery in Brooklyn, New York (grafitti-galerie annex bar), het ontwerp voor de Clinic of Pediatrics, New York (dokterskamers en wacht- en speelruimtes voor kinderen) en de inrichting van de Mandarina Duck winkel in Parijs.

Babette Wagenvoort (1970, woont en werkt in Den Haag) volgde de AKI (Enschede) en het Royal College of Art in Londen. Wagenvoort publiceert dagelijks tekeningen op haar website www.babettewagenvoort.com, een inspiratie voor haar opdrachten, zoals enkele metershoge illustraties voor de BBC en Sparknow, een interactieve film voor WH Smith's, illustraties voor het tijdschrift 'Dazed & Confused', een 25 meter lange muurschildering voor het GVB Amsterdam en een enorme isolatietape-tekening voor de Hoogstraat te Vlaardingen. Zij is tevens als docent verbonden aan de Hogeschool voor de Kunsten te Utrecht en geeft regelmatig gastlessen op academies in Nederland, Engeland en de Verenigde Staten. Tot 2003 werkte zij aan The London Institute en het Royal College of Art als curator, coördinator en docent.

Babette Wagenvoort

De Buutplaats, basischool Schilderswijk

Het project van Babette Wagenvoort heeft als werktitel 'Nieuwe Nederlandse spreekwoorden'. De kunstenaar wil spreekwoorden verzamelen uit landen waar de kinderen van de Buutplaats oorspronkelijk vandaan komen en (laten) vertalen naar goed Nederlands. Leerlingen, ouders en docenten van de Buutplaats en allochtone auteurs worden betrokken bij het verzamelwerk.

De mooiste spreekwoorden zullen, op een niet clichématige of letterlijke manier, worden verbeeld in muurschilderingen die door de hele school verspreid worden. De muurschilderingen zijn een combinatie van tekst en tekeningen. In een bijbehorend boekje worden de gevonden spreekwoorden en hun herkomst (ook in de originele taal) belicht. Deze publicatie is een aanvullend onderdeel van het project, met zowel een educatieve als een artistieke waarde.

Barbara Kletter

Maria Montessori, openbare en roomskatholieke basisschool de Fontein, Hoge Veld (Wateringse Veld)

In de nieuwbouwwijk Hoge Veld krijgen twee scholen een nieuw onderkomen, ontworpen door Mecanoo Architecten. De scholen hebben ieder een eigen gebouw en speelterrein, maar zijn architectonisch aan elkaar verbonden. Zij delen een gezamenlijke patio, die o.a. bestemd is voor 'groen' en schooltuintjes. Barbara Kletter is gevraagd om een werk voor beide scholen te ontwerpen, waarbij het avontuur niet wordt geschuwd. De trefwoorden die een rol spelen zijn: beweging, verbinding, transparantie. Zij werkt aan een eerste schetsontwerp.

Barbara Visser

multiples, opdracht voor 15 scholen

De gemeente Den Haag kent een percentageregeling 'opdrachten voor kunst op school', waarmee het mogelijk is bij scholen waar nieuw- of verbouw heeft plaatsgevonden een kunstwerk te realiseren. Voor scholen met een budget beneden de € 8.500 bestaat de mogelijkheid mee te doen aan een opdracht voor een multiple. De bedragen van 15 verschillende scholen, leveren samen inmiddels een substantieel bedrag op (er wordt gezocht naar aanvullende financiële ondersteuning) waarmee alle scholen van een kunstwerk kunnen worden voorzien. Barbara Visser is gevraagd een plan te ontwikkelen voor een kunstwerk in oplage. Daarbij zal zij zich richten op een werk dat voor zowel basis- als middelbare scholieren functioneel en interessant is. Inmiddels wordt er in samenwerking met Koert van Mensvoort en een stagiaire van de TU Eindhoven, Stijn Belle, aan een prototype voor een bijzondere klok gewerkt.

Nieuwe Opdrachten

Robert Zandvliet

Atlas College locatie Ypenburg, VWO met Gymnasium, HAVO, VMBO, MBO, Ypenburg

DP6 Architectuurstudio ontwierp in de vinexlocatie Ypenburg een middelbare school voor 1200 leerlingen. Hoewel de beschikbare ruimte beperkt was (9000 m2, 16 meter hoog) heeft het gebouw een lichte, kleurrijke, ruimtelijke en open uitstraling die aansluit bij het profiel van de school. Een opvallend element binnen de architectuur zijn de enorme locker/kastenwanden die een soort scheidingsring vormen tussen de centrale ruimten in het midden en de aan de buitenzijde gelegen lokalen. De lockerwand strekt zich rondom uit over 4 vlakken en over meerdere verdiepingen.

Robert Zandvliet voor wie dit het eerste werk in opdracht is, zal door middel van een experimentele frees-techniek in de formicalaag van de lockerwand schilderingen aanbrengen, die op diverse niveaus te zien zullen zijn.

Feitelijke gegevens scholen

Statenkwartierschool basisschool
Van Beverningkstraat 29;
Verzoek Stichting Confessioneel Onderwijs Lucas;
Opdrachtgever basisschool Statenkwartier;
Selectie kunstenaar Ingrid Mol door Stroom i.s.m. docenten van de school;
Voorstel verhaal 'LINV 29' uit te voeren d.m.v. stripboek, geschilderde achtergronden en keramische beelden op schoolplein;
Extra financiële bijdrage Mondriaan Stichting, basisschool Statenkwartier, Fonds 1818, Stroom;
Oplevering 1 april 2004

J.C. Pleysierschool De Zefier & Pedologisch Instituut voortgezet speciaal onderwijs;
Dr. van Welylaan 4;
Verzoek J.C. Pleysierschool De Zefier;
Opdrachtgever J.C. Pleysierschool De Zefier;
Selectie kunstenaar Gijs Assmann door Stroom i.s.m. docenten van de school;
Voorstel 4 grote keramische beelden in combinatie met muurschilderingen verspreid in het gebouw;
Extra financiële bijdrage Mondriaan Stichting, Fonds 1818, Stroom;
Oplevering 31 augustus 2004

De Vuurtoren basisschool
Stevinstraat 65e;
Verzoek Stichting Christelijk Onderwijs Haaglanden;
Opdrachtgever basisschool De Vuurtoren (SCOH);
Selectie kunstenaars Sylvie Zijlmans/Hewald Jongenelis door Stroom i.s.m. docenten van de school en de architect Peter Drijver (Scala);
Voorstel bijzondere groepsportretten en een wandsculptuur;
Extra financiële bijdrage Mondriaan Stichting;
Oplevering 10 december 2004

Shri Vishnu school basisschool
Abraham van Beyerenstraat 56;
Verzoek Stichting Hindoe Onderwijs;
Opdrachtgever Shri Vishnu basisschool/Stichting Hindoe Onderwijs;
Selectie kunstenaar Hans van Bentem door Stroom i.s.m. docenten van de school en vertegenwoordigers Stichting Hindoe Onderwijs;
Voorstel een ruimtelijke, symbolische verbeelding van de 10 incarnaties van Vishnu, uitgevoerd in diverse materialen en technieken verspreid door de school;
Extra financiële bijdrage Mondriaan Stichting;
Oplevering verwacht medio 2005

De Jonge Wereld basisschool
Den Helderstraat 248;
Verzoek Stichting Confessioneel Onderwijs Lucas;
Opdrachtgever basisschool De Jonge Wereld;
Selectie kunstenaar Paul de Reus door Stroom i.s.m. docenten van de school, een vertegenwoordiger van SCO Lucas en de architect Ernst Verboom (Topos Architecten);
Voorstel een groot beschilderd bronzen beeld op het schoolplein;
Extra financiële bijdrage nog niet bekend;
Oplevering verwacht zomer 2005

Da Costa school basisschool
Hollanderstraat 21;
Verzoek Stichting Christelijk Onderwijs Haaglanden;
Opdrachtgever Da Costa basisschool;
Selectie kunstenaar Rachel Bacon door Stroom i.s.m. docenten van de school en de architect Bert de Jel (De Jel en Van der Leeden Architecten);
Voorstel smeedijzeren hek, opgebouwd uit 's werelds politieke grenzen;
Extra financiële bijdrage Mondriaan Stichting;
Oplevering verwacht februari 2005

Prinsehaghe school basisschool Schilderswijk;
Prinsegracht 182;
Verzoek Stichting Christelijk Onderwijs Haaglanden;
Opdrachtgever Prinsehaghe school;
Selectie kunstenaar Marieke van Diemen door Stroom i.s.m. directie van de school, Jeroen Geurst en Jeanneke Aeckerlin van Geurst en Schulze Architecten;
Voorstel een werk voor de centrale multifunctionele ruimte bestaande uit meerdere onderdelen die wisselend opgesteld en gebruikt kunnen worden;
Extra financiële bijdrage Mondriaan Stichting;
Oplevering verwacht maart 2005

St. Paschalis school basisschool
Bisschopstraat 3;
Verzoek Stichting Confessioneel Onderwijs Lucas;
Opdrachtgever basisschool St. Paschalis;
Selectie kunstenaar Jeroen Allart door Stroom i.s.m. directeur en docenten van de school en de architect Leon Thier (Atelier Pro);
Voorstel nog niet bekend;
Oplevering verwacht eind 2005

De Paradijsvogel basisschool Ypenburg
Weidevogellaan 201;
Verzoek Stichting Confessioneel Onderwijs Lucas;
Opdrachtgever De Paradijsvogel;
Selectie kunstenaar KapteinRoodnat (Marleen Kaptein, Stijn Roodnat) door Stroom i.s.m. directeur en docenten van de school en de architect Hans Klompenhouwer (R4A);
Voorstel één 'groeiende' buis die verschillende vormen en functies aanneemt op het speelplein en in de aula;
Extra financiële bijdrage Mondriaan Stichting;
Oplevering verwacht najaar 2005

De Buutplaats basisschool Schilderswijk
Hoefkade 677;
Verzoek Stichting Katholiek Onderwijs De Zwerm;
Opdrachtgever De Buutplaats;
Selectie kunstenaar Babette Wagenvoort door Stroom i.s.m. docenten van de school;
Voorstel 'Nieuwe Nederlandse Spreekwoorden' worden verzameld en verbeeld in de school middels muurschilderingen en een publicatie;
Extra financiële bijdrage Mondriaan Stichting;
Oplevering verwacht zomer 2005

Maria Montessorischool & De Fontein
basisscholen, openbaar en roomskatholiek;
Laan van Wateringse Veld 394 en 462;
Verzoek Maria Montessorischool en Stichting Confessioneel Onderwijs Lucas;
Opdrachtgever openbare basisschool Maria Montessori en Stichting Confessioneel Onderwijs Lucas/ basisschool De Fontein;
Selectie kunstenaar Barbara Kletter door Stroom i.s.m. directeuren van de scholen en de architecten Sylvie Beugels en Patrick Arends (Mecanoo);
Voorstel nog niet bekend

Multiples, opdracht voor 15 scholen in Den Haag
Selectie kunstenaar Barbara Visser door Stroom;
Voorstel kunstwerk in oplage;
Oplevering gepland eind 2005

Atlas College locatie Ypenburg VWO met Gymnasium, HAVO, VMBO, MBO, Ypenburg;
Laan van Deelen 5, Ypenburg;
Verzoek Stichting Voortgezet Onderwijs Haaglanden;
Opdrachtgever Atlas College Rijswijk;
Selectie kunstenaar Robert Zandvliet door Stroom i.s.m. Piet van Wijverden (kerndirectie Atlas College), Koos van den IJssel (rector Atlas College Rijswijk), Norman ter Pierik (Laanbroek Schoeman adviseurs), Chris de Weijer (architect DP6) en Gijs Niemeijer (inrichting en begeleiding);
Voorstel gefreezde 'schilderingen' in formicalaag van de lockerwanden;
Extra financiële bijdrage geen;
Oplevering gepland medio 2006

Barbara Kletter (1960, werkzaam in Amsterdam) werd opgeleid als beeldhouwer aan de Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten in Den Haag (1984-1989). Haar beelden hebben vaak een instrumentachtig karakter. Haar affiniteit met techniek en fascinatie voor beweging verraden zich in het werk voor de Koninklijke Scholengemeenschap Apeldoorn (1999) waarbij leerlingen in het techniekpaviljoen via ingenieuze constructies door de gevel naar buiten kunnen worden gelanceerd, of kunnen zweven. Voor haar 'Wagenparkje' voor kinderdagverblijf Bengel in Maassluis ontving zij de Fortis Beeldende Kunstprijs 2001.

Barbara Visser (1966, werkzaam in Amsterdam) volgde haar opleiding aan de Rietveld Akademie in Amsterdam, Cooper Union in New York en de Jan van Eyck Akademie in Maastricht. Sinds 1992 is haar werk te zien in musea, instituten en galeries in binnen- en buitenland, zoals het Stedelijk Museum in Amsterdam, Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam, Palais des Beaux Arts in Brussel en de Contemporary Art Centre of Vilnius (Litouwen). Barbara Visser is onderscheiden met verschillende prestigieuze prijzen als de Charlotte Köhler Prijs (1996); de Prijs Jonge Belgische Schilderkunst (1999) en de Friedrich Gildenwart-Vordemberge Preis (2000).

Robert Zandvliet (1970) woont en werkt in Rotterdam. Na zijn studie aan de Constantijn Huygens Academie in Kampen deed hij een vervolgopleiding bij De Ateliers (1992-1994). In 1994 won hij de Prix de Rome, drie jaar later de Charlotte Köhler Prijs en in 2004 de Wolvecampprijs. De schilderijen van Zandvliet worden regelmatig tentoongesteld in binnen- en buitenland, waaronder het Stedelijk Museum Amsterdam (2002) en Kunstmuseum Bonn (2005). Zandvliet begon met het schilderen van grote doeken met voorstellingen van gewone objecten; een reep chocola, een haarspeld. Daarna maakte hij een reeks schilderijen met onbestemde uitzichten of kaders, alsof hij een blik door een vliegtuigraampje of een verrekijker weergaf. De laatste jaren speelt het landschap een steeds grotere rol in zijn werk.

Er zijn situaties waarbij Stroom op verzoek van de gemeente adviseert, zoals een herinrichtingsplan, een schenking van een beeld aan de gemeente of een monument dat is gewenst door een maatschappelijke groepering. Omdat het kunstwerken in de openbare ruimte betreft, vraagt de gemeente Stroom om advies. Soms gaat het om geschenken die om andere redenen dan artistiek inhoudelijke zijn aanvaard. In belang van de kunst tracht Stroom de betrokkenen ervan te overtuigen dat een helder en streng beleid in deze noodzakelijk is, zonder de bijkomende aspecten van de gegeven situatie te negeren.

Sokkelplan
Locatie Spui en voetgangersgebied Grote Marktstraat/Kalvermarkt
Voorstel Peter Struycken galerij van 40 beelden om de 25 meter ieder ca. 180 cm hoog op een basis van 95 cm hoog (1990); plus een groot sokkelbeeld op het kruispunt van de 2 elkaar kruisende lijnen: Spui-Grote Marktstraat/Kalvermarkt
Ontwerp sokkel Geert Lap, een ovale vorm van zwart granito met er overheen een verwisselbare stalen mantel, waarop de kunstenaar in het atelier zijn beeld kan monteren
Verzoek De Kern Gezond, gemeentelijke projectorganisatie, vroeg in 1990 ideeën voor beeldende kunst bij de herinrichting van de binnenstad van Den Haag
Opdrachtgever De Kern Gezond/Stroom
Selectie kunstenaars/beoordeling voorstellen Peter Struycken/werkgroep KOR Stroom
Tijdelijke locatie Rond de Grote Kerk
Extra financiële bijdrage VSB Fonds Den Haag en Omstreken
Gerealiseerd
1993: Michael Jacklin, Sonja Oudendijk, Marc Ruygrok, Joost van den Toorn, Eja Siepman van den Berg; 1994: Alfred Elkelenboom, Ernst Hazenbroek, Berry Holslag, Rien Monshouwer, Carel Visser, Auke de Vries; 1996: Adam Colton, Sigurdur Gudmundsson, Lon Pennock; 2000: Jan Snoeck, Jan van de Pavert; 2001: Pearl Perlmutter, Karel Appel (groot sokkelbeeld 'Frog with Umbrella' op kruispunt Spui/Grote Marktstraat/Kalvermarkt, een geschenk aan de gemeente van Stichting 750 Jaar Den Haag); 2002: Gert Germeraad; 2003: Sjoerd Buisman, Tom Claassen; 2004: Peter Otto, Leo Vroegindeweij
In voorbereiding Gijs Assman (oplevering verwacht in 2005), Emo Verkerk, Jos Kruit, Arjanne van der Spek
Nieuwe opdrachten verleend aan Rob Birza, André Kruijsen

Situaties waarbij Stroom op verzoek van de gemeente adviseert

Op verzoek van de wethouder van Financiën en Cultuur, mevrouw Louise Engering, adviseerde Stroom over de eventuele plaatsing van een schenking van het beeld: 'The Last Heroic Season' van beeldhouwster Margot Homan. Binnen het beleid van Stroom is er, overigens met grote instemming van de gemeente Den Haag, alleen sprake van plaatsing van een permanent beeld, als er een duidelijke inhoudelijke noodzaak is die een verband heeft met de locatie. Op basis van de geleverde gegevens heeft Stroom een negatief advies geformuleerd. Wel is gesuggereerd contact op te nemen met Museum Beelden aan Zee waar het thema van de menselijke figuur de samenhang in de collectie bepaalt, hetgeen in dit geval een aanknopingspunt zou kunnen zijn.

Onderzoeksbudgetten

In 2004 werden 4 onderzoeksbudgetten toegekend aan:

Krijn Christaansen en Jeroen Bruls

Deze 2 ontwerpers/beeldend kunstenaars zijn in 2002 afgestudeerd aan de Design Academy Eindhoven, department Public Space. Zij kwamen met Stroom in aanraking door hun deelname aan het project 'De stad, de kloof en de regels', een workshop en presentatie over de onmogelijkheid van het plannen in de Haagse renovatiewijk Transvaal en de stad Belgrado. 'Vermist/gevonden' is de werktitel van een onderzoek in Den Haag waarbij enkele oude verwrongen fietswielen worden verchroomd en met een verchroomde fietsketting aan een hek of boom worden vastgelegd. Een straatsieraad of het restant van een oude fiets? Hoe lang is iets nog persoonlijk bezit in de openbare ruimte? Wanneer mag iets (legaal) worden verwijderd? En ligt dat verschillend in uiteenlopende delen van Den Haag? Via bestaande webcams willen zij de geplaatste wielen in de gaten houden. Om een pilot te realiseren kregen zij een onderzoeksbudget.

Erik Moederscheim

Deze student Bouwkunde won de prijsvraag m.b.t. de vormgeving van politiebewakingsposten die t.g.v. de Dag van de Architectuur was uitgeschreven. Hij had het voorstel gedaan voor De Blauwe Koets, een Haagse vermomming voor een verplaatsbare politiepost. Voor hem bleek dit voorstel meer een aanleiding te zijn om het over de consequenties te hebben die spelen bij het ontwerpen als het om aspecten van veiligheid in de moderne stad gaat. En Den Haag is daarvoor met haar talrijke ambassades en internationale instellingen een mooi onderzoeksgebied. Ter aanmoediging en om deze interesse in een concreet project om te zetten werd hem een onderzoeksbudget ter beschikking gesteld.

G.A.N.G. (Melle Smets, Hans Jongerius)

Dit kunstenaarscollectief doet al jaren onderzoek naar de 'Parallelle Wereld' en organiseert entertainende activiteiten onder de titel P-reizen. Deze wereld bestaat uit de shoppingmalls en bedrijventerreinen die zowel pretpark als oud stadscentrum (kunnen) vervangen. Voor Stroom gaat G.A.N.G. de 'Parallelle Wereld-potentie' van de Binckhorst inventariseren, een oud bedrijventerrein dat relatief dicht tegen het oude centrum van Den Haag aanligt. Hier concentreert zich de autohandel in alle denkbare vormen, maar tegelijkertijd is het een gebied met een capaciteit aan bouwgrond, waar in de toekomst woningbouw voor de hand ligt. In de Binckhorst dient zich een dynamisch terrein aan dat mogelijk een toneel kan worden van kunst- en architectuuractiviteiten.

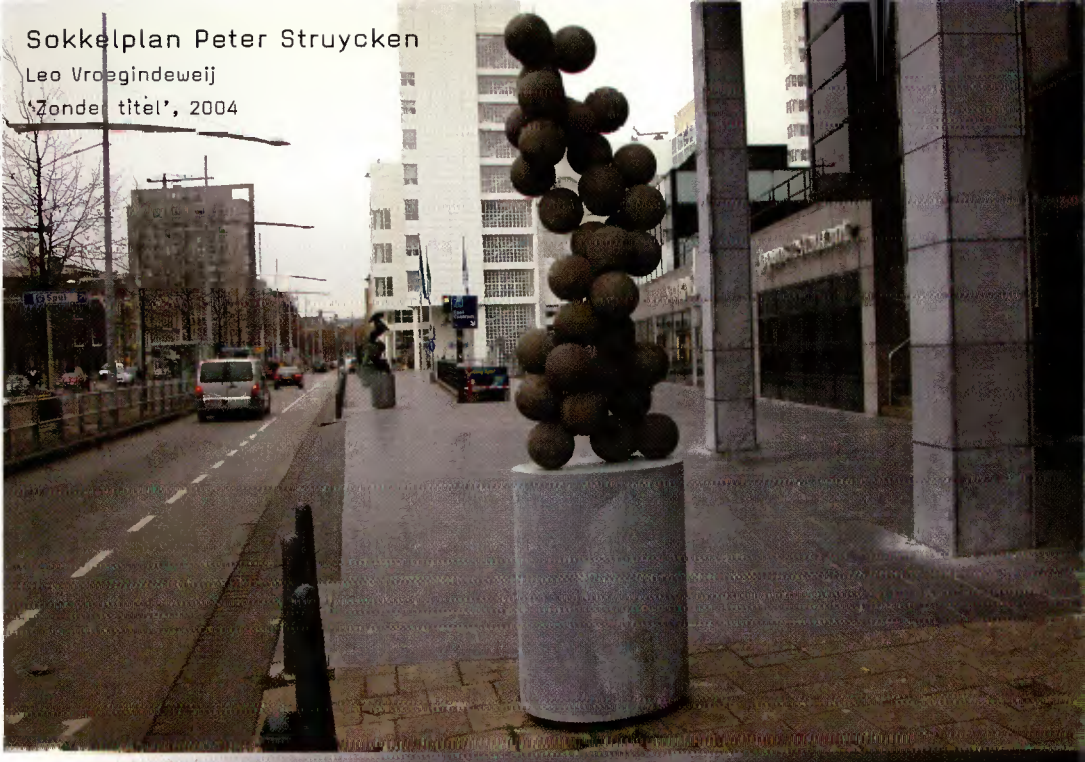
Calin Dan

Calin Dan, een beeldend kunstenaar afkomstig uit Roemenië, woont sinds 1996 in Nederland. Zijn intuïtieve benadering van de gebouwde omgeving vormt de aanleiding om verhalen over de stad te verbeelden. Hiermee opereert hij in het gebied tussen architectuur en beeldende kunst, een gebied waarin Strooms specifieke interesse ligt. Hem is een onderzoeksbudget toegekend om zich in het Haagse te informeren en te oriënteren en op basis daarvan een project voor te stellen.

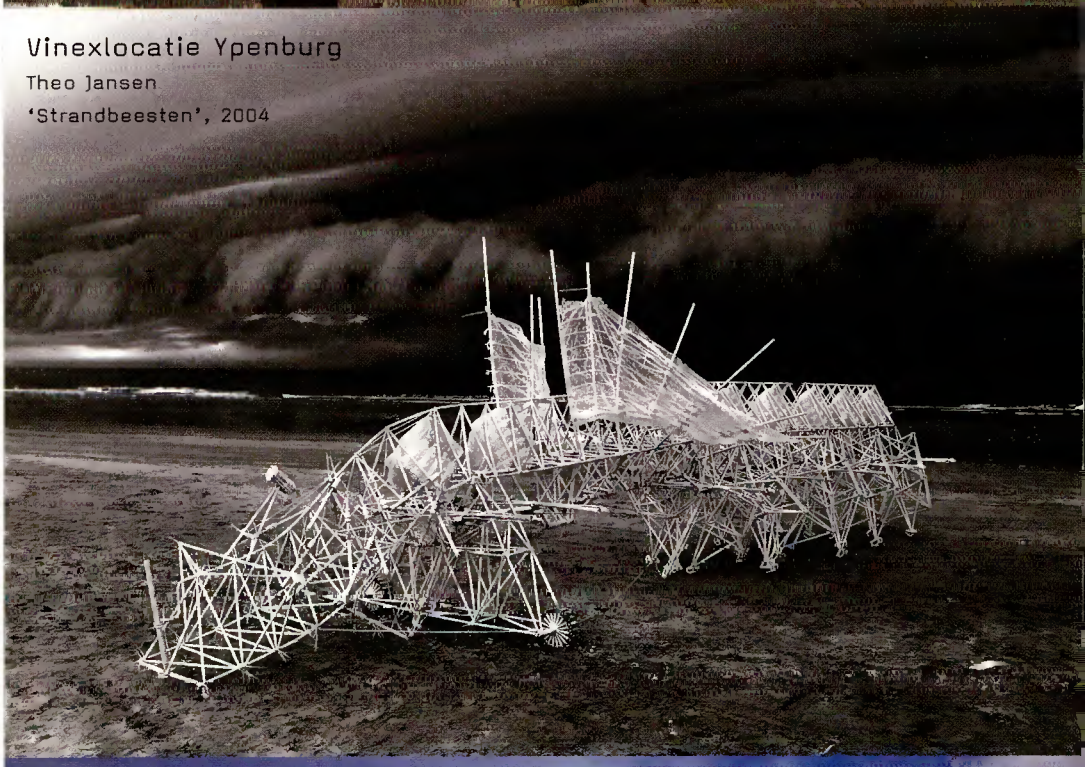
Nieuwe projecten

Zowel vanuit het beleid van Kunst in de Openbare Ruimte als vanuit de nieuwe afdeling Architectuur kan het project dat het Haagse Binnenstedelijk Bedrijventerrein de Binckhorst tot onderwerp heeft, een interessant model voor een project worden. Het is een initiatief van het kunstenaarscollectief G.A.N.G. (Arnhem), dat gefascineerd is door wat het de 'Parallelle Wereld' noemt.

Sokkelplan Peter Struycken
Leo Vroegindeweij
'Zonder titel', 2004

Vinexlocatie Ypenburg
Theo Jansen
'Strandbeesten', 2004

Vinexlocatie Wateringse Veld
Eric de Lyon
'Watertafels', 2004

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Liesbeth Nieuwenweg

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Loek van der Klis

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Rob 't Hart

De Binckhorst is één van de weinige gebieden in Den Haag die nog enig perspectief biedt voor toekomstige woningbouw, maar op dit moment een specifieke kwaliteit en veelzijdigheid aan bedrijven heeft die uniek is in Den Haag. Het zal een uitdaging zijn de toekomstige ontwikkelingen te sturen zonder daarbij de huidige kwaliteiten te verliezen. Dat dit niet met de gebruikelijke stedenbouwkundige middelen kan, is duidelijk. Met dit project wil Stroom het debat bevorderen en de gemeente en 'de markt' uitlokken een duidelijke houding in te nemen ten aanzien van toekomstige scenario's. G.A.N.G. werkt in dit verband aan een informatief en entertainend reisprogramma, een presentatie en publicatie waarmee de Hagenaars de huidige, voor de meeste mensen onbekende, kwaliteiten van het Binckhorst-gebied kunnen leren kennen.

Lopende projecten

Sokkelplan Peter Struycken

Het sokkelplan, dat Peter Struycken voor het centrum van Den Haag ontwierp, waarborgt een zekere mobiliteit van beelden zonder dat daar een inhoudelijk plan aan ten grondslag hoeft te liggen. De beeldengalerij is ontworpen voor de elkaar kruisende Grote Marktstraat en het Spui. Het zal nog wel even duren voordat de beelden hun 'definitieve' plek krijgen en het project is afgerond. Ingrijpende bouwprojecten, zoals de aanleg van de tramtunnel, de sloop van C&A en een deel van de Markthof en de start van nieuwbouw op die plek, zorgen voor vertraging en een (gedwongen) variatie in de opstelling van de beelden. In oktober 2004 is de tramtunnel gereed gekomen en begin 2005 wordt gestart met het afronden van het profiel van de Grote Marktstraat. Daarna zullen de beelden en een aantal sokkels, in afwachting van nieuwe beelden, definitief hun plek in het sokkelplan krijgen.

Op dit moment staan alleen nog de beelden van Sonja Oudendijk en Tom Claassen in het 'depot' bij de Grote Kerk. De andere werken die daar stonden opgesteld, van Alfred Eikelenboom, Michael Jacklin, Ernst Hazenbroek, Joost van den Toorn en Rien Monshouwer, werden in verband met een herinrichting en bestrating van het Kerkplein voorlopig elders in depot geplaatst.

In de Grote Marktstraat voor de Bijenkorf staan beelden van Jan Snoeck, Lon Pennock en Auke de Vries. Zij zijn een restant van een serie die voorlopig onderbroken is door eerdergenoemde sloop en nieuwbouw tussen de Voldersgracht en het Spui. Aan het Spui (vanaf hotel Mercure) is de opstelling van de beelden van de kunstenaars als volgt: Leo Vroegindeweij, Carel Visser, Peter Otto, Eja Siepman van den Berg, Jan van de Pavert, Pearl Perlmutter en Sigurdur Gudmundsson. Op de kruising Grote Markstraat/Spui staat voor het stadhuis het grote beeld van Karel Appel. In het verlengde van het Spui, richting Binnenhof, wordt de serie vervolgd met beelden van Berry Holslag, Adam Colton, Marc Ruygrok, Gert Germeraad en Sjoerd Buisman.

Opleveringen

In 2004 zijn 2 nieuwe werken toegevoegd aan de serie sokkelbeelden in het centrum van Den Haag. De bronzen beelden van Peter Otto (1955) en Leo Vroegindeweij (1955) zijn langs de rand van het Spuiplein geplaatst en vormen respectievelijk het 22ste en het 23ste beeld in de sokkelreeks die uiteindelijk uit 40 sculpturen zal bestaan.

'Twisted Totem' van Peter Otto is een reactie op de vele beelden in de openbare ruimte die een gebeurtenis of persoon markeren, die ter herinnering, verering of herdenking dienen of die er alleen ter verfraaiing staan. Geïnspireerd door de 'Sprekende Beelden' uit Rome ontwierp Otto een beeld dat openlijk aanzet, zoals hij zegt: 'tot bespotting of bespuwing, waar men tegenaan kan wateren of, zoals in Mekka, steentjes tegenaan kan gooien om de Satan te verdrijven. Een beeld dat toegang biedt tot imperfectie en onvoltooidheid, dat gelegenheid biedt een wens te doen of een bloem te leggen. Vandaar de details met een mok, een bordje (offers voor goden en voorouders), de wandelkruk voor de verlamde voet, het geweer dat geen geweer wordt, maar een handwijzing, een lange neus misschien.'

Het beeld van Leo Vroegindeweij 'Zonder Titel' bestaat uit 40 gestapelde bollen. De middelpunten vormen de hoekpunten van een tetraeder. De gehanteerde bolstapeling is een principe dat in de natuur veel voorkomt, van vruchten in de fruitmand tot chemische structuren op moleculair niveau. Deze stapeling is in de traditie van het sokkelbeeld verticaal opgezet. Vroegindeweij zelf ziet in het volledig abstracte beeld toch een klassieke pose met standbeen en speelbeen.

Peter Struycken (1939, werkzaam in Gorinchem), is sinds de jaren '60 als beeldend kunstenaar op een breed terrein actief. Aan al zijn werk ligt een structuur van logische regels ten grondslag, waarbij de analyse van kleurverhoudingen een belangrijke plaats inneemt. Hij bepleit een geïntegreerd samengaan van beeldende kunst en architectuur om daarmee de visuele en verblijfskwaliteit van de ruimte te verbijzonderen. Bekende werken van hem variëren van de Beatrix postzegel tot de computergestuurde kleurverlichting van de galerij van het Nederlands Architectuur Instituut in Rotterdam.

Peter Otto (1955, werkzaam in Arnhem en Kleef, Duitsland) exposeerde bij galerie Riekje Swart in Amsterdam en galerie Tanja Rumff in Haarlem. In 2001 nam hij deel aan 'Sonsbeek 9' in Arnhem en had hij een solotentoonstelling in het Kröller-Müller Museum. In 2004 was zijn werk opgenomen in de tentoonstelling 'Van Airut tot Uppik', eveneens in het Kröller-Müller Museum.

Leo Vroegindeweij (1955, werkzaam in Amsterdam) volgde van 1973 t/m 1976 de opleiding MO Handvaardigheid aan de Lerarenopleiding in Amsterdam. Van 1976 t/m 1978 was hij verbonden aan Ateliers '63 in Haarlem. In 1977 kreeg hij de Buys van Hultenprijs en in 1985 de Prix de Rome. Zijn werk was te zien in het hele land, waaronder bij Art & Project, Stedelijk Museum in Amsterdam, Museum Boijmans Van Beuningen in Rotterdam. Werk in opdracht werd uitgevoerd voor o.a. Artis Zoo in Amsterdam, Shell Research in Amsterdam en Verpleeghuis Pniël in Rotterdam (in opdracht van SKOR).

Wateringse Veld
Verzoek Ontwikkelings Combinatie Wateringse Veld (OCWV), voorheen Overleg Stedenbouwkundig Plan Wateringse Veld, om tijdig mogelijkheden voor beeldende kunst in deze nieuw te bouwen woonwijk te onderkennen
Selectie kunstenaars Erick de Lyon, Reinier Tweebeeke, herman de vries, Q.S. Serafijn, Marjan Schoenmakers door werkgroep KOR Stroom i.s.m. OCWV
Beoordeling voorstellen OCWV/ werkgroep KOR Stroom
Opdrachtgever OCWV
Documentatie situatie in 1996 Ton van Kints, Cary Markerink, Marjan Schoenmakers, 3de klas Monumentaal KABK
Eerste presentatie voorstellen 'WV 2000' bij Stroom Spui, 1996
Oplevering vanaf 2000

Reinier Tweebeeke (1950, werkzaam in Amsterdam) ontwerpt het 'licht' voor veel belangrijke nationale theaterproducties en maakte een lichtontwerp voor een brug in Deventer (oplevering in 2000) waarvan kleur en intensiteit variëren met de tijd en de seizoenen.

Erick de Lyon (1954, werkzaam in Amsterdam) laat zich door natuurlijke elementen zoals water, wolken en lucht inspireren. Hij ontwierp o.a. een gemaal in Akerpolder (1992), was nauw betrokken bij het Bijlmermonument (1993) en realiseerde onlangs in Amsterdam een bijzonder vormgegeven waterafvoer.

herman de vries (1931, werkzaam in Eschenau, Duitsland) zet de natuur in om de scheidslijn tussen kunst en leven op te heffen. Door heel Europa stelt hij zijn werk tentoon waarbij natuurlijke elementen altijd de basis vormen: zaden, stuifmeel, bladeren, bomen etc. In een park in Münster (1998) realiseerde hij een groot werk dat vergelijkbaar is met het voorstel dat hij deed (helaas niet uitgevoerd) in het kader van de Haagse Beek.

Marjan Schoenmakers (1951, werkzaam in Den Haag) volgde na een loopbaan in het onderwijs, een opleiding aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag. Ontmoetingen met de ander en beleving van natuur komen in veel van haar projecten terug. Zij oriënteerde zich al in 1998-1999 met haar documentaire fotoproject in Wateringse Veld voordat het gebied op de schop ging.

Wateringse Veld

De verlichte poorten van Reinier Tweebeeke werden in 2001 opgeleverd. Na verloop van tijd bleek de techniek behoorlijk onderhoudsgevoelig te zijn. Bovendien zorgde een bepaalde stand van de lampen bij sommige bewoners voor nogal wat overlast omdat het licht in de kamer scheen. Inmiddels is een offerte opgevraagd om een definitieve oplossing aan te dragen voor lichtoverlast en voor vervanging van het kwetsbaar gebleken materiaal. Het herstel van het lichtwerk zal naar verwachting in 2005 plaatsvinden.

De watertafels van Eric de Lyon, in werking gezet in 2003, liggen in de wijk Parkbuurt Oosteinde van het Wateringse Veld, met een vanzelfsprekendheid alsof jaren geleden al tot een afwatering van het hemelwater in deze vorm is gekozen. Via ook door deze kunstenaar ontworpen wateruitvoeren in de kadewand, wordt regenwater uit de straten eerst naar een sloot gevoerd en daarna met pompen, via de watertafels, overgeheveld naar een breed water dat het woongebied 'De Eilanden' omringt. Behalve praktisch en mooi van vorm wordt op de watertafels ook goed zichtbaar waardoor Eric de Lyon zich heeft laten inspireren, namelijk het samengaan van de natuurlijke elementen als water, wolken en lucht.

Het 'Bomenmuseum' van herman de vries wordt over het algemeen niet direct als een kunstwerk herkend. Dit verandert in een positieve en zelfs poëtische waardering, zodra men van de inhoud van het project op de hoogte is. Het Bomenmuseum dat langzaam mee groeit met de aanleg van het stratenplan, blijkt een kwetsbaar project te zijn. Omdat er gestreefd wordt zoveel mogelijk soorten bomen te planten, worden er bewust risico's genomen. Soms leidt dit tot uitval en de keuze voor een andere soort, soms is een ingreep in de waterhuishouding van een bepaald deel van de wijk de oplossing gebleken. Voor het hele zuidelijk deel van het Wateringse Veld zijn nu de schetsen voor de boomtegels door de kunstenaar gemaakt. De tegels, uit te voeren in Belgisch hardsteen, zullen in de loop van 2005 in de straat worden gelegd. Zodra ook het noordelijk deel van deze grote wijk is afgerond zal een (bewoners)informatiegidsje verschijnen, waarin het uitgangspunt van de kunstenaar met alle erbij behorende bomen wordt toegelicht.

Marjan Schoenmakers kreeg in 2001 een opdracht voor het noordelijk deel van het Wateringse Veld. Zij heeft een tekstenplan opgesteld, waarbij over het hele gebied een subtiele poëzie van teksten en woorden wordt verspreid. De teksten zijn deels afkomstig uit haar eigen 'woordenarchieven' deels ontleend aan gesprekken met toekomstige bewoners van dit gebied over het verdwijnen (kassen en weilanden) en verschijnen (huizen en tuinen en water en bruggen). In een decor van nieuwbouwactiviteiten staan her en der kadewanden met teksten, enigszins als vreemde, abstracte objecten te wachten op wat komen gaat.

Als gevolg van de economische recessie is er vertraging opgetreden in de aanleg van dit deel van de wijk. De verwachte oplevering in 2004 van het hele Wateringse Veld is daarom voorlopig uitgesteld tot 2008. In de loop van 2004 is de economie enigszins aangetrokken met als gevolg dat in alle delen van de wijk de bouw van start is kunnen gaan. Dit heeft weer tot gevolg gehad dat op verzoek van de Ontwikkelings Combinatie Wateringse Veld de eerste gesprekken hebben plaatsgevonden en onderzoeken zijn gestart naar de mogelijkheden van beeldende kunst in de wijken Wateringse Binnentuinen en Erasmusveld Oost. Om te informeren over kunstwerken in de wijk worden er voor bewoners en belangstellenden door de afdeling Voorlichting van de Ontwikkelingscombinatie regelmatig wandelingen door de wijk georganiseerd. Ook in de nieuwsbrief die van tijd tot tijd uitkomt, wordt melding gemaakt van de vorderingen van de kunstopdrachten.

Ypenburg

Naast het door Milou van Ham opgeleverde werk 'Van Betovering tot Wanneer', is het Strandbeest-experiment van Theo Jansen onderdeel van het kunstenplan voor de vinexlocatie Ypenburg. De beeldend kunstenaar Theo Jansen werkt daaraan al weer een paar jaar op de geluidswal van Ypenburg. Behalve de reguliere open dagen en de toevallige ontmoetingen met bezoekers organiseerde Theo Jansen eind augustus een groot publieksevenement op de Ypenburgse Heuvelrug. Publicist Rudy Kousbroek en wethouder Smits van Nieuwe Gebieden en Duurzaamheid waren op 20 augustus aanwezig bij de eerste stappen van de Animaris Percipiere. Deze nieuwe generatie strandbeesten loopt op door wind gegenereerde perslucht. De hele daaropvolgende week waren er demonstraties, workshops en optredens in aanwezigheid van

de kunstenaar (zie www.strandbeest.com).

Tevens werd in Ypenburg een start gemaakt met een nieuw project met als werktitel 'Kunst in de velden'. In tegenstelling tot het grote gebaar van Milou van Ham en de persoonsgebonden aanwezigheid van Theo Jansen moet dit een zwerm van kleine kunstwerken worden, gekoppeld aan de huizen van Ypenburg. Aan een aantal kunstenaars wordt gevraagd een multiple te ontwikkelen, dan wel een familie van kleine werken die geschikt is om aan het huis of in de directe omgeving daarvan aan te brengen. Deze werken aan en bij het huis worden nagelvast onderdeel van de woning en blijven daarmee verbonden ook bij wisseling van eigenaar. De bewoners van Ypenburg mogen zelf een keuze maken uit de gepresenteerde prototypes waarna er bij voldoende belangstelling en draagvlak enkele honderden geproduceerd en geplaatst zullen worden. Deelnemers aan dit project zijn de kunstenaars: Jeroen Allart, Arja van den Berg, Krijn Christiaansen/Jeroen Bruls, Tom Claassen, Douwe Halbertsma, Ingrid Mol, Bert van Ommen en Theo Scheepens. Hun voorstellen zullen in het najaar van 2005 worden gepresenteerd.

Pers

Annemarie van de Weert, De Telegraaf, 'Kunst in de nieuwbouwwijk', 22-05-04

Er is bijna geen stad in Nederland waar geen nieuwbouwwijken staan, en als het aan de regering ligt, komen daar tot 2010 nog eens honderdduizenden woningen bij. Om al deze uit de grond gestampte woonomgevingen extra aantrekkelijk te maken, wordt er ook flink veel kunst neergezet. Een beetje Vinex-locatie heeft dan ook een eigen kunstbureau met een heus kunstplan dat ervoor zorgt dat de buurt er mooi uitziet. Op deze pagina een kleine greep uit de kunstwerken.(...)

Ypenburg

Sinds tien jaar maakt kunstenaar Theo Jansen enorme skeletten van wat hij noemt 'Strandbeesten'. Deze science-fiction-achtige wezens zijn opgebouwd uit gele plastic buizen en kunnen lopen door middel van wind. Gedurende 3 jaar zal Jansen in de nieuwbouwwijk Ypenburg aan het werk zijn op de geluidswal 'de Haagse Heuvelrug.' Met uitzicht op de A4 voert hij vanuit zijn tijdelijke atelier aldaar experimenten uit met zijn enorme dieren. 'Al die tijd zal hij ook in Ypenburg wonen en leven als één van de nieuwe bewoners', voegt Jan Wijle van de Haagse kunststichting toe.

Fiets&Stal

Aan het project Fiets&Stal wordt al vanaf januari 2000 gewerkt in een samenwerking tussen de stichting Biesieklette, de gemeente Den Haag en Stroom. Erg lang voor een kunstproject zou je op het eerste gezicht denken. Niet als je weet dat de bewakingshuisjes aan dezelfde eisen moeten voldoen als echte huizen. Na de ontwerpfase gaan hele procedures vooraf aan het moment dat daadwerkelijk met de bouw begonnen kan worden: niet alleen moet uitgezocht worden of voorstellen financieel haalbaar zijn, ook een bouwvergunning moet worden afgegeven en het interieur van de huisjes moet aan Arbo-eisen voldoen. Voor de kunstenaars was het niet zo eenvoudig om op een vloeroppervlak van 9 m2 een interieur te ontwerpen, met de voorgeschreven voorzieningen zoals bureau, stoel, toilet, werkkast, aanrecht, koelkast en verwarming. Ook ontwikkelingen rond de beoogde locaties zorgen nogal eens voor vertraging, die zelfs kunnen leiden tot het maken van een geheel nieuw ontwerp.

Alle bij het project betrokken kunstenaars en ontwerpers leverden, op basis van genoemde eisen, een voorstel, variërend van op bijzondere wijze aangeklede containers tot science-fiction-achtige bouwwerken. Na de oplevering in 2001 van de mobiele stallingen van Atelier van Lieshout en Jan Snoeck, was 2002 vooral een jaar van voorbereiding en 'papierwerk' en werd alleen de bewakingsunit van Hertzsch & Page aan de Voldersgracht opgeleverd. In 2003 kon eindelijk het resultaat van alle voorbereiding worden onthuld, in de vorm van 4 stallinghuisjes op verschillende plekken in de stad van: Andrea Blum, winkelcentrum Leyweg, Fat, Noordboulevard Scheveningen, Urs Pfannenmüller, winkelcentrum de Savornin Lohmanplein/Colijnplein, Dumoffice, Koningin Julianaplein, Centraal Station.

Het project Fiets&Stal kreeg dit jaar nogal wat aandacht in buitenlandse media, die vooral veel beeldmateriaal afdrukten, zoals Metropolis Magazine (NY) april 2004, Habitat for Mobility door Karen E. Steen en a-matter – architecture and related, the online medium for architecture.

In uitvoering

John Körmeling

Locatie: Strandweg Scheveningen

Het ontwerp in de vorm van een maquette van John Körmeling (Eindhoven), voor een

Ypenburg

Verzoek/opdrachtgever Bestuurlijk Orgaan Ypenburg (BOY)
Selectie kunstenaars Milou van Ham en Theo Jansen door Kunstcommissie Ypenburg met vertegenwoordigers van Rijswijk, Nootdorp, Pijnacker en Den Haag
Voorstel Milou van Ham, 40 keerwanden van beton, gepolijst en voorzien van een woord in diepreliëf; Theo Jansen, een openbare werkperiode van 3 jaar
Locatie Milou van Ham, Landingslaan Ypenburg; Theo Jansen, op de geluidswal van Ypenburg
Oplevering Milou van Ham, september 2003; Theo Jansen, 2002/2005

Theo Jansen (1948) werkzaam in Delft, werkte tijdens zijn studie Technische Natuurkunde als leraar wis- en natuurkunde op de Grafische School van de Staatsdrukkerij in Den Haag. In 1975 brak hij zijn studie af om kunstenaar te worden. Behalve columnist voor de Volkskrant, onderzoeker en muzikant is hij vooral beeldend kunstenaar. Hij maakte furore met zijn UFO's en een schildersmachine. Zomer 2000 nam hij deel aan 'Panorama 2000' in Utrecht en in 2002 had hij een groot overzicht in de Kunsthal in Rotterdam van zijn strandbeesten van electriciteitsbuis waaraan hij sinds een jaar of 10 werkt.

Fiets&Stal

Locatie diverse locaties in de stad Den Haag en in Scheveningen
Verzoek Stichting Biesieklette en de Dienst Stedelijke Ontwikkeling gemeente Den Haag verzoeken in 1999 Stroom n.a.v. de fietsenstalling die Frank Halmans in 1998 voor het Buitenhof ontwierp, mee te denken aan een serie nieuwe huisjes voor fietsenstallingen op verschillende plekken in de stad en bij strandopgangen
Selectie kunstenaars werkgroep KOR Stroom
Uitgenodigde kunstenaars die een voorstel indienden Acconci Studio, Atelier van Lieshout, Andrea Blum, Dumoffice, FAT, Dan Graham, Hertzsch & Page, John Körmeling, Urs Pfannenmüller, Jan Snoeck, Apolonia Sustersic, Michiel Voet;
Beoordeling voorstellen Stichting Biesieklette, Dienst Stedelijke Ontwikkeling/Ingenieursbureau Den Haag en werkgroep KOR Stroom; *Opdrachtgever* Dienst Stedelijke Ontwikkeling i.o.m. Stichting Biesieklette; *Presentatie voorstellen* 17.10 t/m 2.11.2000, Atrium Stadhuis met modellen van kunstenaars en vormgevers; ontwerp presentatie: Van Meegen, Maatman en Tjepkema; ontwerp logo en flyer: COMA; Opgeleverd 2001: Atelier van Lieshout, Jan Snoeck; 2002: Hertzsch & Page; 2003: FAT, Andrea Blum, Urs Pfannenmüller, Dumoffice

John Körmeling (1951, werkzaam in Eindhoven) is architect/kunstenaar die zijn werk vooral in een kunstcontext realiseert. Hij werd bekend met projecten als een lichtsculptuur voor Schiphol (HIHAHIHA), bijzondere auto's (de vierkante auto, de laagste auto en de herwaardering van de sterlingmotor) en meer recentelijk met een drijvend kassahuisje voor de rondvaartboten in Leiden. Zijn oeuvre bestaat uit projecten die getuigen van grote directheid, humor en betrokkenheid en werd in 2000 onderscheiden met de David Roëll Prijs.

De kunstenaar Dan Graham (1942, werkzaam in New York) houdt zich al decennia lang theoretisch en praktisch bezig met architectuur. Hij ontwerpt o.a. paviljoens waarin een subtiel spel wordt gespeeld met de visuele aanwezigheid van de kijker. Eén van zijn paviljoens staat in de beeldentuin van het Kröller-Möller Museum. Een ander spectaculair werk van Dan Graham bevindt zich op het dak van de OIA Art Foundation in New York.

Apolonije Sustersic (1965, werkzaam in Ljubljana en Amsterdam) werd in Slovenië als architect geschoold en kwam naar Nederland voor een studie aan de Rijksakademie in Amsterdam. Zij is vooral geïnteresseerd in de sociale omgeving waarin architectuur functioneert. Voor het Moderna Museet in Stockholm richtte zij een lichttherapie-ruimte tegen depressies in. Een ander project in opdracht van dit museum was een uitnodiging voor een fietstocht langs probleemplekken in Stockholm aan de hand van een informatieve fietskaart. Voor Manifesta 2 in Luxemburg ontwierp zij een juicebar als ontmoetingspunt.

stallinghuisje bij het Museum Beelden aan Zee was al geruimte tijd klaar voordat met de verdere uitwerking van het idee kon worden begonnen. Uitvoering van het voorstel is opgehouden doordat bij het museum een beeldenpark van de Amerikaanse kunstenaar Tom Otterness werd aangelegd. Het beeldenpark is gesitueerd in de zeewering, wat nogal wat gevolgen had voor de goedkeuring door het Hoogheemraadschap van Delfland voor de plaatsing van die beelden. Indirect vertraagde dat ook de bouw van het huisje van Körmeling, dat op uitvoering moest wachten totdat de zeewering door het nodige grondwerk weer op sterkte werd bevonden. Daarna, met een goedkeuring van het Hoogheemraadschap, werden de bouwtekeningen aan de verschillende gemeentelijke diensten voorgelegd. Ondertussen is een bouwvergunning verstrekt en kan begin 2005 met de uitvoering worden gestart. Verwacht wordt dat het huisje medio 2005 zal worden opgeleverd.

In voorbereiding

Dan Graham

Locatie: Varkenmarkt

Nadat het voorstel van Dan Graham (New York) destijds te kwetsbaar werd bevonden voor de Haagse Markt, bleek de Varkenmarkt, tegenover het Paard van Troje en naast het Koorenhuis op de Prinsengracht, een meer dan goed alternatief. Het glazen huisje van transparant en deels reflecterend glas zal hier goed tot zijn recht komen. Namens Dan Graham is de Belgische architect Kris Kimpe betrokken bij de realisering van het huisje. Hij heeft het ontwerp van de kunstenaar eerst in bouwtekeningen en later in materiaal omgezet. Belangrijke bijkomende zaken als klimaatbeheersing en sterkteberekeningen in verband met o.a. sneeuwbelasting worden nauwkeurig onderzocht. Daarnaast vindt regelmatig overleg plaats tussen de architect en het ingenieursbureau van de gemeente over toe te passen materialen en de constructie. In het afgelopen jaar is het door de gemeente beschikbaar gestelde budget, dat ondanks een substantiële bijdrage van Stroom toch onvoldoende was voor de uitvoering, aangevuld door de Mondriaan Stichting. Daardoor kon het toch worden gerealiseerd. Onderzoeken op constructief gebied, overleg met Kimpe en het terugkoppelen naar Dan Graham heeft echter veel tijd gevergd. Oplevering wordt daarom verwacht in het voorjaar van 2006.

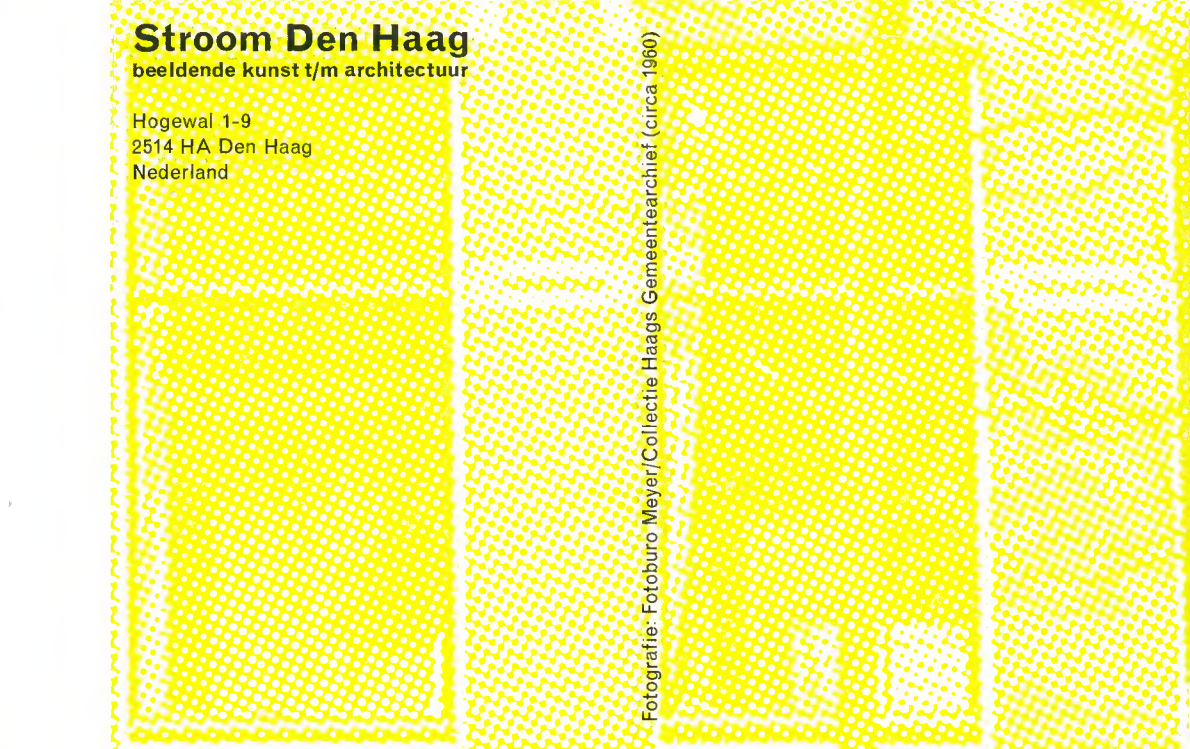
Apolonija Sustersic

Locatie: Haagse Markt

Apolonija Sustersic (Ljubljana) was gevraagd een ontwerp te maken voor een stallinghuisje op de Haagse Markt, als tegenhanger voor het ontwerp van de Amerikaanse kunstenaar Dan Graham. Toen Grahams project naar de Varkenmarkt verhuisde, kreeg Apolonija Sustersic het verzoek na te denken over een ontwerp voor beide stallingen op de markt. Haar voorstel, getiteld 'Unite de Luxe' voor zowel het Hobbema- als het Hoflandplein moest daarna in de ijskast in verband met nieuwe plannen voor de Haagse Markt. Nog later moest het voorstel vervallen in verband met bezuinigingen op het project Fiets&Stal. Een verzoek een 'upgrading'-voorstel te doen voor de beide nu bestaande stallingen heeft geleid tot een studie-project met 5 studenten van de Kunstacademie in Stockholm, waar Sustersic als docente werkzaam is. Vervolgens werkte zij, in verband met de keuze van materialen, samen met de Haagse kunstenaar Jan Körbes. Medio 2005 wordt een voorstel verwacht.

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Fotoburo Meyer/Collectie Haags Gemeentearchief (circa 1960)

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

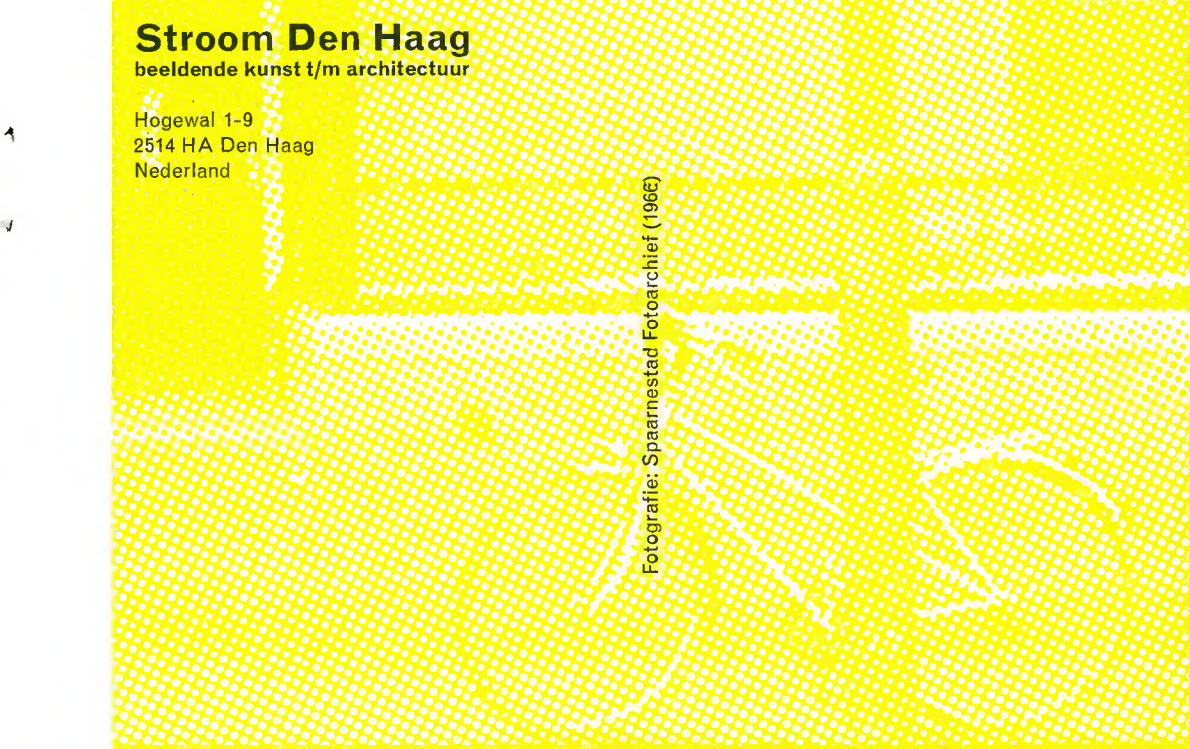
Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Spaarnestad Fotoarchief/Willem ten Veldhuys (1960)

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

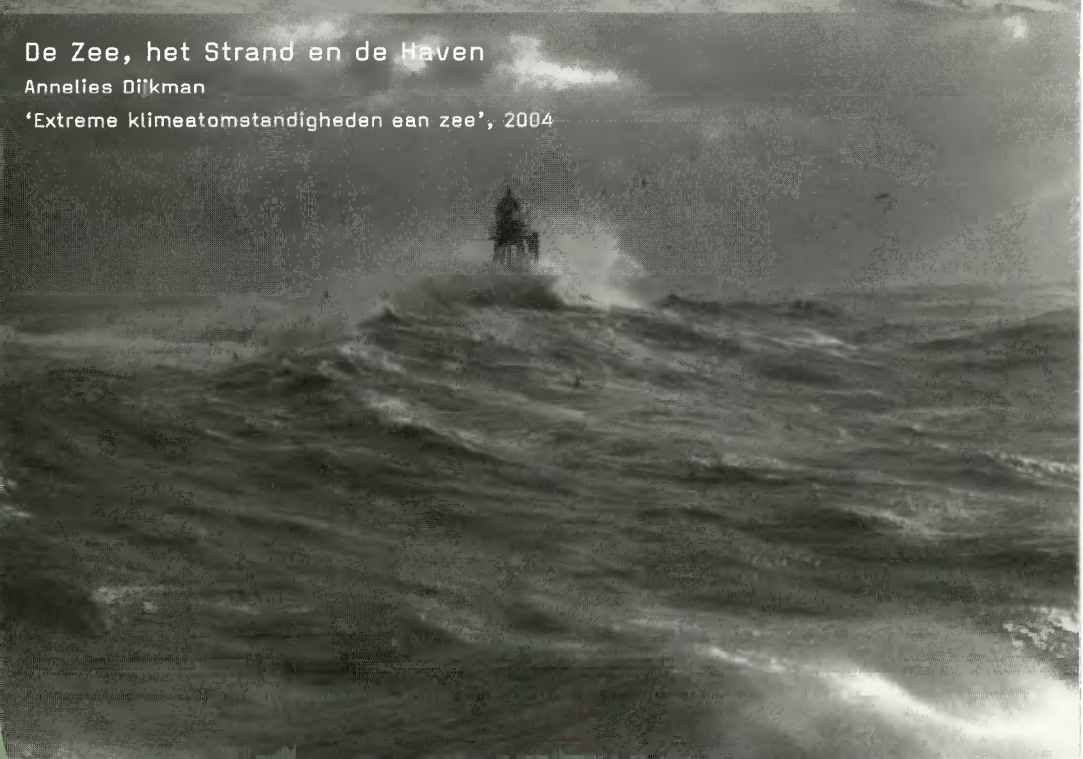
Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Spaarnestad Fotoarchief (1966)

De Zee, het Strand en de Haven
Annelies Dijkman
'Extreme klimaatomstandigheden aan zee', 2004

De Zee, het Strand en de Haven
Annelies Dijkman
'Extreme klimaatomstandigheden aan zee', 2004

De Zee, het Strand en de Haven
Annelies Dijkman
'Extreme klimaatomstandigheden aan zee', 2004

www.fusedspace.org

Tijdens een radiouitzending via de website www.fusedspace.org zijn afgelopen zomer de winnaars bekend gemaakt van de internationale ideeënprijsvraag Fusedspace. Deze oproep voor innovatieve toepassingen van nieuwe technologie in het publieke domein leverde de afgelopen maanden maar liefst 309 inzendingen uit 35 landen op. Vraagstelling was: hoe kan nieuwe technologie van betekenis zijn voor het huidige en toekomstige publieke domein? Alle inzendingen en commentaren van de jury leden zijn te zien op www.fusedspace.org Op deze site is ook de radio-uitzending van de prijsuitreiking 24 uur per dag te beluisteren.

Winnaar van de eerste prijs (€ 10.000) werd Ulrika Wachtmeister uit Zweden. Haar idee, 'Transitions', voorziet in een openbare herdenkingsplek waar nabestaanden de as van hun overleden dierbaren kunnen uitstrooien. In plaats van grafzerken staan er ter nagedachtenis lichttoortsen die gaan branden als op internet de door haar ontworpen memorial-site wordt bezocht. Op die manier zijn de mensen die langs het herdenkingsveld komen getuige van deze 'rouwverwerking-op-afstand'. Jurylid Derrick de Kerckhove (van het McLuhan Institute for Culture and Technology) schreef: 'Dit is een poëtisch werk dat meer doet dan een verbinding leggen tussen openbaar en privé, fysiek en virtueel, online en op weg. Het heeft ook een spirituele dimensie die niet pretentieus is en tegelijkertijd bevredigend.'

De tweede prijs (€ 5.000) ging naar het Amsterdamse kunstenaarsduo Joes Koppers en Susann Lekas voor hun project 'Optional Time/Public Expanse'. Op een groot beeldscherm, verborgen in een spiegel, op een perron, krijgen wachtende reizigers nietsvermoedend 'real time', vertraagde en toegevoegde beelden van andere reizigers en bovendien fictieve personages te zien.

De derde prijs was voor Marcus Kirsch en Jussi Angesleva (respectievelijk Engeland en Ierland), die met 'Urban Eyes' een service voorstellen die twee 'natuurlijke' netwerken combineert: het netwerk van beveiligingscamera's in een bepaalde stad en de plaatselijke duivenpopulatie. Door de duiven elektronische waarnemingsunits (RFID-tags) in te laten slikken, kunnen stadsbewoners via een internetsite de vliegbewegingen volgen. Tegelijkertijd maken de duiven met hun bewegingen een poëtisch kijkje mogelijk in het beeldarchief van de beveiligingscamera's, de ogen van de stad.

Op zondag 14 november 2004 zijn de 3 winnende projecten gepresenteerd op DEAF 04 (Dutch Electronic Arts Festival) in de Van Nelle fabriek in Rotterdam, aangevuld met enkele andere namen van de shortlist van 30 genomineerden: Thomas Lommee (België) met 'Money Talks', Kevin Hamilton (USA) met 'Avoxia'; Chris Van Stone en Jennie Winhall (UK) met 'Bus Browser'; Starwing Artists (NL) met 'Zoom 0'; en Marcel Vroom en Machiel Hopman (NL) met 'Willemdreesplein'.

Bleek Fusedspace binnen het ICT- veld een internationaal erkend succes te zijn, daarbuiten was er bijzonder weinig aandacht voor. Daarom is in overleg met alle organisatoren een plan ontwikkeld om in 2005 een tentoonstelling bij Stroom Den Haag te organiseren n.a.v. de inzendingen van Fusedspace.

Pers

Oenise Vrolijk, S&RO, 'Fusedspace, Technologie in/als publieke ruimte', 04-04

De virtuele prijsvraag Fusedpace onderzoekt hoe nieuwe technologie van betekenis kan zijn voor het huidige en toekomstige publieke domein. Openbare ruimte is meer dan fysieke verblijfsruimte. Door toepassing van mobiele telefoons en het internet wordt het publieke domein steeds meer een verblijfsruimte. In dit beeldessay vier inzendingen die tech-nologie in én als publieke ruimte benaderen: en met behulp van duiven in de stad, via een interactieve film, de combinatie van virtuele en fysieke plekken voor herdenking en door deelname aan skateboardgames, een extra dimensie aan het publieke domein toevoegen.

'Urban Eyes' van Marcus Kirsch (GB) en Jussi Angesleva (Ierland), 'Optional Time/ Public Expanse' van Joes Koppers (NL) en Susan Lekas (Zweden). 'Transitions' van Ulrika Wachtmeister (Zweden), 'New Fields – Publiek spel door visuele lagen' van Auke Touwslager en Baschz (NL).

Fusedspace is een ideeënprijsvraag waarbij gezocht wordt naar nieuwe toepassingen in het publieke domein (de fysieke en virtuele openbare ruimte) waarbij gebruik gemaakt wordt van de interactieve communicatietechnologie. Alle informatie speelt zich af via de hiervoor speciaal gebouwde website: www.fusedspace.org
Aanleiding het verzoek van de Informatiewerkplaats Den Haag
Initiatief Stroom, Informatie WerkPlaats Den Haag, SKOR Stichting Kunst en Openbare Ruimte, Premsela stichting voor Nederlandse vormgeving, in samenwerking met V_2 Instituut voor de instabiele media en DEAF (Dutch Electronic Arts Festival). Fusedspace wordt mede-gefinancierd door de Mondriaan Stichting, het Prins Berhard Cultuurfonds en de Gemeente Den Haag.
Verantwoordelijke werkgroep Bert Mulder (InformatieWerkplaats Den Haag), Lucas Verweij (Premsela), Mariska van den Berg (SKOR), Jan Wijle en Lily van Ginneken (Stroom); coördinator: Gerda Zijlstra; Bouw website: Mattmo
Nominatie Jury Bart Lootsma (architectuurcriticus, publicist en historicus; professor Akademie der Bildenden Künste in Nürnberg; redacteur Archis en GAM); Bert Mulder (nieuwe media en ICT deskundige; adviseur ICT zaken Nederlands parlement); Dick Rijken (nieuwe media deskundige; professor e-culture Haagse Hogeschool); Ronald van Tienhoven (beeldend kunstenaar, geeft les aan TU Eindhoven, faculteit Industrial Design, Unit Entertainment; co-curator 'Info Arcadia' bij Stroom Den Haag).
Finale Jury bestond uit een internationaal gezelschap van 25 personen die uit de 30 genomineerden 'online' de uiteindelijke winnaar kozen. Hun oordeel werd op de website gezet, waarmee een stand van zaken op het gebied van kunst, vormgeving en architectuur in relatie tot ICT kon ontstaan. De jury: Max Bruinsma ('redactioneel designer', publicist, voormalig redacteur tijdschrift 'Eye'); Ole Bouman (redacteur 'Archis International', publicist en curator); Nicolas Bourriaud (kunstcriticus, curator en mede-directeur van Palais de Tokyo in Parijs); Jodi Dean (faculteit politieke wetenschappen Hobart & William Smith Colleges in Geneva, NY; auteur 'Aliens in America: Conspiracy Cultures from Outerspace to Cyberspace'); Amy Franceschini (nieuwe media kunstenaar, gespecialiseerd in net art, installaties en openbare ruimte); Adam Greenfield ('information architect', 'user-experience consultant' en auteur; website over vormgeving, cultuur en technologie bij V_2.org); Knowbotic Research (Media art Group opgericht in 1993, bestaande uit Yvonne Wilhelm, Alexander Tuchacek en Christian Huebler; experimenteel onderzoek naar

ingrepen in de openbare ruimte); Natalie Jeremijenko (pioneer 'tangible media' en 'fusing space'; onderzoek naar interactie tussen 'human and non-human animals'; doceert aan Yale University); Derrick de Kerckhove (directeur McLuhan Program in Culture & Technology; professor Frans aan University of Toronto); Jouke Kleerebezem (beeldend kunstenaar, curator internet-manifestatie 'Silicon Rally' bij Stroom, Den Haag; adviseur Design Research Department Jan van Eyck Akademie Maastricht); Charles Leadbeater ('ideeëngenerator', adviseur grote Europese bedrijven); Rafael Lozano-Hemmer (kunstenaar, grote interactieve installaties in openbare ruimte); dr. Sugata Mitra (wetenschappelijk medewerker MIT, het grootste bedrijf in India op het gebied van training en software; grondlegger onderwijs via internet in India en Bangladesh); Christian Moeller (professor media kunsten aan UCLA Design Department in Los Angeles; kunstenaar licht- en geluidsinstallaties); Kazuto Mugura (manager Human Interface Design Group van Sony Design Centre Europe); Monica Narula (kunstenaar, filmmaker, fotograaf; lid Raqs Media Collective en co-initiator Sarai programme Centre for the Study of Developing Societies); Anne Nigten (hoofd V2_Lab in Rotterdam; content-manager European Network for Cyber ART); Franziska Nori (hoofd researchafdeling 'digitalcraft.org'; hoofdcurator digitale kunst van Museum of Applied Arts (MAK) in Frankfurt); Sally Jane Norman (expert in relatie digitale kunst en live performances; directeur Ecole Superieure de l'Image, Angoulême-Poitiers); Chee Pearlman (directeur Chee Company; gastredacteur Wired magazine en Men's Journal; voormalig hoofdredacteur I.D. Magazine); Francois Roche (medeoprichter R&Sie; nam deel aan laatste 3 edities Architectuur Biënnale Venetië; geeft les aan Bartlett School in Londen, TU in Wenen, ESARQ in Barcelona); Joachim Sauter (directeur ART+COM; hoogleraar 'Design with Digital Media' aan Hochschule der Künste in Berlijn; winnaar Interactive Award van Ars Electronica en Impact Award van het Interactive Media Festival in Los Angeles); Marleen Stikker (oprichter, directeur media-lab De Waag in Amsterdam; mede-oprichter De Digitale Stad); John Thackara (directeur 'firstPërception' van 'Doors of Perception' in Amsterdam; organisator conferenties over ICT in Europa en India); Hideki Yoshimatsu (professor Architectural Design, Urban Design & Theory, Tokai University, Japan; directeur Archipro Architects, Tokyo).

De Zee, het Strand en de Haven – een manifestatie over Noordzee cultuur

De manifestatie 'De Zee, het Strand en de Haven' was een concept van werkgroeplid Jan de Graaf, geassisteerd door Bart Bomas. Uitgangspunt was de vraag of de magnifieke openbare ruimte van en aan de Noordzee een vitale kracht zou kunnen zijn voor de toekomst van Den Haag? Het zomerprogramma bestond uit een aantal Stroom SeaTravels, kunstprojecten en workshops op het grensvlak van kunst, architectuur en wetenschap waarin de zee als openbare ruimte werd verkend. Dit alles mogelijk uitmondend in een 'enSEAclopaedia' met 1001 fascinerende verhalen over de zee, geordend van A tot Z en reeds op de website www.stroom.nl/zee (www.ensea.nl) aangegeven. Iedereen wordt opgeroepen een bijdrage te leveren: zeeliefhebbers, kustminnaars, strandjutters, experts en amateurs, waardoor een omvangrijke databank over de zee, het strand en de haven kan groeien. Het gevarieerde drukwerk bij dit project werd ontworpen door het Haagse ontwerpbureau LUST.

Sea Travels

Sea Travel 1 : 'Vruchten van de Zee'

culinaire tocht door Den Haag en ommelanden, langs zeese plekken

zaterdag 29 mei 2004

De eerste Stroom SeaTravel tijdens 'De week van de zee' betekende de start van het zeeproject. In de Koninklijke Bibliotheek konden de travellers het originele 'Visboec' van Adriaen Coenen uit 1585 bekijken, toegelicht door Coenen-deskundige Florike Egmond. In museum Panorama Mesdag vertelde Maarten de Kroon over zijn film 'Hollands licht'. In Scheveningen Haven werd een koelcel met een temperatuur van 40 graden onder nul bij rederij Jaczon bezocht en het haring- en visbedrijf Jac. Den Dulk & Zonen B.V. In het gebouw van de Visafslag volgde een lezing van Michel Langendijk (samen met journalist Wouter Klootwijk auteur van 'De Goede Visgids') over goede en slechte vis. De reis werd in diezelfde Visafslag, in de kantine, besloten met een grote zee-proeverij: talloze hapjes met Noordzee-ingrediënten van A tot Z, van alikruiken tot zeezout, voorbereid en klaargemaakt door Edwin van de Goor van Restaurant Seinpost en Ramon Arias de Bles van Kantine Visafslag.

Sea Travel 2 : 'Landhoofd Zee'

een expeditie naar de verborgen Scheveningse Haven

zaterdag 3 juli 2004 – De Dag van de Architectuur

Als onderdeel van 'De Dag van de Architectuur' stelde de Haagse kunstenaar en architect Jan Körbes een expeditie samen door de 100-jarige haven van Scheveningen. Landhoofd C in de Voorhaven van Scheveningen staat symbool voor de grote veranderingen van deze haven. Startpunt was Kantine Visafslag waarvandaan men per schip naar de Hellingweg werd vervoerd, tijdelijk 'Landhoofd Zee' genaamd. Deze doodlopende weg gaf een panoramisch beeld van heden, verleden en toekomst van de Scheveningen Haven. Bewoners en gebruikers vertelden over deze bijzondere plek tussen stad en zee. Men maakte kennis met een drijvend hotel, het internationale gezelschap van vrachtwagenchauffeurs, de handel in antieke bouwmaterialen, het veganistisch kraak-café, de loods met ateliers, de surfplankenuitvinder en het architectenbureau.

Overige programmaonderdelen op 3 juli 2004 in en rond Scheveningen Haven:

- 'Architectuur in de Haven', presentatie bij architectenbureau Geurst en Schulze, Kranenburgweg 136
- doorlopende voorstelling van verschillende films over de haven in Kantine Visafslag
- rondleiding door architect Sjoerd Schamhart door het door hem ontworpen gebouw van de Visafslag
- workshop 'veldwerk voor de 'enSEAclopaedia' door Jan de Graaf en Bart Bomas, over de voorbereidingen rond dit boek met 1001 verhalen over de zee
- workshop perspectief schilderen door kunstenaar Anneloes Groot, waarin zij inzichtelijk maakt dat door de nieuwe bouwplannen, de horizon uit de haven verdwijnt. Zij gaf tevens een rondleiding over de Hellingweg.

Pers

Scheveningse Courant, 'Speuren in de haven van Scheveningen', 07-07-04

Bezoekers van de Dag van de Architectuur konden afgelopen zaterdag op ontdekkingsreis door de Scheveningse haven. Hoewel er over architectuur weinig gesproken werd leidde de tocht wel langs plekken die een argeloze wandelaar waarschijnlijk niet zou tegenkomen. Volgens projectmedewerker Jan de Graaf is de wandelroute een zoek-

tocht naar de begrippen zee, strand en haven. 'Het gaat om de vraag wat daarvan de betekenis is voor Scheveningen en de rest van de wereld', aldus De Graaf over het project dat georganiseerd is door Stroom, het Haags Centrum voor Beeldende Kunst.
Tijdens de ontdekkingstocht komen niet alleen bekende punten zoals de semafoor aan bod. Sterker, de wandeling lijkt vooral te draaien om plekken die minder snel in het oog springen. (...)
Zo is het parkeerterrein voor vrachtwagenchauffeurs een van de eerste haltes van de wandeling, niet alleen een parkeerterrein, maar ook een plaats om te overnachten. (...) Vervolgens leidt de tocht langs een rookoventje, waar je 'direct uit zee en dus de verste vis ever' kunt eten. (...) Projectleider Bart Bomas over de zendmasten die een eind verderop het beeld bepalen. 'Het zijn de zendmasten van radio Scheveningen. Die kreeg tijdens de watersnoodramp in 1953 als eerste te horen dat er iets mis was in Zeeland. (...) Wat nog rest zijn twee knalrode reddingscapsules die in de toekomst een andere functie krijgen dan waarvoor ze oorspronkelijk bedoeld zijn. De Graaf: 'Dit is net als die van de vrachtwagenchauffeurs een opmerkelijke slaapplaats. De eigenaar van de capsules wil in een ervan gaan wonen en de ander moet een piepklein hotel worden'. (...) Architectuurliefhebster Anneke Lugthart heeft zich in elk geval goed vermaakt. 'Ik heb een groot deel van mijn leven op Scheveningen gewoond, maar op deze plekken ben ik nog nooit geweest. Dat vond ik wel bijzonder.'

Sea Travel 3: 'Rampen van Zee'

11 september 2004 / 25 september 2004, beide niet doorgegaan

De laatste Stroom Sea Travel in de serie moest een memorabele boottocht worden over een dreigende Noordzee, een zee die zich soms ontpopt als rampgebied. Menig schip vond voor de Hollandse kust zijn Waterloo en nog steeds varen elke dag reddingsboten en bergingsschepen uit. Ook was dit kustgedeelte het toneel van stormvloedrampen; de jaartallen 1421 en 1953 staan in het geheugen gegrift. Deze Sea Travel zou een daglang varen bieden op zout, zoet en virtueel water in en om Den Haag en worden afgesloten met een 'eerlijke visdis'.
Helaas waaide het te hard en moest de schipper het evenement afblazen. Uitstel naar 25 september bracht geen soelaas: wederom volgde een afzegging om dezelfde reden.

Beeldend kunstenaars aan zee, kunstprojecten in Scheveningen Haven

Acte de Présence

28 augustus 2004

Op zaterdag 28 augustus 2004 organiseerde Stroom in Scheveningen Haven een middag rond de kunstprojecten die daar in augustus en september plaatsvonden. De deelnemende kunstenaars gaven Acte de Présence in de Mijnzaal van de Visafslag en vertelden over hun ervaringen met hun zeeprojecten.

Annelies Dijkman gaf een toelichting op haar project 'Extreme klimaatomstandigheden aan zee'. Zij ging op zoek naar de betekenis van extreem weer aan zee in het verleden en de toekomst. Via de verspreiding van briefkaarten had ze mensen opgeroepen om hun persoonlijke beelden en verhalen op te sturen. Zij ontving tientallen reacties en liet daarvan een groot aantal foto's zien: ijsbergen in de Noordzee in 1963, de tornado op Texel, de traditionele nieuwjaarsduik. De Haagsche Courant wijdde er gedurende 2 zomermaanden een speciale rubriek aan.

Pers

Annemieke Hartman, Haagsche Courant, 'Gezocht: verhaal bij extreem weer', 30-06-04

Vaste prik voorafgaand aan een dagje Scheveningen: het weerbericht. En wie heeft er niet een foto van het strand in zijn plakboek? De Leidse kunstenares Annelies Dijkman combineert dit alles in haar project 'weer aan zee'. (...)
Dijkman verzamelt voor haar onderdeel foto's die zijn gemaakt aan de kust tijdens de extreme weersomstandigheden en de verhalen achter de foto's. (...)
Het blijft niet bij verzamelen. 'Ik wil bij elke foto de weersomstandigheden van die dag opzoeken en van de foto's samen een weerkaart maken. Want het gedrag van mensen aan zee mag dan niet echt veranderen (hond uitlaten, zonnebaden, schelpen zoeken), ons klimaat verandert wel.' 'Ik wil met deskundigen gaan praten over wat voor gevolgen dat kan hebben voor de toekomst. Krijgt Scheveningen een palmenstrand?'

Gedurende de maanden juli en augustus verschenen er 10 verschillende reacties op Dijkmans oproep opgetekend door Annemieke Hartman e.a. Er was veel aandacht voor de extreme winter van 1947.

Carola en Jan Andriessen, Haagsche Courant, 06-07-04
Zo'n strenge winter hebben we nooit meer gehad. Er lagen overal ijsschotsen op het strand. Daar heb ik op 2 maart foto's van gemaakt, met zo'n boxje, een kleine camera. (...) Die ijsschotsen kwamen tot je kuiten. Ze waren zeker 25 centimeter hoog.

L. Plugge, Haagse Courant, 13-07-04
In onze pauze gingen wij graag even het strand op. Dit was toch iets heel bijzonders. Het was er heel stil', herinnert Plugge zich. 'Je hoorde de zee haast niet, want de golven waren bevroren. En er stond een iglo op het strand. Die was gemaakt door een man die op wereldreis was geweest. Tegen betaling kon je binnen een kijkje nemen.

Esther Polak vertelde over haar radio-uitzending 'Kijken naar de zee' vanuit de vuurtoren in Scheveningen. De luisteraar leerde kijken naar de zee op de manier van een visser, een weerman, een cartograaf of iemand die 's nachts het strand schoonmaakt. Het radioprogramma, waarvan een CD bij Stroom verkrijgbaar is, was in een straal van circa 15 kilometer rondom de vuurtoren 24 uur per dag te beluisteren op 106.6 FM. gedurende de maanden augustus en september. Een project i.s.m met Chris Bajema, Quirijn Kuchlein, met Kunstfietsroute Kunst en Fietswerk: Wind mee, en Museum Scheveningen.

Pers

Danny Verbaan, Haagsche Courant, 'De zee is geen bewegend behang', 14-07-04
De zee is niets meer dan bewegend behang dat een dagje bakken op het strand van een achtergrond voorziet. Dat dacht Esther Polak totdat ze aan haar kunstproject begon: de Amsterdamse vertoefde 24 uur in de nok van de Scheveningse vuurtoren om naar de zee te kijken. Wat voor verhalen gaan daar nu achter schuil, vroeg ze zich af. Een dag en een nacht keek keek ze daarom met de ogen van negen ervaringsdeskundigen naar de zoute watermassa. En wat bleek, de zee is veel meer dan een decor, kabbelend op de achtergrond. (...)
Aalbert Pronk (64) verhaalt over zijn ervaringen als reepschieter en als matroos, over bijna-botsingen en al die keren dat het weer spannend was om zonder hulpmiddelen met noordwestenwind in een volgeladen bak de haven binnen te varen. Pronk is de laatste gast die Polak met de slaap in haar ogen ontvangt voor haar kunstproject. Een paar uur eerder, 's nachts dus, aanschouwde ze met een van de twee voormannen in de schoonmaakploeg de dagelijkse schoonmaakwerkzaamheden van het strand. (...) Elke nacht gaan ze tot zeven uur 's morgens door om het strand zo schoon en glad als een biljartlaken te krijgen voor de eerste strandgangers. Ook ontmoette ze een cartograaf, iemand die de zee in kaart brengt. 'Nu kan ik de zee niet meer zien zonder aan wrakken, oliepijpleidingen, vaarroutes en ankerplaatsen te denken.' Een deskundige van het KNMI vertelde haar dat hij op satellietfoto's kijkt naar de slagschaduwen van de golven. Zo kan hij zien hoe de wind waait. (...)
Maar hoe goed je ook kijkt, de zee zal altijd geheimen met zich meedragen. Want om met schipper Pronk te spreken: 'De zee is net een vrouw, je zal nooit echt álles te weten komen.'

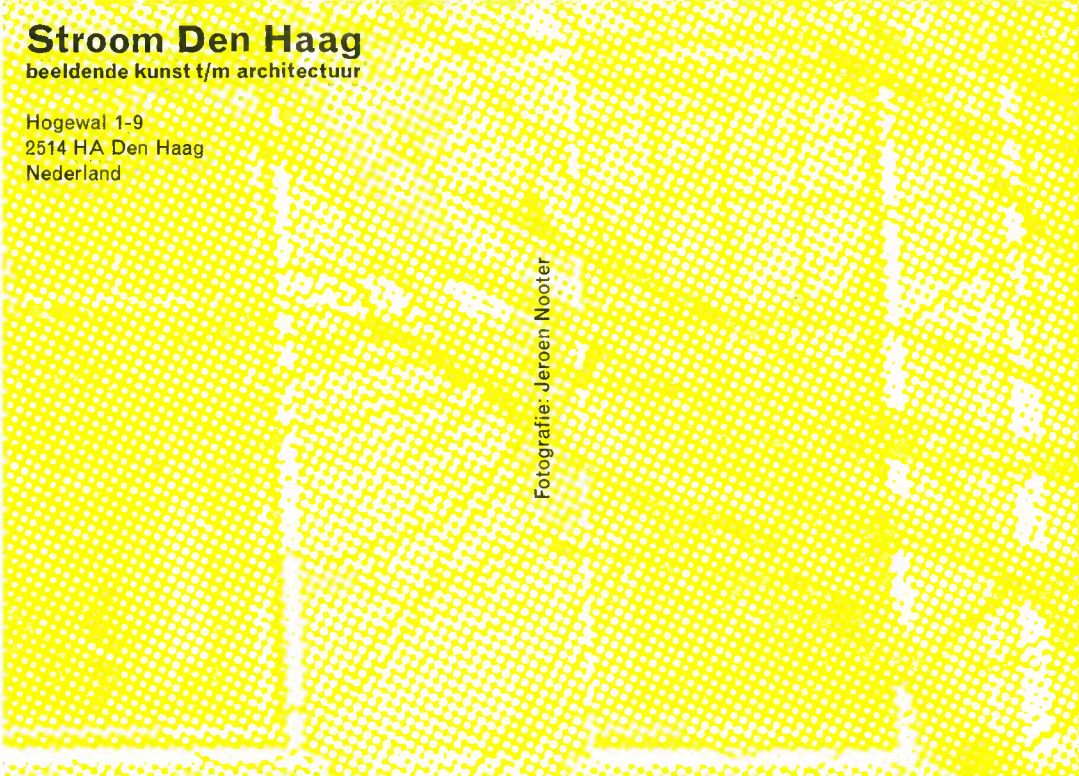
Krijn Giezen presenteerde met 'Zeepost', een postordercatalogus van voorwerpen die gelieerd zijn aan de zee. Van kreeftenbestek tot een bokkingoven en van een bril met drijfvermogen tot een picknickset. De producten zijn te bekijken en ook te bestellen via de website www.stroom.nl/krijngiezen.

Jan Körbes, kunstenaar en architect, opereert als een strandjutter op de manier waarop hij zich laat inspireren door de zee, het strand en de haven. De hele zomer organiseerde hij voor Stroom leerzame vaartochten over zoet en zout water: zeilen in de Laakhaven, roeien langs het Centraal Station, drijvend mediteren onder het Prins Clausplein. Hij initieerde een aantal kleine aanpassingen en ingrepen in het havengebied met materialen afkomstig uit het havengebied.

Denis Oudendijk had 2 afgedankte reddingscapsules weten te bemachtigen, afkomstig van een booreiland (Ekofisk) op het midden van de Noordzee. In Scheveningen Haven gaf hij ze een tweede gebruik als drijvende hotelkamer en woning. Wie wilde kon zelf een kijkje nemen en terplekke van Oudendijk uitleg krijgen over ontwerp, functie, geschiedenis en mogelijkheden van de oude reddingscapsules, die men vanaf 1 augustus online kon reserveren. De opbrengst ging naar de reddingsbrigade. Eén van de capsules lag bij het kantoor van de Havenmeester in het zoute water, de andere had een ligplaats in de zoete Laakhaven.

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

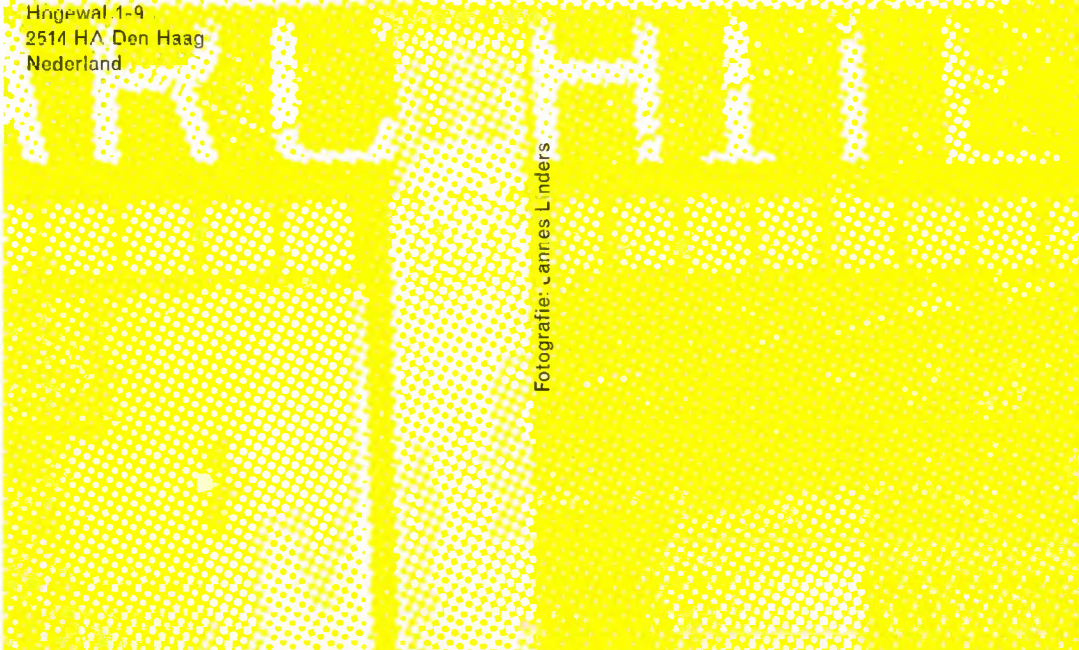
Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Jeroen Nooter

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Jannes Linders

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Jannes Linders

Tentoonstellingen Spui 4de etage
Harmen de Hoop
'Specifieke Plekken', 2004

Openingstentoonstelling Hogewal 1-9
Carl Andre
'Werken gemaakt in en voor Den Haag (1969)', 2005

Openingstentoonstelling Hogewal 1-9
Wim Cuyvers
'Van België naar Nergens', 2005

Tentoonstellingen Spui 4de etage
Harmen de Hoop
'Specifieke Plekken', 2004

Openingstentoonstelling Hogewal 1-9
Carl Andre
'Werken gemaakt in en voor Den Haag (1969)', 2005

Openingstentoonstelling Hogewal 1-9
Wim Cuyvers
'Van België naar Nergens' 2005

Oudendijk was in Scheveningen Haven aanwezig, waar de capsule veel bekijks en ook logé's trok.

Pers

Ron Meerhof, De Volkskrant, 'Dobberen in een reddingscapsule', 06-11-04

Op een stormachtige maandagavond staart uw verslaggever nieuwsgierig naar twee oranje bolletjes, twee afgedankte reddingscapsules van het booreiland EKOFISK die in de regen liggen te dobberen tussen de reddingsboten van de KNRM aan de kade voor het Zeemanshuis. Initiatiefnemer Denis Oudendijk praat er wervend over, en veel. Wat we hier zien is maar een deel van een groots concept, zegt hij. Als afvalarchitect werkt hij aan een heel dorp van afgedankte drijvende materialen. De bedoeling is dat zijn creaties ook gaan 'zwerven' over de Hollandse binnenwateren. En nog zo wat, Oudendijk heeft veel ideeën en vreemde spullen. (...) Eenmaal aan boord zegt Oudendijk: 'Het kan natuurlijk zijn dat je dit niet trekt, maar dat is dan puur persoonlijk.' Hij wijst in het halfduister op een visnet dat een hangmat blijkt te zijn. 'Het mooiste compliment is geweest dat iemand dacht dat die erin hoorde. Want daar gaat het om: alles moet in de sfeer zijn, ik verander zo weinig mogelijk. Kijk vrijwel alles is nog he-le-maal origineel.' (...) 'Hoor eens', zegt Oudendijk opeens. Tussen het gebonk van boeien en het gefluit van de wind, is nu geronk te horen, eerst hoog, dan laag. 'Mooi he?', zegt hij. Da's Stan Getz, zo noem ik dat geluid van de wind die over het ponton waait. Nou slaap lekker.' (...)
Capitulatie volgt, na precies een halve nacht in het capsulehotel. Wegwezen.
Hoe ervaren andere gasten dat nu? 'Ontzettend spannend en leuk', zegt Bo Stolz (30) die een paar nachten eerder in het capsulehotel verbleef. (...) Je moet de humor ervan inzien.

Tijdens de voorbereidingen van het project 'De Zee, het Strand en De Haven', was er contact met de De Deense kunstenaar Lise Autogena. Zij woont in Londen op de Thames in de fameuze 'floating community' in de schaduw van de Tower Bridge. Daar wordt geëxperimenteerd met overleven op het water. Lise zet een netwerk op met collega-communities langs en op de Noordzee en bereidt 'The Floating Communities Gathering on the North Sea' voor, waarin centraal staat van wie 'De Zee' eigenlijk is. Helaas was er tijdens Acte de Presence van haar nog geen concreet voorstel i.v.m. deze Haagse manifestatie.

Vanaf 23 februari 2005 zal de manifestatie 'De Zee, het Strand en de Haven' worden afgesloten met een tentoonstelling bij Stroom. Dan worden de opbrengsten van het zeeproject getoond, laten de kunstenaars rond Scheveningen Haven de resultaten van hun werk zien en worden de resultaten getoond van de deelnemers aan de architectuur workshops 'In de Tussentijd'.

Beheer en onderhoud

Bij de oprichting van Stroom in 1990, is met de gemeente Den Haag afgesproken dat de gemeente het beheer en onderhoud van de op dat moment bestaande kunst in de openbare ruimte, ca. 450 kunstwerken van diverse kwaliteit, vorm en materiaal, voor haar rekening neemt en dat Stroom de door Stroom geïnitieerde kunst gaat verzorgen. Opdrachten voor derden, die in de openbare ruimte zijn gerealiseerd, worden contractueel voor rekening van derden onderhouden. Voor de gemeente treedt Stroom op als adviseur, in gevallen waar ingrijpende maatregelen nodig zijn voor herstel of anderszins.

Een Stroom-werk dat een goed beheer en regelmatig onderhoud behoeft is het Hemels Gewelf van James Turrell in Kijkduin. Ook voor dit jaar is weer een onderhoudsplan opgezet en uitgevoerd, waarin niet alleen het herstel van eventuele schade is meegenomen, maar ook het toezicht en schoonhouden van het werk. Van 1 april tot 1 oktober is al jaren beeldend kunstenaar Martin Mandeliev samen met Eveline Roos in de weekenden aanwezig, niet alleen als toezichthouder maar ook als gids en vraagbaak voor de vele belangstellenden uit binnen- en buitenland.

Ook het onderhoud van andere kunstwerken, zoals de 24 al gerealiseerde beelden van het sokkelproject en ook de beelden in het Zuiderpark, krijgt aandacht en ligt in de technisch verantwoorde handen van Jan Zwennes.

Al enkele jaren is de afdeling Cultuur van de gemeente bezig met de voorbereiding van het digitaal in kaart brengen van alle kunst in de openbare ruimte. De bedoeling is dat het publiek op een bepaald moment via de computer alle details van de beeldende kunst in de stad, op een toegankelijke website kan bekijken. Alle werken zijn inmiddels gefotografeerd. Met het beschrijven van de kunstwerken en ook monumenten is een start gemaakt. Voor intern gebruik zal aan ieder werk een link naar de gegevens over o.a. het onderhoud gekoppeld worden.

Stroom is verantwoordelijk voor Beheer en Onderhoud van de kunstwerken die door Stroom vanaf 1990 zijn geïnitieerd en gerealiseerd. De gemeente is verantwoordelijk voor het beeldenbestand dat dateert van vóór 1990. Waar nodig adviseert Stroom de gemeente met inhoudelijke adviezen m.b.t. onderhoud, restauratie, reparatie en ontmanteling.

Het beleid voor de Expositieruimte van ca. 300 m2 aan het Spui creëert een samenhang tussen de presentaties en het beleid van Kunst in de Openbare Ruimte. Bovendien verschaft dit beleid de presentatieruimte aan het Spui een landelijke profilering.

Harmen de Hoop (1959, woont en werkt in Rotterdam) studeerde bouwkunde aan de TU in Delft en was gedurende 1 jaar verbonden aan Ateliers '63 in Haarlem. Hij reist over de hele wereld om zijn locatiegebonden werken te kunnen maken. Harmen de Hoop heeft zijn projecten ondermeer gerealiseerd in Adelaide, Amersfoort, Amsterdam, Barcelona, Berlijn, Cairo, Den Haag, Geneve, Jerusalem, Leeuwarden, Londen, Moskou, New York, Rotterdam, Schagen, Walvis Baai en Wenen. Sinds 1998 verspreidt De Hoop zijn werk in de kunstwereld door brochures in grote oplagen te produceren.

Tentoonstellingen Spui, 4de etage

De presentaties op de 4de etage van het Spui 193-195 concentreren zich op beeldende kunst en vormgeving die zich in de meest brede zin verhouden tot de stad en de openbaarheid. Deze presentatieruimte met gespecialiseerde bibliotheek is een vooruit geschoven post in de kunst in de openbare ruimte praktijk van Stroom. Hier plegen wij onderzoek en gaan na hoe ontwikkelingen in de kunst van vandaag zich verhouden tot de openbare ruimte.

Harmen de Hoop, 'Specifieke plekken' 10 jaar werken in een stedelijke omgeving

20 januari t/m 26 maart 2004

28 januari 2004, 20 uur: Harmen de Hoop licht zijn presentatie toe

Al meer dan 10 jaar maakt kunstenaar Harmen de Hoop (1959) werken op specifieke plekken in een stedelijke omgeving, waarbij hij de openbare ruimte niet alleen als werkveld opvat, maar ook als materiaal. Meestal maakt hij zijn werken anoniem en zonder toestemming en verschijnen er achteraf afbeeldingen in publicaties en tijdschriften. Voor De Hoop hoeft kunst qua vorm niet af te wijken van het alledaagse: 'Het gaat om reflectie: nadenken over je eigen positie als mens in een stedelijke context'.

In de tentoonstellingsruimte van Stroom liet Harmen de Hoop een overzicht zien van zijn werk, waarbij alles werd tentoongesteld binnen de context van de 'specifieke plekken' waarvoor ze ooit werden gemaakt. Zo was er in de expositieruimte een basketbalveld nagebouwd inclusief een echte sporttribune, verwijzend naar De Hoop's vroegste reeks van 'de onmogelijke basketbalvelden'. De tribune fungeerde tevens als leeshoek waar een aantal publicaties van de kunstenaar was in te zien.

Bij Stroom presenteerde De Hoop zijn nieuwste meeneem-brochure: een serie 'Haagse Handelingen', waarin hij op humoristische wijze laat zien dat persoonlijke drijfveren strijdig kunnen zijn met de afspraken en codes die we op straat hanteren. Het werk levert commentaar op het functioneren van mensen in een stedelijke omgeving en op het hedendaagse normen- en waarden-debat. Is wildplassen op straat toegestaan als het direct in een afvoerputje gebeurt? Mag je bloemen plukken in de tuin van een ander? Mag je kunstposters plakken op een bestaand kunstwerk? Hij speelt als het ware met de codes van de openbare ruimte. In de tentoonstelling bij Stroom waren verschillende specifieke plekken ingericht, waarbinnen Harmen de Hoop een overzicht van zijn werk presenteerde. Naast de hierboven beschreven 'Haagse Handelingen' zijn dat eerdere reeksen van tijdelijke werken als 'Beelden voor Rotterdam' en de werken rond het Amersfoortse Boogschuttersplein. Van al deze series kon de bezoeker de brochure meenemen.

Voorafgaand aan de feestelijke sluiting van de tentoonstelling op 25 maart, nam Harmen de Hoop een gezelschap geïnteresseerden mee op een fietstocht langs de voor de foto's gebruikte Haagse locaties. Ondermeer werd de Assendelftstraat aangedaan, waar de onlangs (mei 2004) overleden Haagse kunstenaar Piet van den Heuvel (NAPAKU) nog had geposeerd als zwerver op zoek naar statiegeldflesjes. De trip gaf een indruk van De Hoop's zoeken naar geschikte plekken, van de sfeer waaraan zij moeten voldoen en van de keuzes die hij uiteindelijk maakt voor de werkelijke 'fotosessie'.

'Ingekomen Stukken', 469 kunstenaars presenteren hun documentatiemateriaal

21 april t/m 29 mei 2004

Maar liefst 469 kunstenaars en vormgevers reageerden op de oproep van Stroom en SKOR (Stichting Kunst en Openbare Ruimte, Amsterdam) om deel te nemen aan de tweejaarlijkse presentatie 'Ingekomen Stukken'. De vraag was documentatie in te sturen als zij zich in hun manier van werken betrokken voelden bij de openbare ruimte. De oproepadvertentie werd geplaatst in BK-Informatie, Metropolis M en Tubelight. Het werd de grootste schouw tot nu toe waarbij alle documentatiemappen in alfabetische volgorde op tientallen rijen examentafeltjes werden uitgestald. Voor geïnteresseerden en potentiële opdrachtgevers zijn deze presentaties altijd een rijke bron van actuele informatie, terwijl de kunstenaars kunnen bekijken wat hun collega's aan het doen zijn en hoe ze hun werk presenteren. Vaak leveren deze 'Ingekomen Stukken' presentaties voor de deelnemers opdrachten en contacten op.

'Ingekomen Stukken' was de laatste presentatie die Stroom in de tentoonstellingsruimte op de 4de etage aan het Spui organiseerde. In verband met de verhuizing in het najaar naar het nieuwe Stroom-pand aan de Hogewal 1-9, werd de organisatie van de tentoonstellingen voor de rest van het jaar opgeschort. Zodoende kwam deze

ruimte vrij voor 'overslag' van het Doornstraat-depot om vervolgens na grondige opschoning mee te verhuizen naar het souterrain van de Hogewal.

Pers

Marina de Vries, De Volkskrant, 'De specialisten laten het afweten', 12-05-04

(...) Kunstenaars doen hun werk in de openbare ruimte zelden alleen. Zij zijn, net als architecten, sterk afhankelijk van opdrachtgevers. Goede opdrachtgevers weten wat zij willen, durven knopen door te hakken en het poldermodel te trotseren. Stroom, het Haagse Centrum voor Beeldende Kunst en SKOR, de Stiching Kunst in de Openbare Ruimte, zijn beide goede opdrachtgevers, specialisten die weten wat er speelt. (...) Dus wekt een tentoonstelling over kunst in de openbare ruimte, opgezet door deze twee grootheden verwachtingen. (...) Welke verrassingen hebben kunstenaars voor onze openbare ruimte in petto?

Maar Ingekomen Stukken, een tweejaarlijks initiatief dat dit keer al voor de vierde keer (!) wordt gehouden, is helemaal geen tentoonstelling. Het is een openbare sollicitatie, alsof we niet bij een kunstcentrum, maar een Centrum voor Werk en Inkomen zijn aangeland. Op tientallen schooltafels liggen honderden presentatiemappen van kunstenaars uitgestald, opgestuurd na een oproep. In gortdroge A4-tjes vertellen de kunstenaars wat hen zoal bezighoudt. Geen selectiecommissie heeft de moeite genomen rijp en groen van elkaar te scheiden. Orde in de chaos te brengen, visionairs in het zonnetje te zetten en visielozen van het toneel te laten verdwijnen.

Juist nu de kunst aan alle kanten onder financiële druk staat, laten de specialisten het afweten. Maar als zij het kaf al niet van het koren kunnen scheiden, geen thema's voor de toekomst uitstippelen of beslissingen durven nemen, wie doet dan dan wel?

Openingstentoonstelling Hogewal 1-9

'Something old, something new...'

Carl Andre, werken gemaakt in en voor Den Haag (1969)

16 januari t/m 12 februari 2005

Something old, something new..., gratis krant t.g.v. openingstentoonstelling 16 januari 2005

Als afsluiting van haar beleidsperiode als directeur bij Stroom Den Haag, koos Lily van Ginneken bij de opening van het nieuwe pand aan de Hogewal, voor een onverwachte presentatie, namelijk een paar werken van de inmiddels 70-jarige Amerikaanse kunstenaar Carl Andre (1935): '7 Straight Reinforcing Rod' (coll. Gemeentemuseum Den Haag) en '12 Mixed Pipe & Track Run' (coll. Lohaus – De Decker, Antwerpen). Deze uiterst sobere en minimale werken dateren uit 1969 en werden gemaakt van afvalmaterialen die Andre in de Haagse openbare ruimte had gevonden. Vervolgens componeerde hij daar vloerbeelden van in de tuinzaal van het Schamhart gebouw van het Haags Gemeentemuseum.

Het was Enno Develing, conservator in het Haags Gemeentemuseum, die Carl Andre toen naar Den Haag haalde. Met kleine eenmanstentoonstellingen wilde hij een vervolg geven aan de Minimal Art tentoonstelling die hij in 1968 organiseerde. Carl Andre vond hij de radikaalste van de minimal kunstenaars. 'Andre's werk is bovendien van bijzonder belang gebleken', schreef hij, 'voor een weer nieuwere generatie kunstenaars, die zich onder meer met de zogenaamde land-art bezighouden'.

Andre: 'Ik wil geen werken maken die je overdonderen of verblinden. Ik houd van werk, waar je je mee in de ruimte kan bevinden en het kan negeren, als je het wilt negeren.' Andre's werk is dan ook zó onopvallend en doet zó weinig als 'kunst' aan, dat men het soms nauwelijks opmerkt.

Volgens Develing probeerde Andre van het kunst'voorwerp' af te komen, omdat de maatschappij de kunstenaar vooral als een kunstvoorwerpen-producerende machine ziet, en daarmee diens motieven, ideeën en principes negeert en hem het geestelijk bestaansrecht ontneemt.

Develing noemt in dit verband Mondriaan die al wees op het 'dominerende' aspect van traditionele kunst, die alle aandacht voor zichzelf opeiste en dus de omgeving domineerde. De omgeving was ondergeschikt aan het kunstwerk. Bij kunstenaars als Carl Andre, maakt het werk juist een geïntegreerd deel uit van de omgeving. Hij noemt zijn werk een 'plaats' en omschrijft dit als volgt: 'Een plaats is een gebied binnen een omgeving, dat op zo'n manier veranderd wordt dat het de omgeving in het algemeen meer doet opvallen.' En juist dit was de bedoeling met deze presentatie in de nieuwe tentoonstellingsruimte ontworpen door de Belgische architect Wim Cuyvers.

Carl Andre (1935, Quincy Massachusetts, VS), studeerde aan het Phillips College te Andover (Mass.), gelijktijdig met o.a. Frank Stella. In 1953 reisde hij door Europa, raakte onder de indruk van Stonehenge in Engeland, ging in het leger en werkte van 1960 tot 1964 als remmer en vrachtconducteur bij de Pennsylvania Railroad. In 1958 begon hij in New York serieus met beeldhouwen. Aanvankelijk vertoont zijn werk sterke invloed van Constantin Brancusi (1876-1957), die anders dan toen gebruikelijk, hout en steen direct bewerkte. Vrijwel al Andre's vroege werk is verloren gegaan.

Wim Cuyvers (1958 Hasselt, België), woont en werkt sinds 2000 in Chatillon, in het Franse Juragebied. Hij studeerde aan het Hoger Architectuurinstituut van de Stad Gent (1977-1982) en was/is sindsdien als docent/begeleider verbonden aan de Tilburgse Academie voor Bouwkunst, de Design Academy, departement Public Space te Eindhoven, het Gentse St. Lucas, departement Architectuur, Ecole d'Architecture departement Art en Générale in Paris Malaqais, de Maastrichtse Jan van Eyck Academie Design Department en in Delft de Technische Universiteit, Architecture and Modernity, studio Border Conditions.
Sinds 1986 heeft hij tientallen woningen, scholen, culturele instellingen gebouwd en vooral verbouwd voornamelijk in België. Voor Stroom Den Haag ontwierp hij in 2004 de nieuwe huisvesting aan de Hogewal.
Vanaf de jaren '90 neemt hij jaarlijks deel aan een of meerdere eenmans- en of groepstentoonstellingen, zoals een solo in 1995 in De Singel in Antwerpen, waarbij een uitgebreide catalogus verscheen; in 2000: Wim Cuyvers en Marc De Blieck, 'Besites' in het Museum Hedendaagse Kunst Antwerpen (en publicatie, uitg. Yves Gevaert) en onlangs in 2004 aan Archilab in Orleans. Regelmatig geeft hij lezingen en publiceert columns en essays zoals 'Beograd-Den Haag, About the impossibility of planning' (2003, uitg. Stroom Den Haag) en 'Tekst over Tekst' (2005, uitg. Stroom Den Haag) een keuze uit zijn columns (gepubliceerd en ongepubliceerd).

Wim Cuyvers, Van België naar Nergens

16 januari t/m 23 april 2005

18 januari 2005, 20 uur: Wim Cuyvers over zijn werk en inspiratie

Wim Cuyvers, 'Tekst Over Tekst' (Ned.); 'Text on Text' (Eng.), bundel essays

Wim Cuyvers (Hasselt, 1958) is de architect die het pand aan de Hogewal verbouwde. Begin 2003 werkte hij een korte periode met een 20-tal studenten van de Eindhovense Design Academy bij Stroom, waarbij zij zich concentreerden op de Haagse renovatiewijk Transvaal. In die tijd leerde hij Stroom als organisatie kennen en toen het pand aan de Hogewal in zicht kwam vroegen we hem een plan voor de verbouwing te maken. Hetgeen gebeurde met de technische ondersteuning van ABT Arnhem/Delft.

Zijn ontwerp speelt in op de oorspronkelijke indeling van het gebouw. Vroeger (in 1911) waren er aan de voorkant 5 winkels naast elkaar gevestigd, ieder voorzien van een identieke hoge etalageruit. Bij elke winkel hoorde een souterrain, bereikbaar via een eigen trapje. Voordat het achterstuk er aan werd gebouwd bevond zich aan de achterkant van die winkels een straatje, parallel aan de Maziestraat, nu nog rudimentair te zien vanaf het Noordeinde. Cuyvers heeft de oorspronkelijke indeling weer zichtbaar gemaakt, hij herstelde de trapjes, bracht met een wand van Oceanique glas een duidelijke scheiding aan tussen de oud- en nieuwbouw, tussen het openbare gedeelte vóór en het privé kantoorgedeelte daarachter. En met een lange doorkijk dwars door de ruimte kwam het straatje weer terug.

Wat opvalt aan het resultaat zijn het grote gebaar, de kloeke formaten, de ruimtelijkheid en het rechttoe rechtaan gebruik van werkmaterialen.

Omdat Wim Cuyvers het vak architectuur heel breed opvat, was het alleszins de moeite waard kennis te nemen van zijn ideeën in dit verband. Cuyvers vindt verbouwen een grotere uitdaging dan het neerzetten van nieuwbouw, bovendien beschouwt hij architectuur niet als doel, maar als middel om tot resultaat te komen. Hij is iemand die zegt pas er toe te komen iets te maken als hem een vraag gesteld wordt. Maar als men hem vraagt: les te geven, een verbouwing te doen, een nieuwbouw neer te zetten, aan een project deel te nemen, een column te schrijven, of mee af te dalen in onbekende grotten, dan gaat hij tot het uiterste en tart de rek die er in de mogelijkheden zit.

Daarom heeft Stroom hem gevraagd in het door hem zelf verbouwde pand een presentatie samen te stellen die inzicht geeft in zijn activiteiten: verbouwingen bij andere opdrachtgevers, ingezonden wedstrijdontwerpen, projecten in het kader van kunst in de openbare ruimte en verslagen van zijn wandelingen waarin hij op zoek gaat naar de ware publieke ruimte: langs de autosnelwegen, in de marge van de Westerse grote steden of in de Balkansteden waar na de oorlog het ongeplande initiatief ongebreideld terrein wint. Voor Cuyvers betekent het zien hoe de openbare ruimte existentieel gebruikt kan worden, een vorm van vrijheid en ongereguleerdheid, die een tiental jaren terug nog in en rond de Belgische huizen mogelijk was. Hij verwijst daar naar in de titel 'Van België naar Nergens'. Op ons verzoek heeft hij een keuze uit zijn columns gebundeld in 'Tekst Over Tekst'. In gedreven proza komt alles hierin samen: de autobiografische verwijzingen, zijn manier van kijken, literaire voorkeuren en passies.

Bureau Architectuur

DAGDAG

Het Bureau Architectuur bij Stroom startte in 2004, toen dit bij raadsbesluit van de gemeente Den Haag werd vastgelegd en hiervoor voor 3 jaar een extra budget ter beschikking werd gesteld ten behoeve van programmering, werkruimte en projectleider onder de voorwaarde dat derden voor een aanvullend bedrag voor activiteiten zouden zorgen.
Stroom Architectuur stelt zich ten doel doorlopend onderzoek te willen doen naar het wezen van de stad en de stedelijke samenleving. Hierbij zullen uiteenlopende doelgroepen worden betrokken en zullen er vanuit alle mogelijke en relevante invalshoeken verbanden worden gelegd tussen de ruimtelijke inrichting, de maatschappelijke en culturele verhoudingen, economische en technologische ontwikkelingen in de vorm van lezingen, excursies en presentaties

Op initiatief van de gemeente Den Haag is bij Stroom vanaf 2004 een architectuurafdeling ondergebracht, waarmee een belangrijk beleidsterrein is toegevoegd aan het huidige takenpakket. Daarnaast zetten de Haagse organisaties die reeds activiteiten op het gebied van architectuur organiseren, zoals de BNA Haaglanden, Haags Architectuur Café, Haagse Kunstkring en Berlage Stichting zelfstandig hun beleid voort en werken naar behoefte met Stroom samen.

Al vanaf de start van Stroom staan beeldende kunst, de openbare ruimte en de stad centraal in het beleid, wat onder meer gestalte krijgt in het programma van kunst in de openbare ruimte. Naast projecten in de stad organiseert Stroom op dit gebied ook presentaties, lezingen, symposia en excursies waarbij dwarsverbanden worden gelegd met architectuur en stedenbouw, maar ook met planologie, ruimtelijke ordening, ICT, recreatie en entertainment.

Voor deze extra taak aan Stroom is voor 3 jaar extra budget ter beschikking gesteld ten behoeve van programmering, werkruimte en een projectleider die wordt bijgestaan door een klankbordgroep Architectuur. In 2004 is de personele invulling geregeld. Als part time projectleider is architectuurhistorica Cassandra Wilkins aangesteld naast Jan Wijle die vooralsnog naast de Kunst in de Openbare Ruimte ook de afdeling Architectuur zal leiden. De klankbordgroep werd per september geïnstalleerd met de leden: Reinier de Graaf (architect), Jannes Linders (fotograaf), Sofie Saveedra-Bruno (architect conceptafdeling MAB), Marieke Tobias (zelfstandig architect) en Sebas Veldhuisen (architect, publicist). Architect Vera Yanovshtchinsky vulde het bestuur van Stroom aan als architectuur-deskundige.

Omdat de gemeente nadrukkelijk als voorwaarde stelde dat een aanvullend bedrag van derden zal moeten worden geworven, werd vóór eind oktober het programma voor 2005 opgesteld en ingediend bij het Stimuleringsfonds voor Architectuur om voor subsidie in aanmerking te komen. Deze werd eind 2004 voor het komende jaar toegekend.

Doel

Stroom Architectuur stelt zich als doel doorlopend onderzoek te willen doen naar het wezen van de stad en de stedelijke samenleving, waarbij uiteenlopende doelgroepen worden betrokken en vanuit alle mogelijke en relevante invalshoeken verbanden worden gelegd tussen de ruimtelijke inrichting, de maatschappelijke en culturele verhoudingen, economische en technologische ontwikkelingen. Wat is er aan de hand in Den Haag? Wat gebeurt er, wat gaat er gebeuren en wat is er gebeurd op het gebied van de gebouwde omgeving? Hoe past dat in de bredere context van het regionale, landelijke of zelfs internationale debat over architectuur, inrichting van de openbare ruimte, stedenbouw, woningbouw et cetera?

Naast presentaties over architectuur zullen er regelmatig lezingen en excursies worden geprogrammeerd met uiteenlopende sprekers en onderwerpen. Van kunstenaars tot en met wetenschappers, en natuurlijk architecten en stedenbouwers. Over de grootste schaal van de planologie tot de kleinste schaal van de architectuur; van concrete projecten tot verrassende en inspirerende verhalen en ideeën. Vaak sluiten de lezingen inhoudelijk aan bij de tentoonstellingen of andere activiteiten, maar staan ook op zichzelf.

Activiteiten

In verband met de voorbereidingen voor de verhuizing van Stroom in het najaar vonden de eerste architectuur activiteiten 'buiten de deur' plaats en werd aangehaakt bij lopende initiatieven. Zo hielpen wij mee om in april de Ruimte Reizen te organiseren, een variant op de Stroom Travels, tijdens de week van de Openbare Ruimte, een initiatief van de Dienst Stedelijke Ontwikkeling van de gemeente Den Haag in april 2004 (voor een verslag zie Kunstbeleid Algemeen, Publieksactiviteiten).

En zo was Stroom Architectuur ook partner bij de organisatie van De Dag van de Architectuur, een jaarlijks terugkerend evenement dat geïnitieerd is door de BNA (Bond van Nederlandse Architecten) op de eerste zaterdag van juli. Per regio wordt het programma anders ingevuld. Het thema dit jaar was 'achter de schermen' en BNA Afdeling Haaglanden had een aantal activiteiten georganiseerd variërend van de openstelling van nog net niet opgeleverde gebouwen tot helicoptervluchten boven Den Haag, een ideeënprijsvraag voor een ontwerp voor een nieuwe politiepost, lezingen van de architecten Ricardo Bofill en Rem Koolhaas (OMA), deze laatste gehouden door zijn bureau-collega Floris Alkemade. Tevens ging een speciaal gemaakte film met Alvaro Siza, Adri Duivesteijn en Ricardo Bofill in première.

Naast een financiële bijdrage aan de film, bestond Strooms deelname aan die dag uit de organisatie van een evenement in de oude haven van Scheveningen, als onderdeel van de manifestatie 'De Zee, het Strand en de Haven'. Binnen ditzelfde project startte eind van het jaar een workshop over mobiele stedenbouw met vier architectenbureaus onder leiding van Jan de Graaf en Bart Bomas, waaraan woningbouwcorporaties Vestia Scheveningen/Ceres-projecten inhoudelijke en financiële bijdragen leverden.

Vervolgens werd samen met BNA Haaglanden op 6 oktober 2004 onder de titel 'De Veranderende Stad' een excursie georganiseerd langs diverse woningbouwprojecten in de Schilderswijk, Transvaal en Den Haag Zuid West. Aan de hand van enkele nieuwbouw en renovatie-projecten en woonprojecten voor Marokkaanse en Turkse ouderen werd onderzocht welke invloed niet-westerse culturen hebben op de architectuur en stedenbouw in Den Haag. In de wijk Transvaal werd het in aanbouw zijnde complex aan de Stellenboschstraat (opdrachtgever woningbouwcorporatie Vestia, Architectenbureau Marlies Röhmer bv) bezocht en een complex van bejaardenwoningen voor Marokkaanse Nederlanders, Dar Es Salaam (Huis van Vrede) aan de Fischerstraat (Haag Wonen, Claus en Kaan Architecten). Vervolgens in Den Haag Zuid West het Hof Loevesteijn (Vestia, Van Schagen Architecten/Arpros Architecten) en een klein woningbouwcomplex aan de Assumburgweg (Proper Stok, Hebly Theunissen Architecten). Na Turkse thee en koekjes bij Woongroep Baris Evi in de Doedijnstraat (Haag Wonen, architect Martin Richardson) volgde een wandeling langs diverse woonprojecten in de Schilderswijk ontworpen door Alvaro Siza/Geurst &Schulze in opdracht van HaagWonen.

Opvallend aan de excursie was dat er nauwelijks van zichtbare aanpassingen of specifieke architectuur in relatie tot het onderwerp sprake was. De discussie spitste zich toe op de vraag of er nu juist wel of niet met allochtone bewoners rekening gehouden moet en kan worden. De meningen hierover liepen zeer uiteen. Duidelijk werd dat er met betrekking tot de stedenbouwkundige samenhang en de inrichting van de openbare ruimte nog heel wat te ontwikkelen is. Na een Hindoestaans buffet in theater Concordia, hield Jeroen Geurst een inleiding over zijn ervaringen in de Schilderswijk en Transvaal in Den Haag en het Rotterdamse Le Medi, gevolgd door een levendig debat o.l.v. Peter ter Horst (hoofdredacteur Haagsche Courant), tussen Arnold Reijndorp (stadssocioloog), Gert Middelkoop (econometrist/planoloog) en Bert Jacobs (directeur beleid Dienst Stedelijke Ontwikkeling Den Haag).

Pers

Rogier Slop, Haagsche Courant, 'Bouwen voor een andere wereld in de stad', 07-10-04

(...) Ruim honderd architecten (uit Den Haag, maar ook van ver buiten de stad) maakten gisteren een excursie naar Haagse stadsstukjes. Centraal thema: bouwen en plannen voor een andere wereld. In hoeverre valt stadsplanning en architectuur te rijmen met het onvoldongen feit dat steeds meer mensen uit andere culturen hier komen wonen? Het antwoord begint al op de tekentafel. En dat was ook de reden waarom Stroom, het Haagse centrum voor beeldende kunsten (sinds kort uitgebreid met een afdeling architectuur) en de kring Haaglanden van de Bond van Nederlandse Architecten (BNA) eens willen laten zien wat er zoal (soms) letterlijk te koop is in de multiculturele stad. De architecten krijgen in een schoolreisjesachtige colonne van twee bussen een inkijkje in 'het nieuwe bouwen'. In Transvaal Den Haag Zuidwest en in de aloude koploper van etnisch bouwen, de Schilderswijk. De diverse gastheren en gastvrouwen, die veelal namens de woningbouwcorporaties de projecten toelichten, worden bestormd met vragen. En de basisvraag is eigenlijk steeds hetzelfde: wat wil je hier nou mee voor een veranderende, vaak allochtone bevolking en wat levert het op?' (...)

Eind 2004 werd een start gemaakt met de Architectuur Agenda, een digitale maandagenda met alle architectuuractiviteiten in de regio Den Haag: presentaties en tentoonstellingen, debatten, excursies, lezingen en prijsvragen van BNA Haaglanden, HaAC, HKK, Berlage Stichting en anderen.

Kunstbeleid Algemeen

WELSOMLAND

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Jannes Linders

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Jannes Linders

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur

Hogewal 1-9
2514 HA Den Haag
Nederland

Fotografie: Jannes Linders

Nieuwe locatie Stroom
Hogewal 1-9
Architect Wim Cuyvers, 2004

Nieuwe locatie Stroom
Hogewal 1-9
Architect Wim Cuyvers, 2004

Nieuwe locatie Stroom
Hogewal 1-9
Architect Wim Cuyvers, 2004

Nieuwe locatie Stroom
Hogewal 1-9
Architect Wim Cuyvers, 2004

Onder Kunstbeleid Algemeen worden alle activiteiten begrepen die erop gericht zijn het hiervoor beschreven beleid naar buiten te brengen en publiek te maken. De doelgroepen zijn uiteenlopend en variëren van Haagse kunstenaars, het geïnteresseerde publiek tot en met leerlingen van basis- en middelbare scholen.

Informatie

Haags Werk is de agenda in handzaam zakformaat, die ook dit jaar 4 x verscheen met een overzicht van museum- en galerie-exposities en overige activiteiten op het gebied van beeldende kunst in Den Haag en omgeving. In elke editie krijgt een winkelstraat in Den Haag extra aandacht als zogenaamd 'meeting point' en wordt de programmering van Kunstkanaal Den Haag toegelicht. Aan elke uitgave van Haags Werk wordt veel aandacht besteed omdat redactionele teksten achtergrond-informatie verschaffen over actuele ontwikkelingen, nieuwe tentoonstellingen en bestaande collecties.

Met het laatste nummer van het jaar (december 2004) werd een enquêteformulier meegestuurd om een beeld te krijgen van de manier waarop Haags Werk wordt gewaardeerd. Er werden vragen gesteld over de verschijningsfrequentie, de actualiteitswaarde, het gebruiksgemak, de indeling in zones, de vormgeving, het formaat, de redactionele teksten en de eventuele belangstelling voor een digitale versie. Tenslotte werd gevraagd om Haags Werk een algemeen waarderingscijfer te geven tussen 1 en 10. Het enquêteformulier werd door ruim 370 lezers ingevuld teruggestuurd. De gemiddelde waardering was een 7,5. Het overgrote merendeel van de lezers gaf aan geen interesse te hebben in een Haags Werk via e-mail of internet.

Stroomjournaal in zijn huidige vorm op A-5 formaat verschijnt 2 x per jaar; in 2004 gebeurde dat in juni en december. In 2004 produceerden we versies met een samenvatting in het Engels. Deze vertaling was ingevoegd op de plaats waar zich, in de volledig Nederlandse uitgave, het zwart/wit nieuwskatern bevindt. De katernen erom heen bevatten veel beeldmateriaal in kleur met korte redactionele teksten over de aanstaande en juist voorbije Stroomactiviteiten.

De internetsite www.stroom.nl wordt voortdurend geactualiseerd en waar nodig bijgesteld. Bij de tentoonstellingen worden uitgebreide links gemaakt naar relevante websites. Op de Programma-pagina staat een kort overzicht van alle actuele activiteiten van Stroom, met links naar meer informatie. Er wordt gewerkt aan de herinrichting en andere vormgeving van de website.

Bibliotheek

In 2004 is een begin gemaakt met de digitalisering van het bibliotheekbestand. De bibliotheek omvat nu ongeveer 3000 titels gerubriceerd in trefwoorden en thema's, van architectuur tot kunstenaars van A tot Z. De nadruk ligt op de stedelijke omgeving en de rol van kunst daarin. Een speerpunt van het beleid van Stroom is Kunst in de Openbare Ruimte, waardoor een groot aantal boeken is verzameld over kunstprojecten in de publieke sfeer uit binnen- en buitenland, met een centrale rol voor de projecten die door kunstenaars op uitnodiging van Stroom in Den Haag zijn gerealiseerd. Een groot aantal theoretische boeken levert een context voor de diverse kunstenaarspraktijken, van het vervaardigen van plopsculpturen tot het organiseren van sociale interventies.

In samenhang met het project 'De Zee, het Strand en de Haven' is een groot aantal boeken aangeschaft over Scheveningen, de cultuur van de badplaats en de rol van de zee voor Den Haag, de kust als grens en als ontwerpopgave, encyclopedieën van vuurtorens, Noordzeevissen, pinguïns en bunkers. In mappen zijn talloze artikelen verzameld uit kranten en tijdschriften die een goed overzicht geven van de verschillende aspecten van de (Noord)zeecultuur.

Kennis en informatie verzamelen en doorgeven is van groot belang om het draagvlak voor hedendaagse kunst te vergroten. De boeken en tijdschriften die in de bibliotheek tijdens de openingsuren van de tentoonstellingsruimte van Stroom zijn in te zien, geven de bezoeker de mogelijkheid om zich te verdiepen in de achtergronden en de omgeving van waaruit hedendaagse kunst voortkomt. Er ontstaat zo een vruchtbare wisselwerking tussen de presentatie en de theorie.

Publicaties

Marieken Verheyen, 'De sleutel ligt onder de mat'

Beeldend kunstenaar Marieken Verheyen stelde samen met grafisch vormgeefster Esther de Vries de publicatie 'De sleutel ligt onder de mat' samen. Dit naar aanleiding

Haags Werk is de tentoonstellingsagenda op zakformaat met een overzicht per zone van museum- en galerie-exposities en overige activiteiten op het gebied van de beeldende kunst in Den Haag. Naast een opsomming van zakelijke gegevens wordt ook redactionele achtergrondinformatie verschaft.
Verschijning 4x per jaar
Vormgeving Maureen Mooren en Daniel van der Velden

Stroomjournaal informeert in een handzame publicatie op A5-formaat over toekomstige en recente activiteiten van Stroom.
Verschijning 2x per jaar
Vormgeving Peter Bil'ak, Johanna Balusikova

De website: www.stroom.nl verschaft informatie over het beleid en de werkwijze van Stroom, en daarmee over de subsidiemogelijkheden en regelingen. De website wordt voortdurend geactualiseerd met informatie over nieuwe ateliers, tentoonstellingen en overige activiteiten. Gedane zaken worden gearchiveerd en zijn alsnog te raadplegen. Ook worden er 'links' gelegd met andere sites die interessant zijn in verband met het beleid en de activiteiten van Stroom.

De Bibliotheek maakte deel uit van de Stroom-expositieruimte op de 4de etage en was hoofdzakelijk georiënteerd op kunst en openbare ruimte in brede zin. In het Stroomjournaal en op de internetsite www.stroom.nl worden regelmatig de titels van de nieuwe aanwinsten van de bibliotheek gepubliceerd.

van Verheyens project 'Droomhuis' dat in 2001 op de binnenplaats van de basisschool De Triangel aan een hoge blinde muur werd gemonteerd. Het boek is bedoeld als lesstof in groep 8 van de basisschool en voor CKV leerlingen VMBO en MBO.

'De sleutel ligt onder de mat' is een doe- en kijkboek en biedt een tocht door verschillende ruimtes in en rond het huis. Het laat aan de hand van kunstwerken en verhalen zien, hoe kunstenaars en schrijvers de plek bekijken waar mensen wonen. Daarbij komen ze allemaal tot andere interpretaties. Wat is eigenlijk het verschil tussen huis en thuis? Wat gebeurt er als je de dingen thuis of onderweg op zijn kop bekijkt? Hoe kun je je fantasie gebruiken om een eigen plek te creëren, desnoods in gedachten?

Serge Onnen en Marianne Theunissen maakten speciaal een tekening en Kader Abdolah, Hans Aarsman, Ienne Biermans, Said el Haj en Ted van Lieshout schreven een verhaal. Op reis door het huis komen de lezers kunstwerken tegen van o.a. Liza May Post, Marijke van Warmerdam, Stephan Balkenhol, Jeff Wall, Philip Kwama Apagya, Mark Manders en Fischli & Weiss. De omslagtekening werd gemaakt door Tammo Schuringa.

Pers

Herman Rosenberg, Haagsche Courant 'Dwalen door gedroomde kamers', 13-02-04

(...) De sleutel ligt onder de mat' is een vet-cool boekje om het maar eens in het jargon van de doelgroep te zeggen. Met die sleutel gaat de lezer een virtueel huis binnen, dat door Verheyen is ingericht. De structuur van het boekje wordt bepaald door een grote foto van een kamer waarin allerlei knipsels, teksten, foto's en andere voorwerpen liggen. Op al die dingen wordt achtereenvolgens letterlijk ingezoomd en het blijken allemaal kunstwerkjes op zichzelf te zijn; werkjes bovendien van allemaal verschillende kunstenaars. (...)

Behalve een lees- en kijkboek is 'De sleutel ligt onder de mat' ook een doe-boek met een educatieve functie. In speciale gele kaders worden de lezertjes opgeroepen zelf aan het werk te gaan. (...)

Het zijn allemaal eenvoudige manieren om kinderen, en waarom eigenlijk volwassenen niet ook, ontvankelijk te maken voor hun directe omgeving. Hoe je dergelijke ervaringen in kunst kunt vertalen, laten de vele voorbeelden in het boekje zien.

Ingrid Mol, 'LINV 29 de expeditie naar de gulzige aardappelvelden'

Bij haar kunstproject op basisschool Statenkwartier heeft Ingrid Mol het stripalbum 'LINV 29 de expeditie naar de gulzige aardappelvelden' uitgebracht. Het boek werd gemaakt samen met de leerlingen van de school. De kinderen hebben de hoofdpersonen ontworpen en Ingrid Mol heeft, samen met Quinten Smith, deze figuren vervolgens gebruikt als uitgangspunt voor het verhaal. Bij het stripalbum worden plakplaatjes geleverd met foto's van de werken op het schoolplein. Deze kunnen worden ingeplakt op de speciaal daarvoor bestemde pagina's achterin het boek. Meer over de bijbehorende kunstopdracht van Ingrid Mol is te lezen op pagina 22 (Kunstprojecten bij scholen).

'Grensverlies, Bijzondere Projecten 1990-2005'

Een belangrijk onderdeel binnen het beleid van Stroom is Bijzondere Projecten. Naast de beoordeling van subsidieaanvragen, worden vanuit de werkgroep ook initiatieven ontwikkeld voor projecten, lezingen, tentoonstellingen, activiteiten en manifestaties. Nu, na 15 jaar, heeft Stroom een publicatie samengesteld, waarin alle activiteiten in de afgelopen 15 jaar zijn opgenomen: van de Bovenkamer-lezingen aanvankelijk aan de Koninginnegracht en later bij Schlemmer en Studio 3, tot en met Toussaintkade-presentaties en overige projecten. Het boekje geeft niet alleen een aspect van Strooms geschiedenis weer, maar toont ook de aanzet van een beleid en het vervolg daarop, en de onderlinge samenhang tussen de verschillende activiteiten. Peter Bil'ak is verantwoordelijk voor de vormgeving van dit boek in handzaam formaat. Een bijzonder aspect van het boekje is dat er een groot aantal verschillende omslagen is. Op de voorkant zijn originele exemplaren van de uitnodigingen uit de geschiedenis van de Bijzondere Projecten gebruikt.

Wim Cuyvers, 'Tekst over Tekst' (Ned.); 'Text on Text' (Eng.)

Om het beeld van de figuur Cuyvers te completeren bundelde hij op verzoek van Stroom een keuze uit zijn columns in 'Tekst Over Tekst'. In gedreven proza komt alles hierin samen: de autobiografische verwijzingen, zijn manier van kijken, literaire voorkeuren en passies.

Cuyvers: 'Als ik de teksten die over een lange periode geschreven zijn, achter elkaar

leg, wordt duidelijk hoe gênant steeds dezelfde citaten terugkomen; uit de literatuur: Flaubert, die schreef dat hij alleen maar door zijn venster van de natuur kon genieten en Bataille die wist dat de erotiek het goedkeuren van het leven tot in de dood is, en natuurlijk het blauw van de lucht. Uit het tussengebied van de architectuur en de literatuur steeds weer Loos, die stelde dat architectuur slechts kunst is wat het graf en monument betreft en Rossi's vraag naar de kamer met de afgrond. En vanuit de architectuur zelf : de graftombes die Terragni tekende en de indianenbegraafplaats in San Cristobal de las Casas. Een paar citaten en daarbovenop nog een paar inzichten: dat de pornografie niet langer perverteert als je haar onderste boven houdt, dat uitzichten inzichten genereren, het belang van de twijfel en hoe moeilijk de media die ik gebruik, de architectuur én het essay, het daar wel mee hebben.'

'Something old, something new...'
Ter gelegenheid van het afscheid van Lily van Ginneken als directeur van Stroom heeft zij samen met Domeniek Ruyters en Irma Boom een krant samengesteld. Uit het interview dat Ruyters met haar had en de keuze van het beeldmateriaal komt naar voren vanuit welke inspiratie zij aan Stroom heeft gewerkt. Naast een toelichting op het werk uit 1969 van Carl Andre, een tekst van Jan Verwoert, 'Hoe zich te verhouden tot kunst uit de jaren zestig', en een overzicht van de tentoonstellingen bij Stroom aan het Spui.

Educatieve activiteiten voor scholen

De educatieve activiteiten voor jongeren zijn ook dit jaar voortgezet en zoals gebleken, met succes. Hierbij de projecten op een rij:

10 x 10 = 100. Het blijkt voor scholen niet altijd zo eenvoudig om zich voor educatieve projecten naar buiten te verplaatsen. Reden waarom Stroom het initiatief heeft genomen om kunstenaars te vragen workshops op scholen te geven. Een workshop duurt 100 minuten per keer. Scholen kunnen zelf een keuze maken uit een door Stroom samengestelde lijst van kunstenaars waarbij rekening is gehouden met een aanbod van diverse disciplines. Vanuit de scholen bleek dit jaar een grote interesse voor met name bodypaint door Joost Konings, draagbare objecten van Lichel van den Ende en installaties van Eva Klee. Daarnaast kregen ook Moki Last (keramiek) en Manuela Jalimsing (grafische technieken) de gelegenheid een workshop te geven. In totaal namen ruim 200 leerlingen aan deze workshops deel.

Ook bestaat voor scholen de mogelijkheid bij kunstenaars op atelierbezoek te gaan en zo een 'kijkje in de keuken' te nemen. Ilse Versluijs, Ellen Rodenberg en Gert Germeraad konden alles bij elkaar rekenen op zo'n 60 leerlingen.

Het centrum <in the picture> is een fotoroute door de binnenstad van Den Haag van beeldend kunstenaar Barbara Smeenk, die ook dit jaar een vervolg kreeg. Het doel is om jongeren door middel van fotografie bewust te maken van een andere manier van kijken. Voor deze route verstrekt Stroom gratis 1 weggooi-camera per 2 leerlingen en ter begeleiding van de wandeling een informatie-brochure. Van deze fotoroute werd gebruik gemaakt door in totaal 110 leerlingen van Dalton Voorburg, Van Lodesteijn College, Pleijsierschool en Terra College.

Dankzij de extra subsidie van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen voor de beleidsperiode 2001-2004 kon Stroom een beleid voor school- en publieksactiviteiten ontwikkelen.

Met de Publieksactiviteiten, die merendeels gekoppeld zijn aan het beleid van Kunst in de Openbare Ruimte, organiseert Stroom door middel van de Geluidswandelingen, Stroom Travels en PASS Travels een mogelijkheid om op een andere manier naar de stad te kijken. Hiermee wordt een geheel nieuw en vooral breder publiek bereikt.

De Geluidswandelingen is een groeiende serie van wandelingen door Den Haag waarvoor Stroom kunstenaars vraagt om als geluidsregisseur in de stad op te treden. Bij Stroom kan men op elk moment van de dag een walkman lenen om de tocht naar keuze te maken. De serie geluidswandelingen wordt ook op middelbare scholen aangeboden in het kader van het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming.
Justin Bennett, 'Den Haag rumours/ resonances'
De wandeling bestaat uit een compilatie van schetsen, notities en geluidswerken die Bennett eerder maakte: opnamen van ruimten en menselijke bewegingen.
Cilia Erens, 'Geluidskaart voor het Atrium'
Het stadhuis van Richard Meier staat precies op de grens van het oude kleinschalige centrum van Den Haag en het nieuwe centrum in ontwikkeling. Het gaat bij deze wandeling puur om het geluid en de klank van wat er te horen valt.
Birthe Leemeijer, 'Entre Nous'
Leemeijer ontwierp een soort levenswandeling, waarbij je zoals in het leven, telkens keuzes moet maken die je naar het eindpunt leiden.
Maarten Schmitt, 'Fietstocht naar het nieuwe centrum van Den Haag'
De Haagse stadsstedenbouwer organiseerde in het kader van de Stroom Travels een fietstocht in het gebied rond het Prins Clausplein, door hem voorgesteld als mogelijk toekomstig centrum van Den Haag. De routebeschrijving van de fietstocht staat op twee cd's waarbij Schmitt telkens verwijst naar Schmitts Favourites in het oude Haagse centrum.
Ton Schuttelaar, 'LOOP Den Haag'
Vier afzonderlijke wandelroutes, langs een reeks op elkaar lijkende winkels of bedrijfjes: cafetaria's, sigarenwinkels, kappers of uitzendbureau's. De daarbij behorende geluiden hebben het effect van een 'loop' en het lint ven identieke gelegenheden geeft de ervaring van een sculptuur.
Luuk Wilmering, 'Zomaar vanzelf'
De tocht leidt langs de plekken waar hij vroeger kwam als hij bij zijn tante logeerde. Een romantische tocht door Den Haag.

Publieksactiviteiten

Naast tentoonstellingen, lezingen, publicaties of kunstopdrachten bij scholen en kunstwerken in de openbare ruimte, organiseert Stroom ook geluidswandelingen en stadsexcursies door Den Haag. Deze worden door kunstenaars en vormgevers ontworpen. Elk van deze activiteiten blijkt weer een ander publiek aan te trekken.

Geluidswandelingen

'De geluidswandelingen' is een groeiende serie van wandelingen door Den Haag. Voor de geluidswandelingen heeft Stroom kunstenaars gevraagd om als geluidsregisseur in de stad op te treden. Het werk kan verhalend zijn, alleen geluid of muziek bevatten, uit opdrachten bestaan of een mengeling van dit alles. Bij Stroom kan men alleen of met een groep van maximaal 20 deelnemers diskmans lenen en een wandeling variërend van 25 tot 60 minuten uitkiezen. De geluidswandeling van Justin Bennett is tot nu toe favoriet gebleken. Daarvoor waren maar liefst 90 geïnteresseerden, onder wie zowel leerlingen van o.m. het Hofstad College en Johan de Witt College, als individuele bezoekers. Verder ontvingen we zo'n 30 bezoekers voor de geluidswandelingen van Birthe Leemeijer en Cilia Erens.

In 2004 is de collectie aangevuld met een wandeling van Cilia Erens. Haar 'Geluidskaart voor Den Haag' is een ode aan de zichtbare en hoorbare schoonheid van het Atrium van het Stadhuis van architect Richard Meier. Tegelijkertijd is het een vertaling van wat Cilia Erens ervaart als zij met de auto Den Haag binnenrijdt. Het Stadhuis staat precies op de grens van het oude kleinschalige centrum en het nieuwe centrum in ontwikkeling, dat in de toekomst aan de andere kant begrensd gaat worden door het verkeersknooppunt het Prins Clausplein. Twee sferen rond een stadscentrum in ontwikkeling. Tijdens deze wandeling gaat het vooral om de klank van wat er te horen valt.

Stroom Travels

Kunstenaars, architecten en vomgevers als reisleiders in Den Haag bieden een andere kijk op de stad. Zie ook Sea Travels op pagina 32-33.

Ruimte Reizen, reizen door Den Haag tijdens de Week van de Openbare Ruimte

In de Week van de Openbare Ruimte, van 19 t/m 23 april 2004, organiseerde de gemeente Den Haag in samenwerking met Stroom een aantal reizen door de stad vertrekkend vanuit het Atrium van het stadhuis in Den Haag. Tijdens iedere reis werd op een bijzondere manier een ander aspect van de stad belicht.

Reis door Tijd en Ruimte

woensdag 21 april 2004: 15.00 uur tot 21.00 uur

Een reis per bus langs verschillende voorbeelden van inrichting en gebruik van de openbare ruimte in Den Haag door de eeuwen heen, vanaf het jaar 1400 tot in de toekomst (2020). Deze interessante tocht onder leiding van de architectuurhistorica Coos Wentholt en de stedenbouwkundig ontwerper Martin Verwoest bracht de reizigers op een bijzondere manier in contact met de geschiedenis van Den Haag. Bezocht werden o.a. de Grote Kerk, Galerij Prins Willem V, Plein 1813, de Scheveningse Bosjes, Duindorp, Openluchttheater Zuiderpark, Moerwijk, de Pier van Scheveningen, de Palace Promenade, de Dedemsvaartweg, het Atrium Stadhuis Den Haag en de Vinexlocatie Wateringse Veld.

Nachtreis met Paula Udondek

donderdag 22 april - vrijdag 23 april 2004, 00.00 uur tot 7.00 uur

Presentatrice en actrice Paula Udondek nam de reizigers mee op een busreis door de openbare ruimte van Den Haag. Een bustocht langs o.a. horecabazen, schoonmakers, jutters, wegwerkers, krakers, beveiligingsbedrijven, vogelaars, vissers en hoeren op de tippelzone aan de Waldorpstraat. Opvallend was het verhaal van de vrouw die wegens een daglichtallergie veroordeeld is tot een leven in de nacht (ze draait nachtdiensten op de 1ste hulp van het Westeinde Ziekenhuis). De reis eindigde met een gezamenlijk ontbijt.

Pers

Casper Postmaa, Haagsche Courant, 'Kanon nog niet verdreven uit Haagse nacht',
23-04-04

Omdat de gemeente een nieuwe nota over de ruimtelijke ordening heeft uitgebracht, is er een aantal ruimtereizen door Den Haag georganiseerd. Vanaf middernacht reisde een klein gezelschap door de Haagse nacht. Onder leiding van Paula Udondek ging het langs hoeren, vissers en Rianne, die pas kan leven als de zon is ondergegaan.
De geschiedschrijving van het Haagse nachtleven is in feite slechts één regel lang. Na

zes uur kun je in Den Haag een kanon afschieten, zonder dat je iemand raakt. Na sluitingstijd zit heel de stad op slot.
Op aandrang van de gemeente gingen afgelopen nacht een stuk of dertig vrijwillige 'nightriders' op expeditie om het wezen van nachtelijk Den Haag te doorgronden. Zou het toch anders zijn? (...) Maar bij de ruimtereis gaat het niet om gezelligheid. Dat blijkt als Rianne Lam (27) op de stoep van het Westeinde Ziekenhuis haar bizarre verhaal vertelt. Ze lijdt aan erytropoëtische protoporpherie, een allergie voor daglicht, waardoor ze is veroordeeld tot leven in de nacht. 'Daarom werk ik op de EHBO-afdeling van het Westeinde,' legt ze uit, 'want daar zijn geen ramen.' (...)
De volgende etappe is een schrille tegenstelling. Op de tippelzone aan de Waldorpstraat ontmoeten we Chelsea, een transseksuele hoer met een Roemeense achtergrond. (...) Zesentwintig is ze en ze zit al elf jaar in het vak. 'Ik ga nooit meer uit de prostitutie,' zegt ze opgewekt, 'want nu kan ik doen wat ik wil.' (...)
Een half uur later zijn we in Scheveningen, hier is de nacht zoals vroeger: stoer en ruig. (...) Stad en badplaats zijn 's nachts veranderd in een schimmige, onbeweeglijke leegte, waarin alleen het geluid van een kanonschot echoot. En nog steeds wordt er niemand geraakt.

De Zintuigreizen

maandag 19 t/m vrijdag 23 april 2004,
dagelijks ieder uur van 10.00 uur tot 17.00 uur

Kunstenaars leiden u persoonlijk door de zintuiglijke openbare ruimte van de stad. Dua Aroma legde zich toe op proeven en ruiken, waarbij o.a het 'vieste kopje koffie van Den Haag' werd genuttigd; Justin Bennett liet de deelnemer op een bijzondere manier naar de stad luisteren; Bibo nam het kijken voor haar rekening; en Christian Kocx testte het zintuig voelen door middel van een wandeling over allerlei verschillende ondergronden, van hard beton tot zacht gras.

PASS Travels langs kunst in de openbare ruimte

Kunst in de openbare ruimte heeft in Nederland een lange traditie, met veel interessante ontwikkelingen, waarin kunstenaars de grenzen verkennen tussen beeldende kunst, architectuur, landschap en vormgeving. Omdat de voorbeelden hiervan vaak alleen maar bekend zijn van afbeeldingen, biedt PASS Travels (Public Art Stroom SKOR), de gelegenheid ze onder begeleiding van een deskundige, op locatie en in de context buiten het museum te bekijken.

Excursie 1, Tussen sociaal engagement en stedelijke ontwikkeling: publieke kunst in Rotterdam

vrijdag 2 april 2004

Centraal stond de stedelijke ruimte, die als gevolg van stadsvernieuwing, herinrichting of ontwikkeling van bestaande gebieden, voortdurend in ontwikkeling is. In deze excursie werden projecten van Lara Almarcegui, Jeanne van Heeswijk, Het Observatorium, Arnoud Holleman/Driessens en Verstappen, Stichting B.A.S./Kamiel Verschuren en Lauran Schijvens bezocht die zich verhouden tot deze veranderingsprocessen. Zo ontpoppen kunstenaars zoals Jeanne van Heeswijk met haar sociaal geëngageerde kunstproject De Strip in de Vlaardingse renovatiewijk Westwijk zich in toenemende mate als urban curator. Terwijl andere kunstenaars ongewenste plekken als sloop-locaties en braakliggende terreinen als uitgangspunt voor hun werk nemen.

Excursie 2, Van land art tot community art

vrijdag 11 juni 2004

Bij land art projecten in de jaren zestig ging het om de fysieke beleving van een landschappelijke plek of de geografische verbondenheid daarmee. Tegenwoordig leggen kunstenaars bij site specific werken veel meer het accent op de sociale, culturele of politieke context van een locatie. Tijdens de excursie werden landschapswerken van Richard Morris, Marinus Boezem, Piet Slegers en Daniël Libeskind bezocht. In het Traject De Verbeelding in Zeewolde werd aandacht besteed aan Richard Serra, 'Sea Level' (1996), Jan van de Pavert, 'Diego Rivera in de Sovjet Unie' (1998) en Anya Gallaccio, 'Some dreams they forgot' (2003). Daarnaast werd de tentoonstelling 'Situaties' in De Paviljoens in Almere bezocht. In de hieraan verbonden tijdelijke projecten in de openbare ruimte, onder meer van Vanessa Hudig/Yeb Wiersma en Saskia Janssen, stond onder meer de identiteit van de bewoners van Almere centraal. In het kader van de excursie ontwikkelde kunstenaar Gerben Kruk speciaal voor de bus een videoprogramma, waarin zijn werk een relatie aanging met het specifieke, artificiële karakter van het landschap in de Flevopolder.

Stroom Travels: kunstenaars, architecten en vormgevers treden op als reisleiders door de openbare ruimte van de stad. Informatie en inschrijvingen via de website www.stroom.nl

PASS Travels: Stroom en SKOR (Stichting Kunst en Openbare Ruimte) organiseren samen landelijke excursies naar belangrijke en opmerkelijke werken in de openbare ruimte. Tijdens de excursie wordt door kenners en kunstenaars informatie verstrekt over de te bezoeken kunstwerken. Informatie en inschrijvingen via de websites www.stroom.nl en www.skor.nl

Excursie 3, Beyond Vinex: kunst en nieuwe voorsteden

vrjdag 24 september 2004

De gemiddelde Vinexlocatie beschikt tegenwoordig al in het ontwerpstadium over een kunstenplan dat de nieuwbouwwijk van de nodige dynamiek moet voorzien. Een ontwikkeling die begin jaren negentig zijn voorloper vond in de Amersfoortse wijk Kattenbroek. In deze excursie draaide het om vragen als: hoe reageren kunstenaars op het fenomeen Vinex? In hoeverre verschillen diverse kunstenplannen van elkaar? Behalve Kattenbroek werd de Vinexlocatie Leidsche Rijn bij Utrecht en de nieuwbouwwijk Vathorst in Amersfoort bezocht met werk van Bik Van der Pol, Daniel Milohnic/Dirk Pascke, Apolonija Sustersic, Shigeru Ban, Dennis Adams, Het Observatorium en Neeltje ten Westenend.

Bijlagen

Stroom Publicaties

'De sleutel ligt onder de mat'

Samenstelling Marieken Verheyen
(met dank aan Hanne Hagenaars)
Teksten o.a. Hans Aarsman, Kader Abdolah, Ienne Biermans, Said El Haj, Ted van Lieshout
Omslagtekening Tammo Schuringa
Vormgeving Esther de Vries
Prijs € 15
ISBN 90-73799-39-2
© Stroom Den Haag, 2004

'LINV 29, de expeditie naar de gulzige aardappelvelden'

Tekst en illustratie Ingrid Mol en Quinten Smith
Vormgeving Renate Boere
Prijs € 10
ISBN 90-73799-41-4
© Stroom Den Haag/IMP!, 2004

Harmen de Hoop 'Handelingen'

Samenstelling en fotografie Harmen de Hoop
© Stroom Den Haag / Harmen de Hoop, Rotterdam, 2004

'Grensverlies, Bijzondere Projecten, 1990-2005'

Samenstelling Lily van Ginneken, Jane Huldman
Redactie Monique Verhulst i.s.m. Stroom
Medewerking Maurits van de Laar
Vormgeving Peter Bil'ak
ISBN 90-73799-43-0
Prijs € 15
© Stroom Den Haag, 2004

Wim Cuyvers 'Tekst Over Tekst' (Ned.); 'Text on Text' (Eng.)

Tekst Wim Cuyvers
Vertaling Robyn de Jong-Dalziel e.a.
Vormgeving Filiep Tacq
Prijs € 20
ISBN 90-73799-44-9
Coproductie met Voorkamer vzw, Lier (B)
© Stroom Den Haag, 2004

'Something old, something new...'

Tekst Domeniek Ruyters, Jan Verwoert, Lily van Ginneken
Vertaling Michael Gibbs
Vormgeving Irma Boom
Prijs gratis
© Stroom Den Haag, 2004

Informatiebladen Toussaintkade

Henk Hubenet en Mark de Weijer 'The Brush and the Liquid'

9 januari t/m 8 februari 2004
Tekst Philip Peters
© Stroom Den Haag, 2004

Pietertje van Splunter 'Binnenstebuiten'

27 februari t/m 28 maart 2004
Tekst Michael van Hoogenhuyze
© Stroom Den Haag, 2004

Interfaculteit Beeld en Geluid 'De Taal van Beeld en Geluid: Cooking the Universe'

28 oktober t/m 19 december 2004
Tekst Interfaculteit Beeld en Geluid
Vormgeving Peter Bil'ak
© Stroom Den Haag, 2004

Nicoline van Harskamp 'Blauw op straat'

16 januari t/m 13 februari 2005
Tekst (Eng.) Jason Coburn (interview met Nicoline van Harskamp)
Vertaling (Ned.) Liesbeth Nieuwenweg
© Stroom Den Haag, 2004

Informatiebladen KOR

Geluidswandelingen

Tekst Stroom Den Haag
© Stroom Den Haag, 2004

Sokkelplan

Tekst en beeld Stroom Den Haag
© Stroom Den Haag, 2004

Fiets&Stal

Tekst en beeld Stroom Den Haag
© Stroom Den Haag, 2004

Fiets&Stal, ansichtkaartenset

Ansichtkaarten van de bewakershuisjes van Atelier van Lieshout, Andrea Blum, Dumoffice, FAT, Frank Halmans, Hertsch&Page, Urs Pfannenmüller
Vormgeving COMA
Fotografie Misha de Ridder
Prijs € 3 per set van 7 kaarten
© Stroom Den Haag, 2004

Folders / Brochures

Haags Werk, tentoonstellingsagenda
4x per jaar
Tekst Stroom (Liesbeth Nieuwenweg)
Vormgeving Maureen Mooren en Daniël van der Velden
© Stroom Den Haag, 2004

Stroomjournaal 2004-1
Tekst/vertaling (Eng.) Stroom (Liesbeth Nieuwenweg)
Vormgeving Peter Bil'ak, Johanna Balusikova
© Stroom Den Haag, 2004

Stroomjournaal 2004-2
Tekst/vertaling (Eng.) Stroom (Liesbeth Nieuwenweg)
Vormgeving Peter Bil'ak, Johanna Balusikova
© Stroom Den Haag, 2004

Jaarverslag 2003
Tekst Stroom
Vormgeving Irma Boom, Sanne Beeren
© Stroom Den Haag, 2004

Stroom Videotapes en dvd's

registratie Henk Augustijn

De Bovenkamer: Kunst en wetenschap

Sedje Hemon
11 februari 2004
duur 106 min. (video en dvd)

De Bovenkamer: Kunstenaars van de Toussaintkade

Henk Hubenet en Mark de Weijer
21 januari 2004
duur 87 min. (video en dvd)

Pietertje van Splunter
10 maart 2004
duur 46 min. (dvd)

De Bovenkamer: Docenten van de KABK

Urs Pfannenmüller
7 april 2004
duur 90 min. (dvd)

Pim Voorneman
19 mei 2004
duur 147 min. (video en dvd)

Eugène van Veldhoven
27 oktober 2004
duur 90 min. (dvd)

De Bovenkamer: Kunst in de Openbare Ruimte

Harmen de Hoop
28 januari 2004
duur 118 min. (dvd)

Kunst en architectuur

Lezing Jeroen Geurst gevolgd door debat 'De veranderende stad' m.m.v. Peter ter Horst, Arnold Reijndorp, Gert Middelkoop, Bert Jacobs
6 oktober 2004
duur 122 min.

Diversen

'Acte de présence': kunstenaars-presentaties 'De Zee, het Strand en de Haven' m.m.v. Annelies Oijkman, Krijn Giezen, Jan Körbes, Oenis Oudendijk, Esther Polak
28 augustus 2004
duur 96 min. (video en dvd)

Financiële gegevens 2004

De staat van baten en lasten over het jaar 2004 is afkomstig uit de jaarrekening 2004. Deze is gecontroleerd door PriceWaterhouseCoopers Accountants.

Baten	
Directe opbrengsten	14.996
Indirecte opbrengsten	11.763
Bijdragen:	
· Subsidie minister OCW	140.767
· Subsidie ministerie SZW	12.750
· Subsidie gemeente Den Haag	2.825.995
· Overige bijdragen	285.564
	3.291.835
Lasten	
Beheerslasten personeel	306.773
Beheerslasten materieel	618.481
Activiteitenlasten personeel	466.598
Activiteitenlasten materieel:	
· Servicebureau	758.995
· Kunstbeleid	1.123.035
	3.273.882
Rentebaten	29.941
Buitengewone baten/lasten	0
Exploitatiesaldo	**47.893**

Resultaatverdeling	
Vrijval bestemmingsreserves:	
· Herhuisvesting	33.797
· Aankoopsubsidie buiten Den Haag	11.277
· Subsidie OCW	3.542
Bestemmingsreserves:	
· Omzetting I/D-banen	-36.000
· Objectsubsidie ateliers	-22.926
· Ouborgprijs	-10.637
Toevoeging algemene reserve	-26.946
	-47.983

Specificatie Activiteitenlasten materieel

Servicebureau

Servicebureau algemeen	
Toetsing beroepsmatigheid	3.342
Documentatiebestand	5.471
Totaal Servicebureau algemeen	8.813
Subsidiebeleid	
Tentoonstellingssubsidie	53.380
Groepstentoonstellingen	47.363
Documentatiesubsidie	61.991
Aankoopsubsidie	30.507
Aankoopsubsidie buiten Den Haag	3.813
Publicatie Het Ondergewone	27.203
Presentatieregeling Individuele Subsidies	413.646
Totaal subsidiebeleid	637.903
Atelierbeleid	
Atelierbeleid	12.639
Objectsubsidies	67.830
Transvaal	11.942
Transvaal projectsubsidies	19.868
Totaal Atelierbeleid	112.279
Totaal Servicebureau	**758.995**

Kunstbeleid Algemeen	
Algemene kosten	4.042
Something old, something new	28.210
Informatie/PR	72.543
Educatie, CKV	9.080
Project 10x10, schooljaar 2004-2005	9.900
Gastatelier	350
Totaal kunstbeleid algemeen	124.125

Bijzondere Projecten	
Algemene kosten	5.482
Startersstipendia	4.734
Toegekende aanvragen	86.836
Lezingen Bovenkamer	12.333
Tentoonstellingen Toussaintkade	45.601
Eigen initiatieven werkgroep	1.462
Publicatie Grensverlies	10.382
Ouborgprijs	708
Totaal Bijzondere Projecten	167.538

Kunst in de Openbare Ruimte / Architectuur	
Algemene kosten	10.093
Bibliotheek	6.277
Onderzoeksbudget	6.000
Vormgeving	7.500
Activiteiten:	
Fusedspace	13.087
· Nog te besteden Fusedspace	69.201
De Zee, het Strand en de Haven	99.349
· Sea Travels	8.489
Stroom Travels	12.884
Ruimtereizen	9.722
Dag van de Architectuur	21.976
De Veranderende Stad	4.266
In de Tussentijd–mobiele stedenbouw	25.046
Presentaties:	
Algemene kosten	14.117
Job Koelewijn	3.499
Harmen de Hoop	41.908
Ingekomen stukken	18.803
Openingstentoonstelling Hogewal	7.724
Projecten in de stad:	
Geluidswandelingen	2.519
Haagse Beek	9.623
Sokkelproject	72.457
Fiets&Stal	65.250
Kunst bij scholen	280.160
Beheer en onderhoud	2.500
James Turrell – Hemels Gewelf	18.922
Totaal Kunst in de Openbare Ruimte/Architectuur	831.372
Totaal Activiteitenlasten Kunstbeleid	**1.123.035**

Organisatie

Bestuur
benoeming voor 3 jaar, 1x herbenoembaar

Peter Dordregter
voorzitter
februari 2001

Hans Olde Monnikhof
penningmeester/secretaris
februari 2001

Teike Asselbergs
april 2002

Gert Dumbar
april 2002

Jessy Rahman
april 2002

Vera Yanovshtchinsky
januari 2005

Personeelsleden

Lily van Ginneken
directeur (full time)
oktober 1989

Wytse Bakker
consulent atelierbeleid (parttime 80 %)
januari 1999

Jack van Beek
projectleider servicebureau (full time)
oktober 1989

Jane Huldman
hoofd projectbureau (full time)
oktober 1989

Dorien Jansen
coördinator receptie (parttime 65 %)
februari 2000

Marieke Klos
coördinator receptie (parttime 65 %)
augustus 2002

Martin Mandaliev
toezichthouder (parttime 14 %)
oktober 2003

Petra van der Meijden
documentatie, website (parttime 20 %)
november 1996 t/m mei 2004

Arnold Mosselman
bibliotheek (parttime 65 %)
juli 2001

Bas Mulder
hoofd bedrijfsvoering (full time)
april 1991

Margriet Mulder
medewerker educatie (parttime 30 %)
augustus 2003 –juli 2004

Liesbeth Nieuwenweg
redactioneel medewerker (parttime 80 %)
mei 2000

Mischa Poppe
medewerker projectbureau (parttime 77 %)
april 2002

Peter Tolenaars
receptie (full time)
april 1995 (WIW-regeling)

Ira van der Valk archief
verkoop publicaties (parttime 80 %)
juli 1996 (I/D-banen regeling)

Cassandra Wilkins
(part time 40 %)
september 2004

Jan Wijle
projectleider kunst in de openbare ruimte/
plaatsvervangend directeur (full time)
juni 1992

Nico Zwart
coördinator kunst in de openbare ruimte
(full time)
oktober 1989

Toetsingscommissie Beroepsmatigheid
benoeming voor 3 jaar

Patty Wageman
voorzitter
juli 2003

Elsa Hartjesveld
januari 2002

Willem Marijs
juli 1999

Maarten Schepers
januari 2003

Marian Zult
juli 2002

Commissie Presentatieregeling Individuele Subsidies
benoeming voor 2 jaar

Jacqueline Oorthuys
voorzitter
januari 2002

Marijke Heine
januari 2004

Gracia Khouw
januari 2002

André Kruijsen
januari 2004

Guus Rijven
januari 2004

Dette van Zeeland
januari 2003

Mischa Poppe
namens Stroom

Werkgroep Bijzondere Projecten
benoeming voor 2 jaar, 1x herbenoembaar

Gerard Holthuis
juli 2003

Quirijn Kuchlein
september 1999

Jellichje Reijnders
januari 2001

Ewoud van Rijn
juli 2003

Elizabeth de Vaal
september 1999

Werkgroep Starters 2004
toekenning Aanmoedigingss Stipendium
per keer benoemd

Engelien van den Dool
Marijke Heine
Quirijn Kuchlein
Maarten Schepers

Ouborg Prijs 2005

Philip Akkerman
beeldend kunstenaar
Liesbeth Brandt Corstius
voormalig directeur Arnhems Gemeentemuseum
Wim van Krimpen
directeur Gemeentemuseum Den Haag
Gerrit Willems
directeur CBK Dordrecht
Lily van Ginneken
directeur Stroom, voorzitter

Werkgroep Kunst in de Openbare Ruimte

benoeming voor 3 jaar, 1x herbenoembaar

Liesbeth Bik
september 1998
Jan de Graaf
september 1998
Yvonne Oröge Wendel
augustus 2002
Krijn de Koning
augustus 2002
Melle Smets
november 2001

Klankbordgroep Stroom Architectuur

Benoeming voor 3 jaar. 1x herbenoembaar

Reinier de Graaf
architect
september 2004
Jannes Linders
fotograaf
september 2004
Sofie Saveedra-Bruno
architect conceptafdeling MAB
september 2004
Marieke Tobias
zelfstandig architect
september 2004
Sebas Veldhuisen
architect, publicist
september 2004

Freelance medewerkers

Hildegard Beijersbergen-Blom
Marc Claeijs
Maria Donker
Robbert Erwich
Johan van Gemert
Corinne Groot
Gracia Khouw
Sabrina Lindemann
Annechien Meier
Karen Persson
Maureen Timmermans
Bas Witlox
Gerda Zijlstra

De Stroom activiteiten kwamen in 2004 tot stand mede dankzij de medewerking van:

Battal Kurt
Channa Boon
Harold de Bree
Liz Chute
Christophe Dumont
Hans Eijkenboom
Fosse Fortuin
Annelies van der Gaag
René de Haan
Arthur de Hart
André de Kam
Louwrien Kaptein
Maarten Kaptein
Jan Körbes
Simon van Kraij
Barney de Krijger
Ino Kruysen
Paul van Laeren
Hein van Liempd
Erik-Jan Ligtvoet
Marjolijn van der Meij
Jos de l'Orme
Ben Ouwerkerk
Connie Kim Pols
Pierluigi Pompei
Lennart de la Rambelje
Ton Schuttelaar
Barbara Smeenk
Pierre Sondeijker
Kurt Verberne
Ilse Versluijs
Thom Vink
Jan Zwennes

Colofon

Redactie Stroom Den Haag
Ontwerp Irma Boom, Sonja Haller
Druk Opmeer Drukkerij bv, Den Haag

Omslag nieuwe pand Stroom Den Haag aan Hogewal 1-9
Fotografie Hildegard Beijersbergen-Blom, Liesbeth Nieuwenweg

© Stroom Den Haag, 2004/2005

Stroom Den Haag
beeldende kunst t/m architectuur
Hogewal 1-9
2511 HA Den Haag
tel 070-3658985
fax 070-3617962
e-*mail* info@stroom.nl
website www. stroom.nl

WELCOMLAND

ENTREE
ENTREE